

"प्रिन्सिपल "पाठ्य" नी दाता

हनुमानन्वी मूर्ती

अथवा

10

चक्रद्वार भूत.

62

अनुवादकः—

महेश्वरदास मजिमासि,

अधिकृत "प्रिन्सिपल "पाठ्य"

प्रकाशकः—

शारद मजिमासि लक्ष्मणदास पुस्तकालय.

लीमरायक-सुरत.

सन् १९२१

एषा मूर्ति एक नुस्त लीमरायकाल मजिमा "श्री लक्ष्मणदास" प्रिन्सिपल "पाठ्य"

मजिमासि लक्ष्मणदास पुस्तकालय.

लीमरायक १९२०

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક: ૫૧૫૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ રઘુપાનન ઋતિ

વિષય ૪૪૪૪:૩

“ડિટેક્ટીવ પોલીસ” ની વાર્તા.

હનૂમાનની મૂર્તિ

અથવા

ચક્રરદાર ખૂન.

અનુવાદક:—

અબદુલ્લા ઇસમાઇલ.

અધિપતિ “ડિટેક્ટીવ પોલીસ”

પ્રકાશક:—

શાહ મંગળદાસ લલ્લુભાઈ બુકસેલર.

લીમડાચોક-સુરત.

સને ૧૯૨૧

શ્રી નારાયણ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ લીમડાચોક—સુરત

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

પ્રસિદ્ધ કર્તાએ આ પુસ્તકના સર્વ હકો સ્વાધીન રાખ્યા છે, માટે કોઈએ
છાપવું યા છપાવવું નહિ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૅપીરાઈટ-રંગદ

આ પુસ્તકના પાન ૧ થી ૬૨ અમરેલી (કાડીયાવાડ) અગદુલા ઇસમાઇલે પોતાના
ઇસલામ સદ્ર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપ્યાં.

આ પુસ્તકનું ટાઇટલ પેજ સુરત લીમડાએમાં આવેલા 'શ્રી નારાયણ' પ્રિન્ટીંગ
પ્રેસમાં મંગળદાસ લલ્લુભાઈએ પોતાને માટે છાપી લાંચીન પ્રગટ કર્યું.

હનુમાનની મૂર્તિ.

(એક ચક્રદાર ડિક્ટીવ વાર્તા.)

પ્રકરણ ૧ હું.

ડિક્ટીવ વાર્તા લેખક.

નવીનપાણી નવા નાવેલીસ્ટ છે, થોડા દિવસ થયાં તેમનું નામ વાર્તા સાહિત્યના મેદાનમાં ખુબ પ્રસિદ્ધતાને પામ્યું છે, અને લોકો તેમને એક કામેલ વાર્તા લખનાર તરીકે ઓળખે છે.

વાર્તા સાધારણ રીતે બે પ્રકારની હોય છે:- એક અલૌકિક ને અસંભવિત; બીજી સ્વાભાવિક ને સંભવિત. પહેલા પ્રકારમાં અસંભવિત ને અકુદરતી રચનાના કલ્પિત કોટ હોવા કરી દેવામાં આવ્યા હોય છે અને બીજામાં સ્વાભાવિક ને સંભવિત બનાવોની બારીક મૂંઝણી મૂંઝવામાં આવેલી હોય છે. આપણા નવીનપાણી બીજા પ્રકારની વાર્તાઓ લખવાના દિમાયતી છે. કલ્પનાના થોડા દોડાવવા અને ગોળા ગળાડાવવાના તેઓ ચુસ્ત વિરોધી છે.

તેઓ પોતાની વાર્તાઓની વસ્તુઓને સ્વાભાવિકતાની સાંકળમાં એવી રીતે જકડે છે કે, ચુદ્ધ ટીકાકારોની તેજ કલમ પણ તેની પર પ્રહાર કરી શકતી નથી. કલ્પનાની મદદ વગર, સ્વાભાવિકતાના સાફ દર્શણમાં પાપ અને પુણ્યનું પ્રગટ ચિત્ર આલેખી દેખાડતું એજ એક ઉત્તમ તર્તા નવેશનું કામ છે, એવી મન્યુત માન્યતા ધરાવનારાઓ માંહેના આપણાં નવીનપાણી પણ એક છે. અને એજ કારણને લઈ જગતમાં બનતા સત્ય બનાવો અને જુદી જુદી ભતંતા મનુષ્યોનાં ચરીત્ર જોવાને માટે તેઓ સદા આતુર રહે છે.

હમેશાં સવારમાં ઉઠીને તેઓ બપોરના અગ્યાર વાગતા સુધી લખવાના કામમાં શોકાયેલા રહે છે. બપોર પછી આરામને વખતે પુસ્તકો અને વર્તમાનપત્રો વાંચે છે. ત્રણ વાગ્યા પછી દિત મિત્રોની મુલાકાતે જમ આનંદ મેળવે છે. રાત્રે નવસા બાર વાગ્યા સુધી કશકતા જેવા વિશાળ શહેરમાં પોતાની વાર્તા માટે ઘસાસો શોધતા ફરે છે; જે કરી ધનાદ્યોની હવેલીઓવાળા મોહલામાં, કદી ગરીબોના ઝૂંપડાવાળા લતામાં, કદી દારૂના પીઠામાં, કદી સ્કેમરોમાં, તો કદી ગંગાને કીનારે, બનતા બનાવોનું અવલોકન કરતા છુમે છે અને આવા અવલોકનનાં સ્વાભાવિક ને સત્ય સંગવ વડેજ તેમની વાર્તાઓ ધખી ખેંચાણુકારક અને લોકપ્રિય થઈ પડે છે.

પ્રકરણ ૨ બું.

૩૫૫૪ી દરવાન.

આને નવીન બાળુ હમેશ મુજબ રાતેના બહાર ફરવા નીકળ્યા છે. શહેરની ગલી કુચીઆ અને સડકો પર હુમતા ફરતા તેઓ બાર વાગતાને સુમારે બડા બગરની બાંસ-તલા ગલીમાં પહોંચ્યા. ત્યાં બને બાળુઓની દુકાનદારો દુકાનના દરવાજા બંધ કરી ચુક્યા હતા. કોઇ કોઇ દુકાનો ખુલી હતી, તે પણ ગ્રાહકો મળવાનો હવે વખત ન રહેશે હોવાથી બંધ થવાની તૈયારીમાં હતી. રસ્તા પર લોકોનો આવ જાવ પણ બંધ થયો હતો.

નવીનબાળુની નજર, સામેની લાઇન પરથી જતા એક માણસ પર પડી. તેનાં પહેર વેશ પરથી નવીનબાળુને કાંઈક નવાઇ લાગી. પોશાક દરવાનનો પહેર્યો હતો. માથા પર મોટી પાલકી, બદન પર અંગરણું, ચહેરા પર ઘટ દાઢી, જે દેખીતી રીતે બતાવતી જણાઇ આવતી હતી; અને ઉમર લગભગ સાઠ વર્ષની હોય તેમ લાગતું હતું. પોશાક જો કે દરવાનનો હતો પણ ચાલ ઉપરથી તે દરવાન જણાતો નહોતો. તે આગળનાં ચકળ વચ્ચે દ્રષ્ટિથી જોતો હતો તે ઉપરથી કોઇ નવીન માણસ હોય તેમ જણાતું હતું, નવીનબાળુ સમજ્યા કે તે કોઇ માણસની શોધમાં છે.

એક વખત તે થોડો આગળ જઇને પાછો ફર્યો. અને નવીન બાળુને કાંઈક પુછવાનો વિચાર કર્યો. પણ કાંઈક વિચાર કરીને તે બોલતો અટકી ગયો અને શુપ્તપુ આગળ ચાલવા લાગ્યો.

નવીન બાળુને તેની પર કાંઈક સંદેહ થયો. તે ઉભા રહી તેની તરફ જોવા લાગ્યા, તેમ કરતાં તે ૩૫૫૪ી દરવાન થોડો દુર નીકળ્યો ગયો. પરંતુ વળી તે અટકી જઈ ધીરે ધીરે પાછો આવવા લાગ્યો. નવીન બાળુ તેની હિલચાલ તપાસતા ત્યજ ઉભા હતા.

આ વખતે તે નવીન બાળુ પાસે આવીને પ્રથમ જરા અચકાયે રહી બોલ્યો.

“ રાણી ગલી ક્યાં છે, આપ જાણો છો ? ”

“ માત્ર ઠેકાણું કહી આપવાથી તમે પહોંચી શકશો નહીં. ” નવીન બાળુએ કહ્યું.
“ હું પણ તે તરફ જ જાઉં છું, સાથે આવો તો બતાવી દઉં. ”

“ તમે બહુ બલા માણસ જણાવ છો. ” બુદ્ધિએ કહ્યું.

“ વાતોથી તો તમે પણ તેવાજ લાગો છો. ”

“ નહીં, નહીં, હું તમરી સાથેજ આજુ છું, ચાલો. ”

નવીનબાળુને કોઇ સાથે નકામી વાતો કે ઠાલીલા કરવાની ટેવ નહોતી. તે પેલા અબજ્યા સાથે શુપ્તપુ ચાલતા થયા છતાં તેઓએ એટલું તો સમજી લીધું કે, તે બુદ્ધિ તેમનો વિશ્વાસ કરતો નથી. તે થોડાં છેડા પર રહીને પાછળ પાછળ ચાલતો વળી તેણે ખરિયા પર હાથ દબાવી રાખ્યો હતો. એ ઉપરથી સમજાતું હતું કે, તેણે ખરિયામાં નોંટો

અગર ખીજ જાંઘ પીમતી વસ્તુઓ રાખેલી છે. આ પ્રકારના તેના રંગદંગ ઉપરથી નવી બાબુએ ધાર્યું કે, તે દરવાન નહીં પણ કોઈ પંજાબી મોટો માણસ છે અને આટલી મોટી રાતે તે જરૂર કોઈ ખાસ હેતુથી વેશ બદલીને નીકળ્યો છે.

તે રાણી ગલીનાં રહેતો ન્હોતો એતો જાણે ખુલ્લું જણાઈ ચાલ્યું, કારણ કે નહીંતો તેને પુછવાની જરૂર ન હોય. ગમે તે હોય પરંતુ તેની હિલચાલ તપાસવાનો દ્રઢ નિશ્ચય નવીનબાબુએ કર્યો. વળી રાણી ગલી આશરદારના વસવાટનો લતો નથી તે પણ નવીનબાબુ જાણુતા હતા.

“ જુઓ આ જ રાણી ગલી છે.” ગલીનાં ચોક પાસે આવી નવીનબાબુ બોલ્યો.

પરંતુ પેલો માણસ ગલીમાં ન જતાં ચુપચાપ આગળ વધ્યો. નવીનબાબુએ અજાણ થઇને પુછ્યું. “ અરે ! શું તમારે રાણી ગલીમાં નથી જવું ? ”

“ ના, ના, મારું કામ થઈ ગયું. ” એમ કહેતો તે આગળ વધતો ગયો.

નવીનબાબુ થોડે દુર દુર તેની પાછળ ચાલવા લાગ્યા, તે ક્યાં જાય છે અને શું કરે છે તે જાણવાને માટે તેમને હવે વધુને વધુ ચટપટ થવા લાગી.

તે માણસ બ્યારે દરગાહા પહોંચ્યો ત્યારે નવીન બાબુએ જોયું કે, મોડ (ચોક) પર ત્રણ ભાડાની ગાડીઓ ઉભી હતી. પેલા માણસે ગાડીના કાચવાન સાથે ધીમેથી કાંઈક વાત કરીને તેના હાથમાં કાંઈક આપ્યું. એટલે તે કાચ બોક્સ પરથી નીચે ઉતરીને ઘોડાને લગામ આપવા લાગ્યો, પેલો માણસ ગાડીની અંદર દાખલ થયો અને પછી ગાડીવાને કાચબોક્સ પર બેસીને ઘોડાપર ચાલુકનો પ્રહાર કર્યો કે ગાડી ચાલતી થઈ.

નવીનબાબુ ઝડપથી એક ખીજ ગાડીમાં ચડી બેઠા અને કાચવાનને કહેવા લાગ્યા. “ પેલી ગાડીની પાછળ ચલાવ, ખુબ ધનામ મળશે, તેનાથી થોડે દુર દુર રહીને ચલાવ, કે તેને ખપર ન પડે તેમજ તે નજરથી ગુમ પણ થવા ન પામે.

“ તે બધો બખેડો હું કાંઈ જાણુતો નથી ” કાચવાન નારાજ થતો બોલ્યો, “ બાબુજી, પહેલે ભાડું ચુકાતી આપો પછી ખીજ વાત. ”

“ અરે ઓ, પોલીસનું કામ છે જલદી ચલાવ ધનામ મળશે. ”

પોલીસનું નામ પડ્યું પછી આનાકાની કેવી ? ઝડપથી ઘોડાને ચાલુક દેતો પેલી ગાડીની પાછળ ગાડીને દોડાવી ચાલ્યો. નવીનબાબુ ઘડી ઘડી પોતાની ગાડીમાંથી ડોકીયું કરી આગલી ગાડીને જોતા જતા હતા. તેણે વિચાર્યું કે, તે માણસ રાણી ગલીના રસ્તો પુછીને ગલીમાં ગયો નહીં. મારીપર તેને કાંઈક સંદેહ થયો છે એટલા માટે ગાડીપર ચડીને પોતાથી મારો પીછો ઊડાવાની તે શુકિત કરે છે. તે જરૂર પાછા ફરીને રાણી ગલીમાં આવશે.

નવીનબાબુએ જોયું કે ગાડી જોડાબગાન પહોંચીને પછી ખીડત રહીદ થઇને ખાંચત-લાંમાં આવી અને છેવટે દરગાહાના એક ચોકપર આવીને ઉભી કે બેઠી તે પ્રથમ રવાના થઈ હતી.

નવીનબાપુની ગાડી પણ આવી પહોંચી. કાચવાને ઉતરીને કહ્યું. “હ્યો બાપુજી ! પાંચી ઉપડ્યા હતા ત્યાં પાછા આવી ગયા. જુઓ પેલી ગાડી પણ તોવાને સામે ઉભી છે !”

નવીનબાપુ ગાડીમાંથી કુદી પડીને પેલી ગાડી પાસે ગયા. અંદર જુવે છે, તો કોઈ મળે નહીં ! કાચવાને પૂછ્યું. “ કેમ બાપુજી, શું જુવે છે ? ”

“ જે માણસ તારી ગાડીમાં ચડ્યો હતો તે ક્યાં ગયો ? ” નવીનબાપુએ ગભરાટથી પૂછ્યું.

“ કેમ ? તમોને આટલી પુછ ખોજ કરવાનું શું કામ ? ”

“ અરે માણસને ઝોળખીને વાત કર ! પોલીસવાળા છે ! ” નવીનબાપુનાં કાચવાને કહ્યું.

“ મેં તો આપને પ્રથમ ઝોળખ્યા નહીં. ” ગાડીવાન પોલીસનું નામ સાંભળી તત-પપ કરતો બોલ્યો.

“ ઝોળખવાની વાત પછી, પણ પહેલાં એ બતાવ કે, તારી ગાડી રસ્તામાં ક્યાંઈ ઉભી રહી નહોતી તો પછી પેલો માણસ ગયો ક્યાં ? ”

“ નહિ હજુર, તે માણસ ગાડીમાં બેઠોજ નહોતો. ! ”

મકરણ ૩ જી.

લોહીમાં લદબદતી લાશ.

“ હેં ! એ શું ? ” નવીનબાપુ આશ્ચર્ય ચકિત થઈને બોલી ઉઠ્યા.

“ હા, સાહેબ, ” કાચવાને જણાવ્યું. “ તે માણસે આવીને મને કહ્યું કે, એક બદમાશ મારી પાછળ પડ્યો છે. આ બે રૂપીયા લે અને ગાડી ઝડપથી હાંકી જા. અહીંયા મારે થોડું કામ છે, તે કરી લઉં; જ્યારે તું અહીં પાછો ફરીશ ત્યારે તારી ગાડીમાં ઘેર જઈશ. અને ઘેર પહોંચતાં એક રૂપીયો બીજો પણ આપીશ. એમ કહીને તે ગાડીના આ તરફના દરવાજામાં ધુસીને બીજી તરફના દરવાજામાંથી બહાર નીકળીને અંધારામાં છુપાઈ ગયો. ”

“ તે પાછો આવવાનું કહી ગયો છે ત્યારે તો હમણાં આવતો હશે. ઠીક હું તેના માટે રોકાઈશ. ” નવીનબાપુએ કહ્યું.

“ હવે રાત બહુ ગઈ. હું નહીં રોકાઈ શકું. ” એમ કહીને ગાડીવાન ગાડી લઈને ભાંચી રવાના થઈ ગયો.

“ તો હવે તું અહીં રોકાઈ જા. ” નવીન બાપુએ પોતાના કાચવાને કહ્યું. “ એક ત્રીજી ગાડી પણ અહીં હતીને ? ”

“ હા. હતી ખરી પણ કોઈને બેસારીને ગઈ હશે. ”

“ સારું, પેલો માણસ ગાડીને માટે કહી ગયો છે એમને કે હવે તે આવે છે ના નહીં. ”

“ સરદેખે, ગાડી પરથી લાલટેન ઉતારીને ગલીમાં તેને ડોઢીએ તો ? ” કોચવાને સલાહના તોર પર કહ્યું “ વળી આપ સાથે છે તેથી ગાડીને પણ કોઈ પકડે તેમ નથી.”

નવીનબાબુએ વિચાર્યું કે, કોચવાનનું કહેવું ગેરવ્યાજબી નથી.

કોચવાને ગાડી પરથી લાલટેન ઉતારી અને નવીનબાબુની સાથે રાણી ગલીમાં ચાલ્યો.

હાથમાં લાલટેન લઈને કોચવાન આગળ ચાલતો હતો અને નવીનબાબુ પાછળ ચાલતા હતા. ગલી એટલી સાંકડી કે બે માણસો સાથે સાથે સહેલાઈથી ચાલી શકે નહીં, અંધારું પણ બહુ હતું, સાથેજ સરકારો લાલટેન પણ મળે નહીં. તે સદેક તો નોકોતીંગ; માત્ર નાની સરખી ગલી અને તે પણ આગળ જતાં બંધ થઈ જતી હતી.

“ અરે બાપરે ! આ શું છે ? ” આગળ ચાલતો કોચવાન કોઈ વસ્તુને જોઈ ગભરાટથી બોલીને જમીનપર પડકાઈ પડ્યો. નવીનબાબુએ ઝડપથી તેની પાસેની લાલટેન ઉઠાવી લઈને જોયું તો રસ્તામાં એક માણસ પડેલો છે. કોચવાને પણ ઉઠીને જોયું અને બોલ્યો. “ આ તે કોઈ દારૂંદાર છે કે શું ? ” પણ વળી પાછો ચીચવારી પાડી દૂર દલી જતાં બોલી ઉઠ્યો “ ખુન છે ! ખુન ! ! ”

નવીનબાબુએ આશ્ચર્યતા વચ્ચે જોયું કે, જે માણસની પોતે આટલી વાર થયાં સૌંદર્ય ચલાવી રહ્યો હતો, તેજ માણસની લોહીમાં લદખદતી લાશ સામે પડી છે. કોઈએ તેની છાતીમાં છુરો બોંદીને ખુન કર્યું છે !

પ્રકરણ ૪ થું.

૬૭૯ ખુન !—ખુનીતું ખુન !

બંને ગલીના મોડ પર આવીને “ સીપાઈ ! સીપાઈ ! ” પોકારવા લાગ્યા, એક તરફથી બે પહેરાવાળા દોડતા આવ્યા; તેઓએ ગલીમાં જઈ લાશ જોઈ અને એક પહેરાવાળો દોડતો પોલીસ ઓફીસમાં અંબર આપવાને ગયો.

અરધા કલાકમાં પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર પોતાના દળબળ સાથે આવી પહોંચ્યા. લાશની તપાસ થઈ, કોચવાન અને નવીનબાબુ પણ પોલીસ ઓફીસ પર ગયા; ત્યાં પોતાના નામ અને ઠેકાણું આપી રજા મેળવી અને લગભગ રાતના ત્રણ કલાકે નવીનબાબુ પોતાના મકાનપર પાછા ફર્યા. પોતાની આંખો સામે જે બનાવ ગુજર્યો હતો તેની ચિન્તામાં ઉંઘ આવી નહીં. તેણે કોણે ખુન કર્યું, શું કામ કર્યું, તેનો પતો મેળવવો જોઈએ, આ બનાવ મારી વાર્તા બદલે બહુ ઉત્તમ થઈ પડે તેનો છે; છતાંય વિચારોમાં રાત પુરી થઈ.

બીજે દિવસે સવારમાં પોતાના બહારના રૂમમાં બેસી મઠ રાતના બનાવનો વિચાર કરી રહ્યા હતા. તેવામાં એક પોલીસ વરસનો રૂઠ પુઠ પહેલવાન જેવો પુરૂષ તેમની સામે આવી ઉભો. તે શરીરનો બળવાન પણ ચહેરાપરથી દયાળુ બાબુનો હતો. આંખો ઉપરથી તે ચાલાક, બુદ્ધિમાન અને હિંમતવાળ દેખાતો હતો. નવીનબાબુએ તેની તરફ

સંદેહની દ્રષ્ટીથી જોયું, અને હજુ પોતે કાંઈ કહેવા જાય છે તેટલામાં પેલા આવનાર બોલ્યો.

“ રાણી ગલી વાળા ખુનના સંબંધમાં હું તમારાથી બેચાર વાત પૂછવા માટે આવ્યો છું. ”

“ આપ શું પોલીસના ગાયુસ છે ? ” નવીનબાબુએ પૂછ્યું.

“ હા, મારું નામ ડીટેક્ટીવ ઇન્સ્પેક્ટર અક્ષય છે. ”

અક્ષયકુમારનું નામ તો નવીનબાબુ પ્રથમથી જાણના હતા. જનસુસીમાં તે વખતે તેમનું નામ પ્રસિદ્ધ હતું.

“ અક્ષયબાબુ ! ” નવીનબાબુએ કહ્યું “ આપનું નામ તો ઘણા દીવસથી સાંભળતો હતો, આજે દર્શન થવાથી બહુ આનંદ થયો. આપ પાસે મારે એક વિનંતી કરવાની છે. ”

“ કહો, શું હુકમ છે ? ”

“ આ ખુનના મામલાની તપાસમાં આપ મને પણ સાથે રાખો તો મહેરબાની. ”

“ કેમ ? ” અક્ષયબાબુ આખો ફાડીને નવીનબાબુ તરફ જોતાં બોલ્યા.

“ મેં ત્રણ ચાર વાર્તાઓ લખી છે. અને હજુ વધારે લખવાનો પ્રયાસ ચાલુ છે. બે ત્રણ ડીટેક્ટીવ વાર્તાના પુસ્તકો પણ લખ્યાં છે જે આ ખુનની તપાસમાં આપ મને પણ સાથે રાખો તો બહુ ઉપકાર થશે. ”

“ હા, બની શકે તેમ છે, પરંતુ તે એક શરતે. ”

“ કઈ શરત ? ” નવીનબાબુ આતુરતાથી બોલ્યા.

“ આ તપાસમાં હું જે કાંઈ કહું તે તમારે કરવું પડશે. મારી કોઈ વાત સામે આનાકાની થઈ શકશે નહીં. ”

“ આપ જેમ કહેશો તેમ હું કરીશ. ”

“ લાવો હાથ મીલાવો. માફ ને તમાફ એકબીએ નહીં થયું. આજથીજ તમે મારા આ કામમાં ભાગીદાર થયા. ” એટલું કહી અક્ષયબાબુએ શેકહેન્ડ કરી. નવીનબાબુના મનમાં શંકા થઈ કે, અક્ષયબાબુ મશકરી તો નહીં કરતા હોય ? પણ તે મોઢેટથી કાંઈ કહી શક્યા નહીં.

અક્ષયબાબુ હવે જરા ઠીક થઈ હોવાલને અટકીને બેઠા. નવીનબાબુએ કહ્યું.

“ આ રૂપધારી સખસતું ખુન કોણે કર્યું, તે પ્રથમ આપણે જાણવાનું છે. ”

“ નહિ. એટલુંજ નહીં, ” અક્ષયબાબુએ જણાવ્યું “ જેણે ખુન કર્યું છે તેને તો હું જાણું છું. ”

“ હે ! આપ જાણો છો ? ” નવીન બાબુ અજાણીથી પોકારી ઉઠ્યા.

“ હા, એક સ્ત્રીએ તેનું ખુન કર્યું છે. ”

“ આપ બરાબર કહે છે ? ”

“ જ્યાં સુધી જણાયું છે ત્યાં સુધી તો એમજ છે. ”

“ આપે કેમ જણ્યું ? શું ખુની પકડાઈ ચુક્યો છે ? ”

“ પકડવાના રસ્તાથી બહાર ગયો છે. ”

“ બહાર ગયાનો અર્થ શું ? મારી સમજમાં નથી ઉતરતું. ”

“ ખુની પણ માર્યો ગયો છે ! ”

“ માર્યો ગયો ? ! ”

“ હા, તેનું પણ ખુન થયું છે. ”

“ ઝોહ ! એકદમ ડબલ ખુન ! ” નવીનબાબુ ચકિત થતા બોલ્યા.

“ હા, ” અક્ષય બાબુએ ગંભીરપણે ચલાવ્યું. “ દરવાનના વેશમાં નીકળેલો માણસ લગભગ બાર અને એક વાગતાની વચ્ચે માર્યો ગયો અને ખુન કરવાવાળો એકથી બે વાગતાની અંદર મારી ગઈ છે. ”

“ તેની લાશ ક્યાં મળી ? ”

“ ઘણી દુર નહીં. ગંગા કીનારાની સડક ઉપર. ગંગા કીનારેજ કહેલી જોઇએ. ”

“ તો શું લાશને ગંગામાં ફેંકવા જતો હતો ? ”

“ હા, એમજ થતે, પરંતુ કોઈનો પગરવ સંભળાવાથી તે રસ્તામાંજ છોડીને ચાલ્યો ગયો. ”

“ લાશને પ્રથમ જોઈ કોણે ? ”

“ એક પંજાબી ગંગા કીનારે જતો હતો. તેણે પહેલ વહેલી જોઈને થાણામાં ખબર આપી. હું પણ ખબર સાંભળીને જોવા ગયો હતો. ”

“ તો એટલા જલદી આપ કેવી રીતે પહોંચી ગયા ? ”

“ તેનું કારણ આ રહ્યું, જુઓ. ” એટલું કહી અક્ષય બાબુએ ખીરસામાંથી એક રંગીન ચીજ કાઢીને સામે ધરી. નવીન બાબુએ જોયું તો કોઈ સુન્દર સાડીનો ખુલામાંથી ફાટેલો ટુકડો હતો. ”

“ આ ટુકડો પેલા દરવાનની જમણા હાથની મુઠીમાંથી મળી આવ્યો છે. જરૂર તેણે મરતી લેખા ખુનીનું કપડું જોઈને પકડીને ખેંચી રાખ્યું હતું. જ્યારે તે છરીના ધાંધી પડી ગયો ત્યારે તેણી કપડું છોડવાને ભાગી છે. પરંતુ જે ભાગ તેના હાથમાં પકડાઈ રહ્યો હતો તે નહીં છુટવાથી ફાટીને હાથમાં રહી ગયો છે. સાડીનો ટુકડો જોવાથી જણાય આવે છે કે, એ કોઈ પંજાબી સ્ત્રીની છે; બંગાલી સ્ત્રી આવી સાડી પહેરતી નથી ”

“ આપનું અનુમાન ઠીક છે. પરંતુ જે સ્ત્રી મારી ગઈ છે તેણેજ પેલાનું ખુન કર્યું છે એમ આપ શા ઉપરથી સમજ્યા ? ”

“ ખબર સાંભળતાં જુ' ગંગા કીનારે પહોંચ્યો. લાસ હિપર જે/ સાડી હતી તેનો મુલો શરેભો હતો અને બરાબર તેજ સાડીનો તે ટુકડો હતો. તે પરથી સમજી લીધું કે, આ સ્ત્રીએ પેલા રૂપધારી દરવાનનું ખુન કર્યું છે. ”

“ લણી અળખૂ બનાવ છે. પરંતુ તે ખૂનીનું ખૂન કાણે કર્યું ? ”

“ એજ તો વાત છે અને તેનો પતો લગાવવો એ અમારા સોકાનું કામ છે. કંપડાં પરથી હમણાં કાંઈ પતો મળતો નથી. બન્ને લાસ વગર ઓળખાચે પડી છે. ”

“ પેલા દરવાનના કપડા પર શું કાંઈ નિશાન નથી ? ”

“ નિશાન છે. તેણે દરવાનનાં કપડાં પહેવાં હતાં પરંતુ અંદરથી અસલી પોશાક મળી આવ્યો. તેમાં બસ કંપનીના નામનું કપડાનું નાનું લેખલ સીવેલું છે. તે દુકાન જોડા સાંક્રમાં છે, ત્યાંથી પતો મળી શકશે. લાસ જોવાથી તે કોઈ શ્રીમંત માણસ લાગ્યો એટલે તેનો પતો તો જલદીથી મળી જશે પરંતુ સ્ત્રીનો પતો લગાવવામાં મુશ્કેલી પડશે. ”

“ સ્ત્રીએ શું કામ ખુન કર્યું, તે જણાવાથી તેનો પતો સહેજમાં લાગી જશે. એટલા માટે બસ કંપનીને ત્યાં તપાસ કરવી જોઈએ અને તેના ઉપરથી પેલી સ્ત્રીને લગતી ખબર મળી આવશે. ”

“ હા, કદાચ ત્યાંથી કાંઈ ન મળ્યું તો એક બીજો પણુ આધાર છે ”

“ તે કયો ? ”

“ જુઓ તે આ રહ્યો ” કહીને અક્ષયબાબુએ ખીસ્સામાંથી એક વસ્તુ કાઢીને ટેબલ પર મુકી. આ જોઈને નવીનબાબુ હેરતની નજરથી તે વસ્તુને જોઈ રહ્યો.

પ્રકરણ ૫ મું.

હતુમાનની મુર્તિ.

વાંચનાર ! અક્ષયબાબુએ ખીસ્સામાંથી એવી કંઈ વસ્તુ કાઢીને ટેબલ પર મુકી કે જેને નવીનબાબુ હેરતની દ્રષ્ટિથી જોઈ રહ્યો હતા ? તે વસ્તુ એક મરઘીના ઘડાના કદની અને આકારની કાળા પથ્થરની સિંદૂર લગાવેલી હતુમાનની મુર્તિ હતી ! !

“ તમેએ આ કયાંથી મેળવી ? ” નવીનબાબુએ મુર્તિને હાથમાં લઈ ખારીકથી તપાસતાં પુછ્યું.

“ એક નહીં, બે મળી છે ? ” એમ કહીને આગાદ તેજ તંતુનાની એક બીજી મુર્તિ ખીસ્સામાંથી કાઢીને અક્ષયબાબુએ ટેબલ પર રાખી દીધી.

“ પણ તમેને આ બંને મળી આવી કયાંથી ? ” નવીનબાબુએ ઉત્સુકતાથી પુછ્યું.

“ એક રૂપધારી દરવાનની લાચ પાસેથી અને ખીજ પેલી મારી ગયેલી સ્ત્રીની સાડીના છેડામાંથી. ”

“ આતો બહુ નવાઇ ઉપજાવનારી વસ્તુઓ છે. જે આ વસ્તુની અસંભવીયતા માણુમ પછી જાય તો ખુન થવાના કારણો પણ સહેલાઈથી મળી શકશે. ”

“ તમે કંઈ આ સંબંધમાં જાણો છો ? ”

“ નહિ, પરંતુ મારો એક મિત્ર છે કે જે આ દેશના દેવી દેવતાઓના સંબંધમાં ઘણો ઉઠેલો અભ્યાસ રાખે છે. તેને પુછવાથી કદાચ કંઈ જાણવાનું જાણત મળી આવે ખરી. ”

“ સાહે, ત્યારે એક મુર્તિ તમે તમારી પાસે રાખો. તમારા મિત્રને જાણાવીને પુછી લેજો. પણ હા, તમોને હું એકાદ વાત પુછવા માગું છું. ”

“ મુશીથી; જે પુછવું હોય તે પુછો. ”

“ કાલે રાત્રે આપે જે કંઈ જોયું હતું, તે મને જરાજર કહી સંભળાવો. ”

નવીનપાણુએ જાણી હકીકત સ્વીકાર કહી સંભળાવી. જે સાંભળી લીધા પછી અક્ષય પાણુએ પુછ્યું.

“ તેણે જરાજર આગલા ખીસ્સાપર હાથ રાખ્યો હતો ? ”

“ હા, ”

“ તેના ખીસ્સામાંથી એક ખીસ્સો મળી આવી છે, પણ જે કોમતી ચીજ હતી તે મળી નથી. ”

“ આપે કેમ જાણ્યું કે કોઈ કોમત ચીજ પણ હતી ? ” નવીનપાણુએ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો.

“ જો તેમ ન હોય તો તે ખીસ્સો લઈને શું કામ નીકળે ? ”

“ તેણે પોતાના જગાવ માટે રાખેલી હોય, એમ શું ન જાની શકે ? ”

“ હા, તે જાનવા જોગ છે પરંતુ તે દરવાનના વેશમાં એટલા માટે આવ્યો હતો કે, તેના પાસે જે નોટો યા ખીજ કોમતી વસ્તુ હતી તે કોઈના જાણવામાં ન આવે. આ સંબંધમાં મેં જે અનુમાન કર્યું છે તે કોઈને હોવું જોઈએ. ”

“ આપે શું અપમાન કર્યું છે ? ”

“ હું ધારું છું કે, પેલો હિન્દુસ્તાની દરવાન અરધી રાત્રે રાણી ગલીમાં આવ્યો હતો ત્યાં પેલી સ્ત્રી સાથે તેને મળવાની જોડવણ હતી. વેશ એટલા માટે બદલ્યો હતો કે, કોઈ તેને જાણખી શકે નહીં. તેની પાસે નોટો અગર ખીજ કોઈ કોમતી વસ્તુ હતી તે તેણે પેલી સ્ત્રીને આપી અને સ્ત્રીએ તેને આ હનુમાનની મુર્તિ આપી. ”

“ હનુમાનની મુર્તિ આપવાનો શો સળગ ? ”

“ ખાલ્દી એમજ, રસીદના તોર પર યા રૂપીયા મળવાની નિશાની લરીકે તે આપી. જ્યારે એ મુર્તિ તે પોતાના ખીસ્સામાં મુકવા ગયો ત્યારે તે તકનો લાભ લઈને પેલી સ્ત્રીએ

તેની છાતીમાં હુરો બોકી દીધા; એટલે તેના હાથમાંથી મુર્તિ સરી પડી. તેણે પેલી સ્ત્રીનું કપડું જોરથી પકડી રાખ્યું, તે છોડાવીને તેણી બાગી અને ખેંચાખેંચીમાં કપડાનો ખુણો ફાટીને લાશના હાથમાં રહી ગયો. "

" એ આપનું અનુમાન છે કાંઈ ચોક્કસ સાબેતી નથી. "

" હા, હમણા તો તે અનુમાન છે, પરંતુ પાછળથી આપને માનવું પડશે કે માફ તે અનુમાન જુદું નથી. "

" પણ પેલી બીજી મુર્તિનું કેમ ? "

" તે સંબંધમાં માફ ધારવું એવું છે કે, તેણી તેનું ખુન કરીને રૂપીયા લઈ ગંગા કીનારે દોડી ગઈ. ત્યાં તેની પાસેથી રૂપીયા લેવા કેટલા ઉભો હતો. આપ એમ નહીં ધારશે કે રૂપીયા પરજ મારો નિશ્ચય છે. રૂપીયા હોય ચા બીજી કીમતી ચીજ; તેણીએ પેલાને આપી દીધી. તે માણસે પણ એવીજ રીતે તેણીને હનુમાનની મુર્તિ આપી, અને જ્યારે તે સાંદીને છેડે બાંધીને જરા ચાલી કે પેલાએ અચાનક હુમલો કરીને તેની છાતીમાં હુરો ચલાવી દીધી. ત્યાર પછી તે લાશને ગંગામાં ફેંકવા જતો હતો તેટલામાં કાંઈના આવવાનો પગરવ સાંભળી ત્યાંજ છોડીને પસાર થઈ ગયો. "

" પરંતુ તેણે તે સ્ત્રીનું ખુન કેમ કર્યું ? "

આ સવાલનો જવાબ ન આપતાં અક્ષયભાણુ મોહડાની સીટી બળવા લાગ્યા; પછી ઘોડીવારે બોલ્યા. " એટલું જાણવામાં આવ્યું હતું, તો મેં ખુનને ક્યારેનો પકડી પાડ્યો હતો. જે કાંઈ શુંચવણ અને ઘોંટાળો છે તે સધળો એજ સવાલમાં છે. "

હવે નવીનભાણુ ચુપ થયા. તેણે આગળ કાંઈપણ પુછ્યું નહીં. એટલે અક્ષયભાણુએ હસીને પુછ્યું. " આપ પણ ઠીટકરીવ વાર્તાઓ લખો છો કહો તો આ બનાવ કેવો છે ? "

" આ બનાવ તો વાર્તાઓથી પણ ચક્રકરદાર અને મુશકેલ જણાય છે. " નવીન-ભાણુએ કહ્યું. " પણ હવે આપે આ સંબંધમાં શું કરવા ધ્યાન છે ? "

" પહેલાં તો બસ કંપનીને લાંથી આ કોટના માલિકનો પતો લઈશ અને તે પતો મળવાથી ખુન શા કારણે થયું તેની ખજર મળી જશે. પછી તેને પકડવામાં વધુ મુશકેલી પડશે નહીં. એ ત્રિવાય પણ એક વધુ આધાર છે. પેલી લાડાની ગાડી ! "

" કંઈ ગાડી ? શું જેમાં હું બેઠો હતો ચા જેમાં પેલો દરવાન બેઠીને મારી આંખમાં ધુળ નાખી ગયો હતો તે ? "

" નહિ, પેલી જે ત્રીજી ગાડી હતી તેને માટે હું કહું છું. "

" તેના કોચવાન પાસેથી શું ખજર મળશે ? "

" નવીનભાણુ ! " અક્ષયભાણુ ટકોરતી હાથે કહેવા લાગ્યા. " તમે કિતમમાં કિતમ વાર્તાઓ લખ્યા કરો; આ બસુસીમાં આપનો કાંઈ ફાવેલ નથી. આપ એટલું પણ જાણતા નથી કે, બંને ગાડીઓના ચાલ્યા જવા પછી ખુન કરીને તે સ્ત્રી ત્યાંથી જઈ નાશી

જવાની કોશીશ કરે, અને સામે ઉભેલી ગાડી પર ચડી જઇને સાંધી પસાર થઇ જવાની તકને ચુકે નહીં.”

“તે બરાબર છે પરંતુ આરે વખતે તે કાઢીને મળવાની હિંમત કરી શકે નહિં; કારણ કે તેને ઓળખાઇ જવાનો ભય સ્વભાવિક રીતે હોવો જોઇએ.”

“પરંતુ આ આશ્ચર્યમાં તેને તેટલી યુદ્ધિ આવી નહીં. મારી ખાત્રી છે કે, તે પણ વેશ બદલીને આવી હતી. વળી ગંગા કીનારે એક ખીખ્રા માણસથી મળવાની ગોઠવણ આગમ્યથી થયેલી હતી. કદાચ ખુન કરવામાં તેને વિલંબ થઇ ગયો હોય તેટલા માટે તે ઉતાવળે પધાર્યા માટે ગાડીમાં ગઇ હોય કે પેલો માણસ તેની રાહ જોઇને પાછો આવી ન જાય. વળી ગાડીમાં જવાનું એક ખીખ્રું કારણ પણ છે કે, આટલી મોટી રાત્રે એક સ્ત્રીને એટલી જતી જોઇને પહેરાવાળા શંકાથી પકડી લે. ખેર, જે હશે તે હું તે ગાડીવાળાને પુછી લઇશ.”

“પણ આપ તેને શોધશો ક્યાં ?”

“એ કંઈ મુશ્કેલ નથી.” કહીને અક્ષયપાણ્ય ઉઠયા.

“હવે આપ પાછા ક્યારે મળશો ?” નવીનપાણ્યે પુછ્યું.

“શું બરાબર આપને જામુસી કરવાનો શોખ છે ?”

“આપે તો આ મામલામાં મને સાથે રાખવાનું વચન આપ્યું છે.” નવીનપાણ્ય આતુરતાથી બોલી ઉઠ્યાં.

“સારું, ત્યારે તો આપણે હવે કામની વહેંચણી કરી લઇએ.”

“આપની ઇચ્છા મુજબ મને કામ સોંપો, હું હાજર છું.” નવીનપાણ્ય ઉત્સાહથી બોલ્યા.

“હીક, ત્યારે આપ બસ કંપનીને ત્યાં જાઓ અને હું ગાડીવાન વિગેરેની તપાસ કરું છું.”

“બહુ સારું, આપ પાછા ક્યાં મળશો ?”

“હું સાંજે અહીંયાજ આવીશ. તમે મકાન પરજ રહેજો.”

“તો હું અત્યારે આણું લઇનેજ બહાર નીકળીશ.”

“જેવી ઇચ્છા. પણ આપે આપના જે મિત્રની વાત કહી છે તેને જરૂર મળશે. જોઇએ કે તેઓ હનુમાનની મુર્તિ સળંગમાં કાંઈ ખબર આપે છે કે નહીં.”

“હું જરૂર મળીશ. એક મૂર્તિ હું મારી પાસે રાખું છું.”

“ભલે, ખુશીથી રાખો.”

“પરંતુ એક બાબતમાં આપે કાંઈ નિશ્ચય કર્યો નથી.”

“હમણા તો હું કોઈ બાબતનો કાંઈ પણ નિશ્ચય કરી ચક્રો નથી. આપ કઈ બાબત માટે પુછો છો ?”

“ જો સ્ત્રીનું ખુન કર્યું, તે સ્ત્રી છે ના પુરુષ ? ”

“ એ બધી વાત હમણાં તો અધારમાં છે, પરંતુ આ મામલાને તો હું સારી પેઠે સમજી ચુક્યો છું. ”

“ શું સમજ્યા છો, સ્ત્રી ના પુરુષ ? ”

“ સ્ત્રીનો ખુન પુરુષ છે. ”

“ કેમ જાણ્યું ? ”

“ આપ તો વાર્તાઓ લખો છો ને વળી પુછો છો ? ”

“ કેમ ? ”

“ કેમ શું, પુરુષની મદદ વગર શું સ્ત્રી આવો સાહસ કરી શકે છે ? પ્રેમમાં સપ-ડાઇને સ્ત્રી બધું કરે છે; તેણે ખુબ કરવા જોટલો પણ સાહસ ખેડ્યો છે. ”

“ તો જો સ્ત્રી જોને આવા પ્યારથી ચાહતી હતી, જોના માટે ખુન કરવાને પણ પાછી હડી નહીં, તેણેજ ને સ્ત્રીનું પાછું આરી રીતે ખુન શું કામ કર્યું ? ”

“ નવીનબાણુ, સંસારમાં એ બધું થાય છે. આપ વાર્તા લખવા ખેલો છો ત્યારે ક્યાસી ઘોડાઓની કેવી ઘોડ દોડ કરો છો, કેવી કેવી અસંભવિત ઘટનાઓના તોડ જોડ મેળવો છો; પરંતુ એક એક ખરી ઘટનાઓ એવી હોય છે કે, આપની કલ્પનાની કુચ્છ ખિસાદ નહીં. ”

એટલું કહી આ અકાંગ ડીટેકટીવ હોને ચાલતો થયો. નવીનબાણુ એકા એકા વિચાર કરવા લાગ્યા.

મકરણ ૬ હું.

ખુનીની ખોજ.

નવીનબાણુ પોતાની વાર્તા માટે કાંઈક ઉત્તમ મસાલો મેળવવાના લોભથી આ ખરે-ખરો ખુનનો પતો લગાવા માટે કમર કસીને ઉભા થયા. ખામ પીને તે પોતાના મિત્રને ત્યાં જવા નીકળ્યા કે, જો મિત્ર હિન્દુસ્તાન અને દેવ દેવીઓના અભ્યાસી છે. આ તેમનો અભ્યાસ એટલી હદ સુધી વધેલો હતો કે, તે સદા તેને લગતીજ ચર્ચા કરતા અને તેમાંજ મગ્યા રહેતા હતા.

પોતાના મિત્રના હાથમાં હનુમાનની મુર્તિ આપીને તેણે પુછ્યું. “ જુઓ તો આ સંબંધમાં તમે કાંઈ ખતાવી શકો છો ? ”

“ આ તમે ક્યાંથી મેળવી ? ” તેણે ખારીકાથી જોઇને કહ્યું.

“ વે હું પછી કહીશ. પ્રથમ તમે તેમાંથી શું અર્થ કાઢો છો તે કહો. ”

“ ખેર, તમે ગમે ત્યાંથી મેળવી હોય, પરંતુ આવી સિદ્ધરથી રજેલી વિચીત્ર મુર્તિની હકીકત મેં એક વખતે વાંચેલી છે. ”

“ શું વાંચી છે ? ” નવીનબાણુએ ઉદ્વેગમાં આવીને પુછ્યું.

“ પંજાબમાં એક સમ્પ્રદાય (પંથ) છે. તે લોકોની રીત અને કામો બહુ વિચીત્ર પ્રદર્શના છે, તેની સર્વે સાધનાઓ યુગ્ત છે અને તેને સમ્પ્રદાય વાળાઓ સિવાય બીજું કોઈ જાણતું નથી. જે તેના મતમાં છે, તેમની પાસે આવી એક એક સોફરથી રંગેલી કામ હનુમાનની મૂર્તિ હોય છે. ”

“ બીજું કંઈ વિશેષ જાણો છો ? ”

“ કંઈ વિશેષ તો નહીં પણ હા, વધુ એમ સમજ્યું છે કે, તેઓનો કાંઈ કમ્પર કરવાથી તે લોકો જનથી મારી નાખે છે અને લાશની પાસે આવી એક હનુમાનની મૂર્તિ છોડી જાય છે, એ ઉપરથી સમજી શકાય કે, મરનાર શખસ તે મતના લોકોના કાપનો ભોગ થઈ પડ્યો છે. ”

“ હીક, હવે કાંઈક વાત સમજમાં આવે છે. ”

“ શું સમજમાં આવી, તમે આ ક્યાંથી મેળવી ? ”

“ કહે એક સ્ત્રી અને એક પુરુષનું યુગ થયું છે અને તે બંનેની લાશ પાસેથી આવી એક એક મુર્તિ મળી આવી છે. ”

“ હશે, મેં તો તે સમ્પ્રદાયના લોકોને કદી જોયા નથી. માત્ર પુસ્તકમાં વાંચ્યું છે. પ્રથમ તે લેખ પર વિશ્વાસ પણ આવ્યો નહોતો, પણ અત્યારે તમે જ્યારે કહો છો, ત્યારે તે લેખનું વસ્તુ કાંઈક સમજાય છે. પણ યુગ કોણે કર્યું તે કાંઈ જાણવામાં આવ્યું છે ? ”

“ મહી, તપાસ થઈ રહી છે. ”

“ પણ તમેને આ મુર્તિ કેવી રીતે મળી ? ”

“ માર ! તમે તો જાણો છો કે, હું ડિટકટીવ વર્તાઓ લખ્યા કરું છું. આવી જાણ-તોમાં મને ઘણું ઉત્સાહ છે એટલે કાશીસ કરીને આ ખુનની તપાસ કરવાવાળા ડિટકટીવની સાથે હું પણ સામેલ થયો છું. ”

“ હું જોઈ છું કે, કોઈ ન કોઈ દિવસ તમે સંકટમાં આવી પડશો. ”

“ નહિ, કાંઈ ચિન્તાની વાત નથી. હું હમેશાં સાવધ રહું છું. ” નવીનબાબુએ હસીને પોતાના મિત્રને કહ્યું અને ત્યાંથી વિદાય થઈ બસ કંપનીની દુકાને પહોંચ્યા. આ કંપનીના વડાને મળીને અક્ષયબાબુએ આપેલા અંગરખાને બતાવીને પૂછ્યું.

“ તમે બતાવી શકશો કે, આ કોના માટે તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું ? ”

“ તમે જો શા માટે પૂછો છો ? ” કંપનીના વડાએ અંગરખું કાપમાં લઈ ઉભર પસટ તપાસતાં કહ્યું.

“ તેનો પતો મળવાથી એક ખુનીને પકડી શકાય તેમ છે. ”

“ કેમ ! શું તમે પોલીસના માણસ છો ? ” ખુનની વાતથી ચોંકી જઈને તેણે પૂછ્યું.

“ હા, કાંઈક એવું જ છે. ” નવીનબાબુએ ઓળ જોળ જવાબ આપ્યો.

“ તમે આ ક્યાંથી મેળવ્યું ? ”

“ જોના શરીર પર આ અંગરખું હતું, તે માણસ કાલે રાતના જનથી માર્યો ગયો.”

“ અરે ! જનથી માર્યો ગયો ? ”

“ હા, કરો તો તમે આ કોના માટે જનાવ્યું હતું ? ”

“ આવી જ્યતના અંગરખાનો અમારે એકજ આદક છે, એટલે હું પીછાણું છું. મનવાળેગ છે કે, તેણે આ અંગરખું તેના કોઈ નોકરને ધન્ય આપી દીધું હોય. તે તો મોટો માણસ છે. તેનું ખુન કોઈ શા માટે કરે ? ”

“ તે કોણ છે ? ”

“ તે બડા ખબરવાળા લાજા હજુરીમત છે. તેમની ત્યાં મોટી પેટી છે. આજ કાલ તે કુટુંબ સહિત ચંદનનગરમાં છે. વખતો વખત કલ તાના મન પર પશુ આવ્યા કરે છે.”

“ ખસ, તો એટલાંજ માઈ કામ થઈ રહેશે ” કવિને નસાવ્યાયુ ત્યાંથી બહાર નીકળ્યા. ધરે પહેંચાને જુએ છે તો અક્ષયયાયુ સામેથી આવ્યા આવતા દેખાયા. પાસે આવતાંજ તે બોલી ઉઠ્યા.

“ નવીનયાયુ, ખુના એક નહીં બે છે ! ”

“ બે ખૂતી છે ? ” નવીનયાયુએ અજાણીથી પડ્યો પાડ્યો.

“ હા, એક સ્ત્રી અને એક પુરુષ ! ” અક્ષયયાયુએ ખુલાસો કર્યો.

“ આપને એ ખબર કોણે આપ્યા ? ” નવીનયાયુએ પુછ્યું.

“ પેલા ગાડીવાનને શોધી કાઢ્યો છે. તે કહે છે કે, જ્યારે બે ગાડીઓ ચાલી ગઈ ત્યારે હું કોઈ બાહુની રાત જોગે ઉભો હતો. એટલામાં એક સ્ત્રી આ એક પુરુષ હાવરા જવા માટે ગાડીમાં બેઠા અને હું તેઓને ત્યાં પકડાવાડા આવ્યો. ”

“ તો શું તે બંને રાખીગણીની ગદાર નીકળ્યા હતા ? ”

“ હા, એટલી મોટી રાતે કોણ આને જાણ છે, સાડાગાર વાગે ખુન થયું અને ત્યાર પછી પાંચ મીનાંટે તે બંને આવ્યા હતા. ”

“ પરંતુ ગાડીવાન લાંચ લઈને કદાચ જુદું બોલે. હોમ તો ? ”

“ નહિ, તે આવા સંજોગમાં ગાડીવાળાને લાંચ આપીને પોતા પર સંદેહ શું કામ ઉત્પન્ન કરાવે ? વળા મચીતી અંદર શું બન્યું હતું તેના ? ગાડીવાન બેખબર હતો; તેથી ગાડીવાળાને કોઈ પણ સમજાવી ન જવાની તેને જરૂર નહોતી. ”

“ ગાડીવાને તેના ચહેરા જોયો હતો ? ”

“ બરાબર રીતે નહીં. ”

“ તેનો કોઈ રંગરંગ, બોલચાલ ? ”

“ તે કહે છે કે, સ્ત્રી કરતાં પુરુષ કંઈક વધુ મજરાટમાં હતો. ”

“ ત્યારે તે તેજેનું ખુન કર્યું છે. ”

“ કોણે ખુન કર્યું, તે જાણવાનો હમણા છલાશ નથી. વાર, જમ કંપનીવાળા શું કહે છે ? ”

નવીનબાઈએ પોતાના ગિર સાથેની મુર્તિ જાણેની વાતચીત તથા જમ કંપનીને ત્યાંથી રહેતા નામની હકીકત અક્ષયબાઈને કહી સંભળાવી.

“ બડા બબરવાળા લાલા હજુરીમલ તો મોટા ધર્મતા છે. ” અક્ષય બાઈએ કહ્યું.
“ ચાલો, આપણે તેની પેઢી પર જઈને દ્રષ્ટાસ કરીએ. ”

પ્રકરણ ૭ મું.

લાલા હજુરીમલની પેઢી પર.

ડીટકીવ અને ડીટકીવ વાનાં લેખક બંને જણા લાલા હજુરીમલની કોઠીના દર વાગ પર જઈ પહોંચ્યા બડા બબરમાં હજુરીમલ એન્ડ ગણેશલાલની જાડુ પ્રખ્યાત મઠી (પેઢી) હતી. બંને બાળીદારો ઘણું જાણીતા હતા.

ડીટકીવ અક્ષયબાઈએ કિપર જઈને જોયું તો પેઢીનો કારોબાર શરૂ છે. એક મોટા ભાગીદારના મરણ પામવાના કથા ચિન્હો ત્યાં જણાતાં નહોતાં. ડીટકીવે વિચાર્યું કે, આ બધાને હજુરીમલના મરણની ખબર મળી નથી, અથવા તો હજુરીમલ મરણ પામ્યાજ નથી. લાલ મૈત્રી કાંઈકો કોઈકો જોઈએ.

“ આપ હોશું શું છાંછો છો ? ” પેઢી પરના એક જણે આ બંને નવા માણસોને જોઈને પુછ્યું.

“ અમે ગણેશલાલને મળવા માગીએ છીએ ” અક્ષયબાઈએ કહ્યું.

“ ઓ ! તમે બાઈબાઈને મળવા માગો છો ? ” ગાદી તકીયા પર અરકાઈને પહેલા એકે કહ્યું. “ પણ ” એ તો એક અકામિયા થયા કાશી ગયા છે. લાલા હજુરીમલ પણ અડીયા નથી. કામને માટે ગઈ કાલે રાત્રે આશ્રા ગયા છે. ત્યાં પણ આ પેઢીની સાખા છે. અહીંયાની પેઢીનું કામકાજ આ વખતે હુંજ કરું છું. મારા લાખક કોઈ કામ હોય તો કરાવો. ”

“ તમે બનાવર જાઓ છો કે, હજુરીમલ આશ્રા ગયા છે ? ” ડીટકીવે પુછ્યું.

“ જી, હા બનાવર. ”

“ નહીં સાહેબ, એમ તો બન્યું નથી. ” અક્ષયબાઈ બોલ્યા.

“ એમ નહીં તો કેમ બન્યું છે ? ” પેઢાએ રહેજ તીખાસથી કહ્યું.

“ તેમનું તો મઠ રાત્રે ખુન થયું છે ! ”

“ તમે કોણ છો ? ” પેઢાએ અમરાટમાં પુછ્યું.

“ હું ડિટકટીવ ઇન્સ્પેક્ટર છું. મારું નામ અક્ષય છે. ”

એટલું સાંભળતાં જ મારી પર બેઠેલા જવાન ચોંકી ઉઠ્યો. “ ડિટકટીવ ! ડિટકટીવ છે ! ડિટકટીવ અહીં સા માટે ? ”

એટલામાં તો પેલી પરના બધા નોકરો એકઠા થઈ ગયા. અક્ષયભાણુએ પેલા જવાનને કહ્યું. “ તમારી સાથે થોડી વાતચીત કરવી છે, કોઈ બીજા આરડામાં ચાલો. ”

દીક્રા ચહેરા સાથે પેલા જવાન પોતાની જગ્યા પરથી ઉઠ્યો. ત્રણે જણાં બીજાં આરડામાં ગયા; ત્યાં બીજાઓને આવવાની મનાઈ કરવામાં આવી. આ એકાંત કોટડીમાં આવ્યા પછી અક્ષયભાણુએ પુછ્યું.

“ તમારું નામ શું છે ? ”

“ મારું ! મારું ! મારું તો ! મારું નામ તો લાલતાપ્રસાદ—” પેલા જવાને ધુજતા સ્ત્રી અને કાંપતી જખાને કહ્યું.

અક્ષયભાણુ સાંભળીને લાલતાપ્રસાદને જે ઠંડીતું લખાવ્યું બરાબ આવીને તેના તન બદનને ધુજાવી રહ્યું હતું તે ધીમે ધીમે ઉતરવા લાગ્યું. તે હવે સાવધ થઈને બેઠ્યો.

“ કોણે હનુરીમલનું ખુન કર્યું ? તે પકડાયો છે કે ? ”

“ પકડાયો તો નથી, પરંતુ ખુન કરનાર એક સ્ત્રી છે ! ”

“ સ્ત્રી ! કોઈ સ્ત્રીએ ખુન કર્યું છે ? ” લાલતાપ્રસાદ ભય અને અનુદયથી ભરેલા નિઃશ્વસ સાથે ડોળા ઉઘે ચડાવી ફાટલે ઢાંચે બેઠ્યો. “ નહિ, એમ બની શકે નહીં. હું તો—” પરંતુ તે બોલતાં બોલતાં અટકી ગયો અને કંઈક સાવધ થઈ બગતી વાત પુછી.

“ તો શું તે સ્ત્રી પકડાઈ ગઈ છે ? ”

“ નહીં, કોઈએ તેણીનું પથ્ય ખૂન કરી નાખ્યું છે. ”

“ તેનું પથ્ય ખુન થયું છે ! તે કોણ છે ? ”

“ હમણા તેણી ઝોળખાઈ નથી, પણ એક પુરૂષે તેનું ખુન કર્યું છે. ”

“ તે પકડાઈ ગયો ? ”

“ નહિ, એટલાં માટે તો તમારી પાસે આવ્યા છીએ. ”

“ મારી પાસે ! હું શું જાણું ? હું તો આ સળધમાં કંઈ પણ જાણતો નથી. ”

“ થોડું બધું તમે જાણો છો. હનુરીમલને લગતી વાતો સાફ સાફ કહી આવો તો ખૂનીને પકડવામાં ધણી મદદ મળશે. ”

“ હું તો કંઈ જાણતો નથી. એટલું જાણું છું કે, તે ધણી લાયક પુરૂષ છે. ”

“ તમે એટલું તો જાણી શકો છો કે, જ્યારે આવો ખતાવ બને છે, ત્યારે તેમાં કોઈ સ્ત્રીની વાત તો જરૂર હોય છે. ”

“ આ ખતાવમાં કોણ સ્ત્રી છે ? ”

“ તેની શોધખોળમાં તો અમે આવ્યા છીએ. ”

“ તે કોણ છે ? ”

“ હમણાં તમે જેની વાત કહેતાં કહેતાં અટકી ગયા અને વાંત ફેરવી નાખી તે. ”

“ નહિ રે ! *કું વળી શું કહેવાનો હતો ? ”

“ ખેર, વાર હનુરીમલને સ્ત્રી છે ? ”

“ હા, પહેલી સ્ત્રી મરો ગઈ ત્યાર પછી ત્રણ ચાર વર્ષ ઉપર પંબજ નહીને નવી સ્ત્રી પડ્યું લાવ્યા છે. ”

પંબજ નામ સાંભળતાંજ અક્ષય અને નવીનબાપુ એક બીજાનું ‘મોહકું’ તાકવા લાગ્યા.

“ હનુરીમલને કાંઈ દીકરા દીકરી છે ? ” અક્ષયબાપુએ પૂછ્યું.

“ દીકરા દીકરી તો નથી. તેમની સાળીની એક દીકરી છે તેને દીકરી તરીકે માને છે. ”

“ તેમની સ્ત્રીની ઉંમર કેટલી છે ? ”

“ આશરે ત્રીસ બત્રીસ વર્ષની. ”

“ અને જેને દીકરી તરીકે માને છે તેની ઉંમર ? ”

“ પંદર સોળ વર્ષની. ”

“ તેના લગ્ન થયાં છે ? ”

“ જી નહિ. ”

“ કેમ ? ”

આ સવાલથી લાલતાપ્રસાદ બહુ ગભરાયો. તે બોલ્યો. “ સાહેબ તે કું શું જાણું ? હનુરીમલના ખાસ કારભારી અમીચંદ આવ્યા છે તેને પુછવાથી સઘળી હકીકત મળ્યાશે. ”

એટલું કહી લાલતાપ્રસાદ ત્યાંથી ઉઠીને બહાર જવા ચાલ્યો હતો, તેને અટકાવીને અક્ષયબાપુએ કહ્યું.

“ જશે નહીં, તમારી જરૂર છે. ”

“ મારી ? ” લાલતાપ્રસાદ ઉઘાડીને બોલ્યો.

“ હા, તમારે મારી સાથે ચાલવું પડશે. જેવું મન થયું છે તેની લાલતાને જોવાપવા માટે તમારી જરૂર છે. ”

લાલતાપ્રસાદ બેસી ગયો, એટલામાં એક દરબે જવાન ફાટડીમાં આવી પહોંચ્યો. મહેરા પરથી ક્ષમજદાર જણાતો હતો. પ્રથમ તેણે બે અન્નપ્પા રાખસો સામે નિહ્યું. પછી લાલતાપ્રસાદ તરફ જોઈને કાંઈ પુછવા જતો હતો એટલામાં અક્ષયબાપુએ પૂછ્યું.

“ તમારું નામ અમીચંદ છે ? ”

“ હા, આપ શું ચાહો છો ? ”

“ તમે લાલા હનુરીમલના કારભારી છો ? ”

“ જી, હા. ”

“ તમે સાંભળ્યું છે કે, કાલે રાત્રે તમારા શેઠનું ખુન થયું છે ? ”

“ હૈં ! ખુન થયું ? ” અમીચંદ્ર ચોંકીને બોલ્યો. “ આ તમે શું કહો છો ? તે તો કાલે રાત્રે આપ્રા ગયા છે. ”

“ નહિં આપ્રે ગયા નથી. તેમને કોઈએ ચાઢીયા બનથી મારા નાખ્યા છે. ”

“ ઝાપ બાપરે ! ” કરતો અમીચંદ્ર મોટેથી રોવા લાગ્યો. અક્ષયબાપુ પોતાની નિશ્ણા ટ્રાઈ વડે અમીચંદ્રને પગથી માથા સુધી નીહાળવા લાગ્યા. બીજી તરફથી નવીન બાપુ વિચારતા હતા કે, આ માણસ પર શક લઈ જવો કે નહીં ! પણ તેઓ કાંઈ નિશ્ચય કરી શક્યા નહીં.

“ અમીચંદ્ર બાપુ ! રડવાથી કાંઈ બનવાનું નથી. ” અક્ષયબાપુએ ઉભા થઈ કહ્યું, “ જો તમારા શેઠના ખુનિને પકડવોજ હોય તો હજુરીમલની જે કાંઈ વાતો તમે જાણતા હો તે અમોને ખરેખરી કહી આપો. ”

અમીચંદ્ર રડતો બંધ થયો, તેણે આંખો હુંછી એટલે અક્ષયબાપુએ પુછ્યું. “ હજુરીમલના કુટુંબમાં કોણ કોણ છે ? ”

“ તેમની સ્ત્રી, સ્ત્રીની બહેનની છોકરી અને તે છોકરીની સાથે આવેલી તેની એક સખી. ” અમીચંદ્રે જણાવ્યું.

“ તે સખી કોણ છે ? કેટલી ઉમરની છે ? ”

“ તેને માખાપ નથી. હજુરીમલની સાળાએજ તેને પાળી પોશીને મોટી કીધી છે. ઉમર સતર આઠર વર્ષની હશે. ”

“ સારું, બસ, હજુરીમલના ઘરમાં વધારે આવ જા કોની છે ? ”

“ બે માણસોને તો હું બહુ આવતાં જતાં જોઉં છું. એક માણસ તો દોઢેક માસ થયા પંજબથી આવ્યો છે. ”

“ તેનું નામ ? ”

“ ગુરૂ ગોવિંદસિંહ. ”

“ અને બીજો ? ”

“ તેનું નામ દલીપદાસ છે. ”

“ તે ધંધો શું કરે છે ? ”

“ સાંભળ્યું છે કે, ગુરૂ ગોવિંદસિંહ પંજબમાં વેપાર કરે છે અને દલીપદાસની કોઈ ગામમાં દુકાન ચાલે છે. ”

“ હું એક વાત પુછું છું. ” નવીનબાપુ જે આટલો વખત ચુપ થઈ બેઠા હતા તે બોલી ઉઠ્યા અને અક્ષયબાપુની પરવાનગી મળતાં પુછ્યું.

“ આમાં કાંઈ ખારના પજરણો મો ઘોટાળો તો નથી ? ”

“ આપની વાત સમજમાં ન આવી. ” અમીચંદ્રે માથું ઉંચું કરી જણાવ્યું.

“હું સ્મરતી હઉં છું.” અક્ષયગાથુ વચ્ચે પુરાણ બોલ્યા. “હજુરીમલના ઘરમાં બે સુંદરીઓ છે અને પેલા બે જવાનોની ત્યાં આવ જાવ છે એટલા પરથી મારો મિત્ર પુછે છે કે, તેઓ એક બીજા વચ્ચે કાંઈ પ્રેમ સંબંધ તો નથીને ?”

“તે બાબત હું કાંઈ જાણતો નથી.” અમીયદે કહ્યું. “પણ એટલું સાંભળ્યું છે કે, જંમુના સાથે ગુરૂ ગોવિંદસિંહના લગ્નની વાતચીત થાય છે અને ધણું કરીને તે કલકંતા પણ એટલા મારેજ આવ્યો છે.”

“જંમુના દોણ ?”

“હજુરીમલની સાળીની દીકરી.”

“દીક, હજુરીમલને કોઈ સાથે વેર આવ છે ?”

“નહીં. તે મોટો દાની અને ધર્મદા છે. તેમને કોઈ સાથે વેર હોય તેમ સાંભળ્યું નથી.”

“તેમની સ્ત્રીની ચાલચલણ ?”

“તેના જેવી પવિત્ર સ્ત્રી મેં કદી જોઈ નથી.” અમીયદે ઉશ્કેરાઈને બોલ્યો.

“આજકાલ એ બધા ચંદનનગર શા મારે રહે છે ?”

“અહીંયાની હવા હમણા અનુકૂળ નહીં હોવાથી.”

“અહીં તેમના મકાનમાં દોણ છે ?”

“એકે રોકર.”

“શેઠનું ખુત થઈ ગયું, છતાં કોઈને કાંઈ ચિન્તા કેમ નથી ?”

“બધાં જાણે છે કે શેઠ આગ્રે ગયા છે.”

“શેઠ હમેશાં ચંદનનગર આવ્યા જાય છે કે ?”

“નહીં, જે દીવસે કામથી પરવારતા નથી તે દીવસે અહીં રોકાઈ જાય છે, તેથી કોઈ દીવસ ત્યાં ન જવાય તો કોઈને ચિન્તા કરવાનું રહેતું નથી.”

અમીયદે પાસેથી કાંઈ અગત્યની વાતથી ન મળી શકવાથી અક્ષયગાથુને મનમાં કાંઈ દુઃખાટ લાગ્યો. તેણે પુછ્યું. “હજુરીમલ અહીંથી પોતાની સાથે રૂપીયા તો ધણા લઈ ગયા હશે ?”

“નહીં, માત્ર પચાસ રૂપીયા લઈ ગયા હતા; કેમકે આપ્રા પડેંચવા પછી તેને રૂપીયાની ક્યાં કમી હતી ?”

“તે તો દીક છે.” અક્ષયગાથુ કાંઈ વિચારમાં પડ્યા પડ્યા બોલ્યા.

“તમે આ વસ્તુને કદી જોઈ છે ?” નવીનગાથુએ ખીરસામાંથી હનુમાનની મુર્તિ કાઢીને અમીયદની પાસે સુકતા પુછ્યું.

તેને જોતાંજ અમીયદ ધુનવા લાગ્યો અને ધુનતો ધુનતો ત્યાંજ પડી ગયો, તેની આવી રીતિ અને વર્તન જોઈ અક્ષય અને નવીનગાથુ અજબ થઈ ગયા.

પ્રકરણ ૮ મું.

ડીટકટીવ અને ડીટકટીવ લેખકની મસજત.

ખીજે દીવસે અક્ષય અને નવીનબાપુ આ ખુની મામલાના સંબંધમાં વિચાર થાંભાવ વા લાગ્યા. ડીટકટીવે કહ્યું. “ નવીનબાપુ, આ મામલામાં મારી માન્યતા બદલી ગઈ છે. ”

“ કેમ ? કઈ બાબતમાં ? ” નવીનબાપુ આતુરતાથી બોલી ઉઠ્યા.

“ મંગા કીનારેથી જે સ્ત્રીની લાશ મળી આવી ત્યાંથી એક છરી પણ હાથ લાગી છે. મંગામાં ભરતીનું પાણી ઉતરી ગયું ત્યારે ત્યાં છરી પડેલી દેખાઈ આવી. આ છરી ખુનીએ ખુન કરીને પાણીમાં ફેંકી દીધેલી જણાય છે. હવે મને સમજાય છે કે હજુરીમલનું ખુન કોઈ સ્ત્રીએ કર્યું નથી. ”

“ તો એ ઉપરથી કેવી રીતે સમજાયું કે, સ્ત્રીએ ખુન નથી કર્યું ? ”

“ તે છુરો પંખાથી છે. અહીં ભોંકો તે જાતના છુરાનો ઉપયોગ કરતા નથી. વળી બન્ને લાશોની છાતીમાં જે જ્વેરથી તે ભોંકવામાં આવેલ છે, તેવું જ્વેર એક સ્ત્રી માગ્યેજ ધરાવી શકે. ”

“ સ્ત્રીએ ખુન ન કર્યું પણ હોય, છતાં ખુન થયું તે વખતે તેણી પાસેજ હતી, એમ તો હજુરીમલના હાથમાંથી મળી આવેલા સાદીના ટુકડા પરથી જણાઈ ચુક્યું છે. ”

“ કાચવાનની વાત સાંભળીને મારા મનમાં પણ એમજ આવ્યું હતું, પરંતુ જે માણસ ખુન જેવું કરપીણ કામ કરવા નીકળે, તે પોતાની સાથે એક સ્ત્રી સા માટે લાઈ જાય, તે સમજમાં આવતું નથી. ”

“ કહો, હવે શું કરવા ધાર્યું છે ? ”

“ પેલી સ્ત્રીને લગતી શોધખોળ કરવી જોઈએ. ”

“ પરંતુ હમણાં સુધી તો તેનો કાંઈ પતો લાગ્યો નથી. ”

“ કાંઈક પતો મેળવ્યો છે. તે સ્ત્રીએ જે કપડાં પહેર્યા હતાં તેને અહીંથી ચંદન નગર સુધીના ધોળીઆને જતાવ્યાં છે. જે ધોળી આ કપડાં પોતો હતો તેનો પતો લાગ્યો છે. ”

“ આહો ! ત્યારે તો કામ થયું ! તે ધોળીએ શું કહ્યું ? ”

“ એ તો અમારું હમેશનું કામ જ છે. જેની એ સાડી હતી તેનો ધોળી પાસેથી પતો મળ્યો છે. ”

“ ત્યારે તો જેની લાશ હતી તેનું નામ આપ જણી ચુક્યા ? ”

“ હજુ તેમાં જરા ગડબડ જેવું છે. ધોળી કહે છે કે એ સાડી હજુરીમલની સ્ત્રીની છે. ”

“ અરે ! તો પછી જે સ્ત્રી મારી ગઈ તેણે તે કેવી રીતે મેળવી ? ”

“ હવે મેં જ શોધી કાઢવાનું છે. ”

“ લાલતાપ્રસાદના વર્તન ઉપર પણ મને તો શક આવે છે. ”

“ તેનાથી વધારે શક તો પેલા શુભવાન અમીચંદ પર થાય છે. તમે જોયું કંની, કે હવમાનની મુર્તિ જોતાંજ તે ખેડોશ થઇ ગયો, અને કહેતો હતોજ બરાબર આવીજ મુર્તિ મેં હજુરીમલ પાસે જોઇ હતી. તેને પેલાજ ખુનની વાત યાદ આવવાથી તે મુર્ચ્છિત થઇ પડ્યો. આ સધળી વાતો બનાવટી હતી તેમાં તો કાંઇ શંકાજ નથી. ”

“ ગમે તેમ હોય પરંતુ આ મુર્તિજ ખુનનું કારણ હરે છે. આપ ગુર ગોવિંદસિંહને એક વખત શોધી કહાડો. તમે જોતા નથી કે, આ બનાવનો સધળો દોર પંજબની તરફજ જાય છે. આ મુર્તિ સમપ્રદાય પણ પંજબમાં છે, હજુરીમલના લગન પણ પંજબમાંજ થયેલા છે, ખુન પણ પંજબી છુરાથી થયું છે, હજુરીમલની સ્ત્રી પણ પંજબી છે, મરનાર સ્ત્રીનો પોશાક પણ પંજબી છે અને પંજબી ગુર ગોવિંદસિંહ પણ હાલમાં પંજબથીજ આવેલો છે. ”

“ વાત તો ખરી છે, પરંતુ પેલી સ્ત્રી શા કારણે મારી ગઇ એ પણ એક વિચારની વાત છે. ” અક્ષયબાબુએ સ્થેજ કિદાશી સાથે કહ્યું.

“ તો આપ હજુરીમલની સ્ત્રીને કાં નહીં પુછતા ? ”

“ પુછીશ કેમ નહીં ? જરૂર પુછીશ. ચાલો એક વખત હજુરીમલના નોકરને ચાંપી જોઇએ. તેથી પાસેથી કાંઇને કાંઇ ખુલાસો જરૂર મળશે. ”

અક્ષયબાબુના વિચારની આમ અસ્થિર અને ડામાડોળ સ્થિતિ જોઇ નવીનબાબુએ કહ્યું.

“ હું જોઉં છું કે, આ બનાવમાં તમે કાંઈ પણ કરી શકશો નહીં. ”

“ બસ ! ” અક્ષયબાબુએ હસીને કહ્યું. “ આટલાથીજ નિરાશ થઇ ગયા ? ”

“ નહીં નહીં, નિરાશ થવાની કોઇ વાત નથી. ચાલો હું આતું છું. હું કાંઈ આપનો સાથ છોડી દેવા માગતો નથી. ”

એટલું કહી નવીનબાબુ ઉઠ્યા અને એ બંને બહાબજાર તરફ ચાલ્યા.

પ્રકરણ ૯ મું.

ડીટેક્ટીવ ચક્રકરમાં.

બંને હજુરીમલના મકાન પર પહોંચ્યા. ત્યાં એક નોકર મળ્યો. તેને અક્ષયબાબુએ પુછ્યું. “ તમારા શેઠને મળવાને માટે શનીવારે કોઇ આવ્યું હતું ? ”

“ હા, રાત્રે એક માણસ આવ્યો હતો. ” નોકરે જણાવ્યું.

“ તેનું નામ જાણો છે ? ”

“ પેલો પંજબી કે જે કેટલીક મુદતથી અહીં આવ્યો છે તે હતો. ”

“ ક્યારે આવ્યો હતો ? ”

“ શેઠને અગ્યાર વાગતાની ગાડીમાં આશ્રા જવાનું હતું. તેથી તેવણે ચન્દનનગર નજરમાં અડીજ બોજન કર્યું. પેલો પંગખી નવ ચા દસતા ટાકમે આવ્યો હતો. ”

“ તેઓ વચ્ચે કંઈ વાતો થતી સાંભળી હતી ? ”

“ છ નહીં, હું ત્યાં હાજર નહોતો. ”

“ ખેર, ત્યાર પછી કોઈ આવ્યું હતું ? ”

“ તેના જવા પછી એક સ્ત્રી આવી હતી. તેણી પ્રથમ પણ વખતો વખત આવ્યા કરતી હતી. ”

“ તમે તેને ઓળખો છો ? ”

“ નહીં સાહેબ, તેનું મોહકું ધુધટમાં છુપાયેલું રહે છે. ”

“ જોવાથી ઓળખી શકશો ? ”

“ ખાત્રીથી કહી શકું નહીં. તેના હાથમાં એક અંગુડી છે, જેમાં ત્રણ કીમતી ની-સમના નંગો જડેલા છે. ”

તોફર પાસેથી કોઈ ઉપયોગી બાબત ન મળવાનું સમજી અક્ષયબાબુ મકાન જોવા આવ્યા. તેઓને ત્યાંથી એક ચીજ મળી જેને ખીરસામાં નાખી લખને તેઓ હજુરીમલતી પેદી પર આવી પકોચ્યા. ત્યાં લાલતાપ્રસાદને એક ઓરડામાં અલગ લઈ જઈને અક્ષય બાબુએ કહ્યું.

“ લાલતાબાબુ ! તમોને કોઈ પુછવા આવ્યો છું, નારાજ ન થતા. ”

“ પુછો ” લાલતાપ્રસાદે ટુકો જવાબ આપ્યો.

“ હમણાં આપની પેદીની શું સ્થિતિ છે ? ” અક્ષયબાબુએ પુછ્યું.

“ કેમ ? ” લાલતા પ્રસાદ જરા ઉશકેરાઈ બોલ્યો. “ તમે એવી વાત કેમ પુછો છો ? આ બટા બજારમાં અમારી પેદીની બરાબર તમે બીજી કેટલી પેદીઓ જુઓ છો ? ”

“ તો હજુરીમલતી મુંબઈ કેમ ભાગી જતા હતાં ? ”

“ કોણ કહે છે સાહેબ ? ”

“ હ્યો જુઓ ? ” કહીને અક્ષયબાબુએ ખીરસામાંથી બે ટીકટો કાઢીને દેખાડી અને ઉમેર્યું. “ આ ટીકટો આપ્તાની નહીં, પણ મુંબઈની છે. ”

“ તમે આ ટીકટો ક્યાંથી મેળવી ? ”

“ હજુરીમલતી ખીરસામાંથી ! આ ટીકટો તેવણે સવારેજ ખરીદી લઈ રાખી હતી તે પરથી જણાય છે કે, તેઓ આશ્રા નહીં પણ મુંબઈ નાશી જતા હતા. વળી તેઓ એકલા નહીં પણ બે જણ. અને આ પણ બનવા જોય હતું કે, જો સ્ત્રી તેમને રાત્રે મળવા આવતી હતી તેનું જો ખુન ન થતે, તો બન્ને વેશ બદલીને મુંબઈ ભાગી જતે. હવે આપ સમજ્યા કે હું પેદીની હાલત કેમ પુછું છું ? ”

“આ સાંભળતાં લાલતાપ્રસાદ સ્તબ્ધ થયો. તે કાંઈપણ જવાબ આપી શક્યો નહોતો. ગમરાટમાં ‘કેમ’ એટલું અર્થ વગરનું બેધ્યાનપણે બોલીને ચુપ થઈ ગયો.”

“કેમ.” નો જવાબ તો મેદાનમાં પડ્યો છે. “અક્ષયબાબુએ કહ્યું. “જ્યે તમારી પેઠીમાં કાંઈ ગડબડ ન હોયતો તમને આવી રીતે બાગી નીકળવાની જરૂર નહોતી. બીજી મુશકેલીઓ હોયતો રૂપિયાના જોરથી કલકતામાં બેઠા બેઠા દુર કરી શકાય છે.”

એટલામાં એક માણસ ગમરાટમાં એ ઝોરડામાં ઝડપથી આવી પહોંચ્યો અને પુછ્યું. “લાલતાબાબુ ક્યાં છે ?”

બધાએ તે તરફ ચોંટીને જોયું તો તે એક પંખળી હતો. તેણે ગુસ્સામાં નેણ ચડાવીને કહ્યું. “મેં હજુરીમલની પાસે જો દસ હજાર રૂપિયા અમાનત રાખેલા હતા તે આપની પેઠીની તેજેરીમાંથી ચોરાઈ ગયા છે.”

એટલામાં અમીચંદ પાગલની માથેક ત્યાં આવી પહોંચ્યો, તેનો મ્હેરો શીકેડો પડી ગયો હતો, આખું શરીર ધુન્નું હતું તે તુટતી જીભે બોલ્યો. “અરે સર્વ નાશ થઈ ગયું !”

સઘળા ચકિત થઈ તેની તરફ જોઈ રહ્યા. કાંઈના મોહડામાંથી એક શબ્દ વટીક નીકળતો નથી.

“પંદર દીવસની વાત ઉપર” પેલા પંખળીએ સુષકીદી તોડી. “મેં હજુરીમલને દસ હજારની તોટો અમાનત આપી હતી. આજે રૂપિયાની જરૂર પડવાથી લેવા આવ્યો, પરંતુ અહીં આવીને આ હકીકત સાંભળી—”

“તો અહીં આવીને આ હકીકત સાંભળી કે હજુરીમલનું ખુન થયું !” અક્ષય બાબુએ રંગબેરંગ ઉપરથી તે ગુરૂ ગોવિંદસિંહ છે એમ સમજી લઈને તેના ચપ્પોનો પાકો પાટો ગોચા તેના અપુર્ણ વાક્યને પુરું કરી આપ્યું.

“હા, સાચું મારા રૂપિયા પચી ગયા.” તે ઉદાસી અને નારાજગી સાથે જખાળ્યો. પંડી લાલતાપ્રસાદ તરફ જોઈને કહ્યું. “હવે આપ આ પેઠીના માલેક છો, તો મારા રૂપિયા જલદી આપી દેજો.”

“હું તો તે સંબંધમાં કાંઈ જાણતો નથી. બાબુ સાહેબને તાર આવ્યો છે. જ્યારે તેઓ અહીં પાછા ફરશે ત્યારે બધી હકીકત કહીશ.” એટલું કહી લાલતાપ્રસાદ અમીચંદ તરફ પ્રતીને બોલ્યો. “કહો તો રૂપિયા કેવી રીતે ગુમ થઈ ગયા ?”

“તે રૂપિયા તો બાબુ સાહેબ ચન્દનનગરમાંજ રાખતા હતા.” અમીચંદ ધુન્નતો ધુન્નતો કહેવા લાગ્યો. “પરંતુ આમા જવાનું હતું તેથી પોતાની ગેરહાજરીમાં તે રકમ સંભાળથી રહી શકે તેટલા માટે પેઠી પર લાવ્યા હતા અને તેજેરીમાં હજાર હજારની દસ નોટો રાખી ગને બતાવી દીધી. ત્યાર પછી તેઓ પેઠી પર પાછા આવ્યાજ નથી.”

“સાંભળો સાહેબ !” ગુરૂ ગોવિંદસિંહે કહ્યું. “અમારા રૂપિયા એવી રીતે માર્યા જશે નહીં. તે મરી ગયા તો શું થયું ? અમીચંદ તો જાણે છે કે હજુરીમલ પાસે મારા રૂપિયા અમાનત હતા.”

“ હા, મેં તેમની પાસેથી સાંભળ્યું હતું કે, આ રૂપીયા પંચગતા કાંઈ સમ્પ્રદાયના છે. ”

“ જોશ ! ” એવો અચાનક ઉચ્ચાર પંચગતા સમ્પ્રદાયનું નામ સાંભળતાં અક્ષય બાબુના મોઢડામાંથી નીકળી ગયો.

“ અને તેની પાવતી પણ મારી પાસે છે. ” ગુરુ ગોવિંદસિંહે કહ્યું.

“ સારું, કાંઈ પરવા નહીં, બાબુજી આવે એટલે તમોને તમારી રકમ પુરેપુરી મળી જશે. ”

અક્ષયબાબુએ ગુરુ ગોવિંદસિંહને પુછ્યું, “ આપના આ સમ્પ્રદાય સાથે પંચગતા પેલા સમ્પ્રદાયને કાંઈ સંબંધ છે કે ? ”

“ અમારા સમ્પ્રદાય સાથે તમોને શું સંબંધ છે ? ” ગુરુ ગોવિંદસિંહે જવાં ચડાવી ને બોલ્યો.

“ તે તો ખરું છે. ” અક્ષયબાબુએ સ્ફેગ દર્શાવે કહ્યું. “ કારણ કે હું કાંઈ સોંદર થી રંગેલો હનુમાન નથી. ”

આ સાંભળી ગુરુ ગોવિંદસિંહ ચોંકી પડ્યો અને ચક્રિત થઈને અક્ષયબાબુની તરફ જોઈ રહ્યો. પણ તુરંત પાછો મનનો ભાવ મનમાં દબાવી બોલ્યો.

“ તમારી વાત મારી સમજમાં આવતી નથી. ” એટલું કહી તે લાલતાપ્રસાદ તરફ ફર્યો; “ લાલતાબાબુ, પીતાજી આવે એટલે તેમને કહી આપણે કે આ અઠવાડીયામાં મને રૂપીયા જેકશે અને જરૂર જેકશે. ” એમ તે જુરસાથી ડાબા હાથમાં જમણા હાથની ઝુઠી ઠોકતાં બોલ્યો.

“ નહીંતો તમે શું કરી નાખવાના હતા ? ” લાલતાનું યુવાન ભોહી ગરમ થઈ જીજ્ઞાસી ઉઠ્યું ને તે ઉશ્કેરાઈને સામે થતો બોલ્યો.

“ કરીશું તો એજ કે પછી અમારા સમ્પ્રદાય તરફથી આપ લોકોની ખબર લેવામાં આવશે ” ગોવિંદસિંહ એટલા શબ્દો ગંભીરપણે કહીને પેટી પરથી ચાલ્યો ગયો.

“ અંહ ! ” લાલતાએ ધીકારથી મોઢડું ખગાડીને ઉમેર્યું. “ કોણ જાણે તેના સમ્પ્રદાય અમારું શું કરી નાખવાનો હતો ? ”

“ ખુન ! વળી બીજું શું કરે ? ” અક્ષયબાબુ બોલ્યા.

“ ખુન ? કોનું ખુન ! ? ” લાલતા અને અમીચંદ જાને ગજરાટમાં એક સાથે મોલી ઉઠ્યા.

“ બીજા કોનું ? જે આ સમ્પ્રદાયના કોપમાં આવી પડશે તેનું ! હજુરીમલનું ખુન પણ આ સમ્પ્રદાયનીજ કૂપા (!) છે. ”

“ કેમ ? ” લાલતાપ્રસાદે અજબબધ્ધી પુછ્યું.

“ કેમ શું, હજુરીમલ દસ હજાર રૂપીયા એ સમ્પ્રદાયના લઈને નાશી જતા હતા,

વળી જે અગ્નિ સાથે લઇ જતા હતા તે પથ્ય એ સમ્પ્રદાયની હતી અને આ સમ્પ્રદાયના કોપથીજ તેણી મારી ગઇ છે. ”

“ એમ કહી બની શકે નહીં ” અમીચંદે ખમરાઇને કહ્યું.

“ હું અનુમાનથી કહું છું. હજુરીમલે તે રૂપિયા ન લીધા તો હોય બીજું કોણ લઇ જાય ? શું બીજા કોઇએ ચાલી લઇને તેનેરી ખોલી ? ”

“ શું આપ એમ સમજે છે કે મેં લીધા છે ? ” અમીચંદે ઉશકેરાઇને બોલ્યો.

“ હું કાંઇ તેમ કહેવા માગતો નથી. ”

“ હું એવો ગણેડો નથી કે, નંબરી તોટો લઉં, કે જેને વટાવવા જતાંજ પકડાઇ ગઇ ? ”

“ તે વાત કીક છે કે તમે તે લીધી નથી. પરંતુ હજુરીમલે અથવા તમે નથી લીધી, તો શું કોઇએ ચાલી ચોરી જઇને તે કાઢી લીધી ? ”

“ જુઓ, ચાલી આ મારી કમરમાં રહી, બીજાને તેને કેમ ચોરી જઇ શકે ? ”

“ તો હજુરીમલની ચાલી ચોરાઇ હશે. ”

“ નહીં, તેઓ ચાલીને હમેશાં પોતાની પાસેજ રાખતા હતા. ”

“ પથ્ય તેમની પાસેથી તો કોઇ ચાલી મળી આવી નથી. ”

“ ત્યારે તો જરૂર એ ચાલી કોઇએ ચોરી હોવી જોઇએ. પરંતુ સાહેબ, માની લીધું કે, કોઇએ તે ચાલી લીધી, છતાં તે પેદીપર આવીને તેનેરી કુચી રીતે ખોલી શકે ? કારણ અહીંયા તો રાત દીવસ પહેરો રહે છે. ”

“ સારું, હવે જોઇએ કે હટ કઇ તર બેસે છે ” કહીને અક્ષયબાબુ ઉઠ્યા અને અમીચંદ તથા લાલતાપ્રસાદને લાસ ઓળખવા માટે પોલીસ ચોક્કીપર મોકલીને પોતે નવીન બાબુ સાથે હાવરા રોશન તરફ જવાને ઉપડ્યા.

ખરી વાત એ કે, નવીનબાબુ આ મામલાનો ખતો મેળવવામાં નિરાશ થઇ ચુક્યા હતા. અક્ષયબાબુએ તે જાણ તેના મહેરા પરથી પામી જઇને કહ્યું. “ તમે આવી રીતે હોમત હારી ન જાઓ, હું આ મામલાનો ધણો ખરો ભેદ જાણી ચુક્યો છું. ”

“ પરંતુ હું તો સમજું છું કે, હજુ સુધી કાંઇપણ જણાયું નથી. ”

“ કેમ નથી જણાયું ? જુઓ લાશનો પતો મળી ગયો, હજુરીમલ પેલા સમ્પ્રદાયના દસ હજાર રૂપિયા લઇ કોઇ એ સાથે સુખ નાશી જતા હતા અને તે સમ્પ્રદાયની નિશાની સોંદરથી રંગેલી હનુમાનની સુતિ. ”

“ હા, પરંતુ તે સપાળું સાબીત થાય ત્યારે કની ? હજુરીમલ મારો ગયો છે તેના સિવાય તો બીજા કાંઇ સાબિતી મળી નથી ? ”

“ એ બધું ધીમે ધીમે સાબીત થઇ જશે. ચાલો હવે અંદનગરમાં હજુરીમલના મકાન પર તપાસ કરવાની છે. ”

મકરણ ૧૦ મું.

જમુના અને ગંગા—નિલમની અગ્રુડી.

આ બન્ને—એક ડીંટકડીવ અને બીજો ડીંટકડીવ વાર્તા લખનાર હાવરાળી ચંદનનગર પહોંચ્યા. ત્યાં જમને જોયું તો લાલા હનુરીમલનું મકાન એક સુંદર કુલવાડીની વચમાં શોભી રહ્યું છે. એક શ્રીમંતના કાકમાઠ અને દમામથી હનુરીમલ રહેતો હતો. ખજાર મોકલવાથી સમાચાર આવ્યા કે હનુરીમલની સ્ત્રી બિમાર છે, એટલે કાઠને મળી શકશે નહીં. વળી ફરીયા ખજાર મોકલાવ્યા કે તે ન મળી શકે તો તેમની કાષ દાસીને મોકલે. પાંડીસના માણસો છે, માટે મળવું જ નોંધશે.

નોકર તે ખજાર લઈને અંદર ગયો તેટલામાં તે બન્નેની નગર અંદરના ભાગમાં એક માણસ પર પડી કે જે એક સ્ત્રી સાથે વાલો કરતો હતો. અક્ષયપાણ્ય બખડ્યા કે, “એજ જમુના હોવી નોંધએ.”

“મારું નામ જમુના છે.” અક્ષયપાણ્ય પીઠ ઢાળે ઉભા હતા તેટલામાં પાછળથી અવાજ આવ્યો.

બન્નેએ એાંડીને પાછળ જોયું તો એક પરમ સુંદરી ઉભી છે, ચહેરા પર ચિન્તા અને ઉદાસી છવાઈ રહી છે, તેણે પુછ્યું.

“આપ લોકો શું ચાહેા છો ?”

“ઘણા જરૂરી કામને માટે આપને તસ્દી આપવી પડી છે.” અક્ષયપાણ્યે કહ્યું અને જે સાડી સ્ત્રીની લાસ પરથી મળી આવી હતી તે દેખાડીને પુછ્યું “આ સાડીને તમે ઓળખો છો ?”

“આ સાડી તો મારી માસીની છે.” જમુનાએ સાડી હાથમાં લઈ તપાસીને કહ્યું. “પણ તેણે એક દાસીને આપી હતી.

“તે દાસીનું નામ ?”

“તેનું નામ જગેસરી છે. જગીશા પણ કહે છે.”

“નામ તો સાડું છે, તે છે ક્યાં ?”

“સાત આઠ દીવસ થયા દેશમાં ગઈ છે.”

“બરાબર ખબર છે ?”

“હા, હા, કેમ ?”

“તે દેશ નથી ગઈ અહીં તેનું ખુન થઈ ગયું છે.”

અક્ષયપાણ્યના મોઢેથી એટલું સાંભળતાંજ તે ધુલુ ઉડી અને ક્રોધ ખાઈ નીચે પડવા નતી હતી કે, પાસે પડેલા કોયેનો આધાર લઈ બે પર પડી ગઈ.

અક્ષયપ્રભુને તેનું આ વર્તન નોંટકી એકટીંગ જેવું જણાતાં તેઓ નેણ હચા કરી માથું ડોલાવતા ડોલાવતા મુઠમાં હસીને મનમાં બોલ્યા “તું ઘણું ઘણું જાણતી દેખાય છે.”

તેમને મ્રાત્રુ ડોલાવતા જોઇને જમુનાની ખુબસુરતીથી મોઢ પામેલાં નરીનખાણુ નારાજ થયા પણ કાંઈ બોલી શક્યા નહીં. સુખચાપ મનમાં સમસમી રહ્યા.

જ્યારે જમુના ટટાર થઇ ત્યારે અક્ષયપ્રભુએ કહ્યું:- “તમેને એક બે વાતો પુછવાની છે.”

“બન્ને પુછો.”

“બકાળબનરની રાણીમલીમાં તમારી દાસી જગેસરી અરધી રાત્રે મળવા ગઇ હતી ત્યારે હજુરીમલતું ખુન થયું.”

“તો શું તેણીએ તેમનું ખુન કરીધું?” જમુના ગભરાટથી બોલી.

“નહીં, તેણીની સાથે એક પુરૂષ હતો, તે બન્ને ગંગા કીનારે ગયા, પછી ત્યાં જમીયાનું પાણી ખુન થયું. પરંતુ તેના સાથીએ તેને મારી નથી કેમકે તેમ હતે તો હનુમાનની મુર્તિની વરર નહોતી.”

મુર્તિનું નામ સાંભળી જમુના ચોંકી. અક્ષયપ્રભુની તેજ નજર તેને જોઇ રહી હતી. તેણે પુછ્યું. “આ બાબતમાં તમે શું જાણો છો?”

“કઇ બાબતમાં? કઇ વાતમાં?” જમુનાએ ગભરાટથી ધુજતાં કહ્યું.

“જુઓ આ બાબતમાં” કહીને અક્ષયપ્રભુએ હનુમાનની મુર્તિ દાઢીને જમુના તરફ ફેંકી.

અચાનક કોઇ માણસ પર સાંપ ફેંકવાથી તે જેવી રીતે ચમકી ઉઠે છે તેવીજ રીતે જમુના આ મુર્તિને જોઇને ચોંકી ઉઠી, એક વખત તેણે મુર્તિ તરફ જોયું અને પછી મુર્છિત થઇ પડી ગઇ.

“ઓહ! ત્યારે તો તું પણ આ મામલાની અંદર છે?” અક્ષયપ્રભુ ગંભીરાઇથી બોલી ઉઠ્યા.

હવે નરીનખાણુ ગુસ્સાને કાણમાં રાખી શક્યા નહીં, તેમનું બેજીનું તનકી ઉઠ્યું, તે દાંત પીસીને બોલ્યા. “શું આપ જોતા નથી કે, તે બેહોશ થઇ પડી છે. કોઇ દાશીને બોલાવો?”

“એટલા બધા ગભરાવાની કાંઇ જરૂર નથી.” અક્ષયપ્રભુએ હસીને કહ્યું. “આપ જરા બેસો, અહીં પાણી છે તેને કઇ જણતું દેખ તો મ્હોડા પર છાંટી દો.”

નરીનખાણુ નરમ દીલના વાર્તા લેખક છે, તેનાથી આવી એક મનહર સુંદરી પરનું કષ્ટ કેમ જોયું જાય? તેઓ ધીરે ધીરે તેના મ્હોડા પર પાણી છાંટવા લાગ્યા. હવે જમુનાની આંખો ખુલી, તે ચારે તરફ ગભરાઇને જોવા લાગી અને પછી પુર શુદ્ધિમાં ઉઠીને અંદર જવા લાગી.

“ તમારે હજુ મારા કેટલાક પ્રમોના જવાબ દેવાના છે. ” અક્ષયપાપુએ તેને અંદર જતી અટકાવીને કહ્યું.

જમુનાએ આસુથી છલ છલાતા નેત્રોએ નવીનપાપુની તરફ જોયું. તેની ચિતવન આપણા વાર્તા લેખક પાણુના કલેજની પાર નીકળી ગઈ, પણ ધલાઈ નહોતો. તે સુખચાપ ઉભા હતા. જમુના ધીરે ધીરે બોલી. “ મારી તખીયત ખરાબ છે. ”

“ જેતા નથી અક્ષયપાપુ ! ” નવીનપાપુ હવે સુષ રહી શક્યા નહીં. તે ઉશકેરાં ધને બોલી ઉઠ્યા “ તેણીની તખીયત એકદમ ખરાબ છે. ”

અક્ષયપાપુએ નવીનપાપુ સામે ડોળા કકડાવી જોયું પણ જમુના તરફ શરીને યો દ્યા. “ જે તમને કષ્ટ થવું હોય અને ડર લાગતો હોય તો મારો રાક દૂર કર્યા સિવાય તમે જઈ શકો છો. ”

“ નહિ, ડર શું કામ ? પુછોને ? ” કહીને જમુના ફરી કાચપર ઠીક થઈને બેઠી. નવીનપાપુને ઘણો કોષ ચડ્યો. તે મનમાં બખાળ્યા. “ જે જાસુસીમાં આટલી બધી નિર્દયતા કરવાની હોય તો આ કામ સારા માણુસોનું નથી. છિ: છિ: ! ”

“ તમે મુર્તિને જેતાં બેશુદ્ધ કેમ થઈ ગયા ? ” અક્ષયપાપુએ હવે જમના તરફ શરીને પુછવાની શરૂઆત કરી.

“ તેને જેવાથી માસાજની યાદ આવી ગઈ તેટલા મારે ” જમુનાએ માથુ નીચું કરી લઈ જવાબ આપ્યો.

“ માસાજને તેની સાથે શું સંબંધ ? ”

“ તેમની પાસે પણ આવી મુર્તિ હતી. તે કહેતા હતા કે, આ એક સમ્પ્રદાયનું નિશાન છે. ”

“ તે પંજાબનો ખર્મ સમ્પ્રદાય કે ? ”

“ તે હું ખરાબર જાણતી નથી. ”

“ તમે તો પંજાબથી આવ્યા છોને ? ”

“ હા, પણ મેં ત્યાં કદી જોયલી નહોતી. ”

“ તમે તે સમ્પ્રદાયની કાંઈ હકીકત જાણો છો ? ”

“ ના, કાંઈ નહીં. ”

“ હજુરીમલ તે મતમાં હતા ? ”

“ ખબર નથી. ”

“ સાર, તમારી દાસી સાથે હજુરીમલનો કાંઈ મેળબેજ હતા ? ”

“ તે તો એક દાસી હતી ” જમુનાએ ચોંટીને અક્ષયપાપુ સામે જોઈ કહ્યું-“ તેની સાથે મેળ મેળાવ વળી કેવો ? ”

“ ત્યારે કોની સાથે હતા ? ”

“ દાસી, બાંદાયોની એસી વાતોની મને ખબર નથી. ” જમુના હવે ઉશ્કેરાઈને બોલી ઉઠી.

“ નહીં, નહીં, એ વાત નથી. સાર, તમે ગયા રાત્રીવારે હજુરીમલના કલકતાના મકાનમાં ગયા હતા કે ? ”

“ હું ! હું ત્યાં શું દામ જાઉં ? ”

અક્ષયપ્રાચુને તેના હાથમાં પેલી ત્રણ નીલમતી અંગુડી ન દેખાતાં તે મનમાં બોલ્યા.

“ આ ગયેલી નથી કદાચ બીજી કોઈ હશે. ”

થોડીવાર સુપ રહેવા પછી ડિટેક્ટીવ અક્ષયપ્રાચુએ શરી પુછ્યું.

“ કોઈ સ્ત્રી હજુરીમલની પાસે આવતી હતી કે નહીં તે તમે જાણો છો ? ”

“ નહીં, નહીં, એવી વાતો હું જાણતી નથી. ” જમુના ખીજવાઈને બોલી.

“ સાર, તમારા નોકરો કદાચ તે વાત જાણતા હશે. ” ડિટેક્ટીવે એ વખત યપ્પડ ખાવા છતાં પાછું બેચારમીથી કહ્યું અને નવીનપ્રાચુ તરફ ફરીને:—“ આપ અહીંયા બેસો, હું હમણા આવું છું. ” કહીને બહાર ગયા. નવીનપ્રાચુ તેમના વર્તનથી નારાજ થયા હતા. તે સુપચાપ બેસી રહ્યા.

તે બેઠા બેઠા કાંઈ વિચાર કરી રહ્યા હતા તેટલામાં કોઇના પગલાનો અવાજ સંભળ્યો. જોયું તો એક માણસ કોઈ સ્ત્રીની સાથે તે ઓરડામાં દાખલ થયો. આવનારને ખબર નહોતી કે નવીનપ્રાચુ ત્યાં બેઠા છે, તેમને જોતાંજ તે બંને ચોંકી ગયા, અને પાછા શરવાતું કરતા હતા તેટલામાં આવનાર પુરૂષે ઓળખીને કહ્યું.

“ અરે કોણુ નવીન ? ”

“ ઓહો ! કોણુ, દલીપદાસ ? ” નવીનપ્રાચુ એકદમ ઉભા થઈ જઈને બોલ્યા.

“ અરે ચાર ! બહુ ખુશીની વાત કે તમે ઓળખી લીધો. ” દલીપદાસ હસતો હસતો બોલ્યો.

“ ધણા વર્ષથી, તમને જોયેલા નહીં, પણ તમારો ચહેરો હજુ જોવાને તેવોજ છે. ”

“ એ મારામાં એક ગુણુ છે. ” દલીપદાસે રમુજમાં જવાબ આપ્યો.

નવીનપ્રાચુની નજર, પાસે ઉભેલી સુંદરી પર ફરી રહેલી જોઈ દલીપદાસ હસીને બોલ્યો. “ આ સુંદરી હજુરીમલ સાહેબની સાળાની દીકરીની સખી છે. પરંતુ હવે તેને અહીં ધણા દલાડા રહેવાનું નથી. આ રત્ન થોડા દીવસમાં દલીપદાસના હાથમાં આવશે. ”

આ સાંભળી પેલી સુંદરી શરમાઈને નીચું જોઈ ગઈ. દલીપદાસે નવીનપ્રાચુને પુછ્યું.

“ નવીન ! તમે અહીં શું આવ્યા છો ? ”

“ હું એક ડિટેક્ટીવની સાથે આવ્યો છું. ”

“ ડિટેક્ટીવ કોણુ ! હજુરીમલના ખૂન માટે ? ”

“ હા. ”

“ એવા બલા પુરુષનું કાણ જાણે કયા ચંડાળે ખુને કરી નાખ્યું. ”

“ તેની શોધ તો આ થઇ રહી છે. ”

“ તમે પણ શોધ કરવામાં છો ? ”

“ હા. અક્ષયગાયુએ મહેરબાની રાકે અને પણ સાથે રાખ્યો છે. તમે જાણો છો કે હું ડિટેક્ટીવ વાર્તાઓ લખુ છું અને અક્ષયગાયુ આજકાલ એક પ્રસિદ્ધ ડિટેક્ટીવ છે. ”

“ વાહ ! ધણું સારું કયું ! યાર મને પણ તમાની મંડળીમાં રાખો તો બહુ ફીક પડશે. આ ખતાવથી મને પણ બહુ લાગી આવ્યું છે. હજુરીમલજી મને બહુજ આહતા હતો. ”

“ સારું, અક્ષયગાયુને તમારા માટે કહીશ ” નવીનગાયુએ એટલું કહી રહ્યા કે, અક્ષયગાયુ સાં આવી ધમકયા !

અક્ષયગાયુ પોતાની ત્રિમ દ્રષ્ટિથી પેલા બંને સ્ત્રી પુરુષ તરફ જોઇ રહ્યા. સ્ત્રીના હાથ પર નજર પડતાંજ તે ચોંકી ઉઠ્યા. તેની આંખોમાં પેલી ત્રણ નીલમના નંગોવાળી અંગુડી હતી.

ડિટેક્ટીવ અને ડિટેક્ટીવ વાર્તા લેખક બંને ત્યાંથી હવે નીકળીને રેશન પર આવી ગાડીમાં બેઠા. નવીનગાયુએ વાત છેડી.

“ દલીપદાસ એક વખતે મારી સાથે બજારો હતો. અહીં કલકત્તામાં તેને ધણા દીવસથી જોયો નહોતો. ”

અક્ષયગાયુ ચુપજી રહ્યા, એટલે નવીનગાયુએ પુછ્યું.

“ આપ દલીપદાસને કેવો ધારો છો ? ”

“ એ ફક્ત છે. એવા માણસોથી દુનિયાના કામ કંઈ થઇ શકે છે ? ”

“ પણ માણસ ખરાબ નથી, સારા દીવનો છે. ”

“ જે બહુ બોલકણા હોય છે. તે અકસર ગધેડા હોય છે. ”

“ હજુરીમલ સાથે તેમને બહુ સારો સંબંધ હતો. તેના ખુનીને પકડવાની તેને પણ બહુ કાળજી છે. આપની સાથે લપાસમાં રહેવા માટે મને વિનંતી કરતો હતો. ”

“ ગંગા સાથે એજ લગન કરવાનો છે ને ? ”

“ હા, તો તેમાં શું ખોટું છે ? ”

“ ખોટું તો જરૂર છે. તેણીજ હજુરીમલના મકાનપર તે દીવસે રાત્રે મળવા ગઇ હતી અને ત્યાર પહેલાં પણ વખતો વખત રાતના તે સાં જતી. ”

“ એ તમે કેમ જાણો છો ? ”

“ હજુરીમલનો નોકર કહેતો હતો. ત્રણ નીલમના નંગ જડેલી અંગુડી પહેરનારી એક સ્ત્રી રાત્રે આવ્યા કરતી હતી, એજ અંગુડી ગંગાએ પહેરી છે. ”

“ તો મંગાનું હજુરીગલ સાથે મંગાનું કોઇ આશ્રમની વાત છે ? ”

“ એમ નથી અગર જમુના — ”

“ આપ જમુનાની વિરૂદ્ધમાં કંઈ પણ બોલશો નહીં ” નવીનબાણુ વાત કાઢીને વચ્ચે બોલી પડ્યા. “ તે બિચારી કંઈપણ જાણતી નથી. ”

“ તમે હો બાપુ વાર્તા લખનાર ! ” અક્ષયબાણુએ હસીને કહ્યું. “ વાર્તા લેખક હમેશા સુદર સ્થિતિમાં જોઈને પીગળી જાય છે. ખેર એ વાતની જરૂર નથી; પણ વાત એમ છે કે, તેણી હનુમાનની મુર્તિને જોઈ બેહોશ કેમ થઈ ગઈ ? ”

“ બેહોશ તો અગીચંદ પણ થઈ ગયો હતો ? ”

“ હા, તે તો હું કહું છું બેહોશ થવાનું કારણ બંને એક સરખું જણાવે છે; તે આશ્રમની વાત નથી ? એટલા પર્યાજ્ઞ હું કહું છું કે બંનેની વાત બરાબર નથી. ”

“ તો શું આપ એમ કહેવા માગો છો કે, જમુનાએ ખુન કર્યું ? ”

“ નહીં, એમ તો હું કહી શકતો નથી. અગીચંદ અને જમુના ખુનમાં સામેલ હોય તેનું કંઈ જણાતું નથી. પરંતુ આટલું તો હું માનું છું કે તેણી ખુન સંબંધની ઘણી વાર્તા જાણે છે. ”

“ આપની એ માન્યતા બરાબર નથી. ”

“ તો એમ હશે કે, અરધી વાત જમુના જાણતી હશે ને અરધી અગીચંદ ! ”

“ સમજે કે તે બધી વાત જાણે છે, તો પછી તે જલ્દર ન કરવાનું કારણ ? ”

“ બનવા જોગ છે કે, કોઈને ખચાવા માગતી હોય. ”

“ એવું કાણ હોય ? ”

“ કેમ ન હોય ? દાખલા તરીકે હજુરીમલની સ્ત્રી જ હોય ? ”

“ એ બનવા જોગ નથી. ” નવીનબાણુ જુરસાથી બોલ્યા.

“ ઘણું બનવા જોગ છે. ” અક્ષયબાણુએ હસીને કહ્યું. “ જુઓ, એ કારણથી હજુરીમલનું ખુન થઈ શકે છે. એક રૂપિયા બીજું છર્પા ! ”

“ રૂપિયા તો તે રાત્રે તેમની પાસે હતાજ નહીં ? ”

“ રૂપિયા નહીં તો કોઈ કીમતી કાગળ હશે. કદાચ તે કારણ નહીં તો કોઈએ જરૂર છર્પાથી તેનું ખુન કર્યું છે. ”

“ તો શું આપ એમ સમજો છો કે, હજુરીમલની સ્ત્રીએ ઘસીની છર્પાથી પોતાના સ્વામીનું ખુન કર્યું છે ? ”

“ દાસી પ્રજા ક્યાં વાત છે; દાખલા તરીકે મંગાજ સમજ્યોને ? ”

“ મંગા સાથે તો તેનો કંઈ સંબંધ જણાતો નથી. ”

“ તો તેણી રાત્રે તેની પાસે કેમ જતી હતી ? ખેર, તે બધી વાતો પછી જણાશે. હાલતો તમારા પેલા મિત્રને મંડળીમાં લેવો જોઈએ. તેની પાસેથી ગંગાને લગતી બધી વાતો જાણી આવશે. ”

“ તે કદાપણ નહીં જતાવે. ”

“ તે એવો બકબકાચો છે કે, તેના પેટમાંથી વાત કહાડવામાં બધી મુશ્કેલી નહીં પડે. ”

નવીનબાબુને અક્ષયબાબુની હેલી વાત પસંદ પડી નહીં. કોઈ પાસેથી પ્રપંચ અને મુક્તિ કરી વાત કહાવવી એ તદ્દન અન્યાય છે, એમ સમજી તેણે મ્હોડું બગાડી ગયા.

“ નવીનબાબુ ! ” અક્ષયબાબુ તેના રહેરા પર તો બાવ વાંચીને બોલ્યા “ જાસુસી કરવામાં એમ ન્યાયી થઈ બેસવાથી કામ નથી થતું; સમજ્યા કે ? ”

પ્રકરણ ૧૨ મું.

હલીપદાસ—પંજાબી સમ્રાટના લશ્કર બેઠા.

નવીનબાબુએ જ્યારથી જમુનાને જોઈ છે ત્યારથી તેમનું મન બહુ બ્લાકુળ થઈ ગયું છે, માનો તેણીનું સુંદર ચંદ્રવદન તેના હૃદયમાં ધર કરી બેઠું છે. તેઓએ તેણીના પ્યાલ મનમાંથી કહાડી નાખવાને અનેક વખત નિશ્ચય કર્યો; પરંતુ તે સુંદરીના ગોળ ગોરીસો મોહક રહેરા અને સીધા સરોવર સરખો તેના શરીરના દેખાવ તેનની આંખો સામેથી દૂર થઈ શકતો નથી, બલકે દ્રષ્ટિ સામે રમી રહ્યો છે. આત્યારે તે પોતાના મકાનમાં બેઠાબેઠા તેણીના વિચારમાં મશગુલ હતા, તેટલામાં કોઈના પગલાનો અવાજ સંભળાતા તેણે પાછું ફરી જોયું તો હલીપદાસ ઉભો છે. ચન્દનનગરમાં મળ્યા તે વખતે નવીનબાબુ તેમને પોતાનું ઠેકાણું આપી આવ્યા હતા.

“ કેમ નવીન ! જુઓ તમારી મુલાકાત કરવામાં મેં એક દીવસની પાણી દીલ ન ઠીધી, એમ તમે નહીં કહો ? ” હલીપદાસે આવતાંજ હસીને કહ્યું.

પરંતુ અત્યારે નવીનબાબુના હૃદયમાં શું થઈ રહ્યું હતું તેને હલીપદાસ કેમ સમજી શકે ? પ્રથમ તો હલીપદાસની વાચાળતા અને હસીથી નવીનબાબુ મનમાં નારાજ થયા, તેમને કંટાળો લાગ્યો. પાણી વાતો થતાં થતાં દીલ બહેલવા લાગ્યું, અને વિદ્યાર્થી અવસ્થાના સમયની બધી હસી મશકરીની વાતો થવા લાગી જેમાં લગભગ અરધો કલાક પસાર થઈ ગયો; પછી નવીનબાબુએ પુછ્યું.

“ કહો યાર, આજકાલ તમે શું કરો છો ? ”

“ ફરીએ શું ? ખારસો ધરધુમન બન્યો છું. પિતાની કમાઈ હતી તેને કુટ્ટી દેતા તો વાર લાગી નહીં; બીજી તરફ માતા પાણી આ ફનિયાથી આત્રી નીકળી. પછી શું કરું ? પંખી બનીને અહીં તહીં ઉડતો-૨૬ છું. ”

“ કાંઈ કમિશન નથી કરતા ? ”

“ કામ કરવાને માટે તો હથેરે અને સરખોળ નથી ! બાપરે બાપ ! મહેનતથી તો હું ચમરાવના નેટલા ઉરે છું. ”

“ તો આમ કંટલાક દહાડા ચાલશે ? ”

“ હમણાં તો ચાલ્યું છે, પણ હવે તો ગુઓને લગ્ન કરીને પગમાં ભેટી નાંખું છું, કે પછી રસ્તું બટકનું બધું બંધ થઈ જશે. ”

“ ત્યારે તમે ક્યાં તો ખુબ હશે ? ”

“ હા, ઘણું, પૃથ્વી પ્રદક્ષીણા સમયે. ”

“ પંજાબ પણ ગયા હશે ? ”

“ પંજાબનું તો ગામે ગામ ફરી વળ્યો છું, કોઈ પર પશુ બાકી ન હશે. ”

“ અમૃતસર ગયા હતા ? ”

“ ત્યાં તો બરાબર છ મહીના પસાર કર્યા. ”

“ ત્યારે તો ત્યાંનું સધળું જોયું હશે ? ”

“ હા, જે જોયું જોઈએ તે પણ જોયું અને જે ન જોવાનું હતું તે પણ જોયું. ”

“ આ બીજને માટે કાંઈ કહી શકશો કે તે શું છે ? ” નવીનબાપુએ દનુમાનતી મુર્તિ દેખાડીને પુછ્યું.

“ બાપરે બાપ ! ” તો ગભરાટથી પોકાર કરી દલીપદાસ કહેતા ચાર દાખ દર ખસી ગયા, તેને અંદર શીકકા મારી ગયા, તે આંખો ઢાળીને નવીનબાપુ સામે નેંઘ રહેતા.

“ કેમ ! શું છે, ગભરાટ શાનો ? ” નવીનબાપુએ અનન્યપ્રીથી પુછ્યું.

“ અરે બાપરે ! આ તમોને ક્યાંથી મળી ? ” દલીપદાસ કથકતી છબે બોલ્યા.

અભીચંદ મુર્તિને જોઈને બેઠોશ થયો હતો, જમુના થઈ હતી અને દલીપદાસ પણ તેવોજ ચમક્યો. તેના કપાળપર પરસેવાના બીંદુ ફરી નીકળ્યા; તે પુવ્વતા અવાજે બોલ્યા:-

“ શું તમે...તમે પણ...તમે પણ તે મંડળીમાં છે ? ”

“ કંઈ મંડળી ? ” નવીનબાપુએ કાંઈ વધુ બેઠ કહાડાવવાના હેતુથી પુછ્યું.

“ જેનું આ નિશાન છે ! ” દલીપદાસે મુર્તિ તરફ પુવ્વતે હાથે દર્શાવી કરીને કહ્યું.

“ નહીં વાર ! વિશ્વાસ રાખો, હું તે મંડળી સંબંધે કાંઈ પણ જાણતો નથી. ”

“ અરે બાપુ ! હું તો સમજ્યો કે, આજ આપણા દહાડા બરાબર ચુક્યા. બધી પ્રા-રણાઓ ચુકામાં ચાલી ગઈ. ” દલીપદાસ કાંઈક શાન્ત પડતાં બોલ્યો.

“ આ મુર્તિથી આટલા બધા ઉરે છે કેમ ? ” નવીનબાપુએ પુછ્યું.

“ ઉરવાનું કારણ છે. હું સમજ્યો કે તમે અને હમણાં દાર કરશો. આ મુર્તિને જો-વાંજ માણસ સાચો જાય છે એ ખુનનું નિશાન છે ! ”

“ શું સાચી વાત ? ”

“ હા, જી ! મને નવાજ લાગે છે કે, તમે હજુ સુધી કેમ જીવો છો ? બહેનર છે કે તેને હમણું ને હમણું ગંગામાં ફેંકી આવો, નહીંતર જન નહીં બચશે. ”

“ દલીપદાસ પાસેથી કાંઈ વધુ સાંભળવાના હેતુથી નવીનબાણુ ચુપ રહ્યા. દલીપદાસ જરાવાર પછી પુછ્યું, “ તમને આ ક્યાંથી મળી ? ”

“ હજુરીમલની લાસ પાસેથી ” નવીનબાણુએ કહ્યું.

“ ત્યારે તો નહીં એ મંડળી તરફથીજ તેમનું ખુન કરવામાં આવ્યું છે. ” દલીપદાસ ગભરાતા અને ધીમા અવાજે બોલ્યો.

“ કેમ, મંડળીવાળા તેને શું કામ મારે ? ”

“ કોણ જાણે એ મંડળીવાળાનો શું કામ તેની પર ઉતર્યો હતો. ”

“ એ મંડળી છે કેવી ? શા માટે તે માણસોના ખુન કરે છે ? ”

“ સાંભળો ત્યારે, હું જે કાંઈ તે સંબંધમાં જાણું છું તે કહું છું. ” કહીને દલીપદાસ ખારી, જળીયા વિગેરે તરફ જોઈને ખારણું બંધ કરી ધીમે અવાજે બોલ્યો.

“ હવે સાંભળો, હું કહું છું. ”

“ અરે ! તમે બેધીકર રહો. ” નવીનબાણુએ હસીને કહ્યું. “ અહીં તમારા સમ્પ્રદાય વાળા કાંઈ પણ કરી શકવાના નથી. ”

“ કેમ ન કરી શકે ? હજુરીમલ તો આ શહેરમાંજ માર્યા ગયાને ? ”

આ વાતથી નવીનબાણુના રૂપાં ઉભાં થઈ ગયા.

“ સાહે, એ સમ્પ્રદાયનું કર્તવ્ય શું છે ? ” નવીનબાણુએ મનનો બધા દખાવીને પુછ્યું.

“ જુઓ, મને જે કાંઈ ખબર છે તે કહું છું. એ એક સમ્પ્રદાય છે એટલુંજ એક સમજે છે. ”

“ તો તેમાં છે કોણ કોણ માણસો ? ”

“ તેનું સંપૂર્ણ કામ ગુપ્ત થાય છે, તેમાં શું થાય છે તે, તે શ્રેષ્ઠજ જાણે છે. તેમાં દાખલ થયા સિવાય જાણવાનું કામ મુશ્કેલ છે. ”

“ તેનો ઉપદેશ શું છે ? ”

“ મારા સાંભળવા મુજબ તે શ્રેષ્ઠ કાંઈ એવું કામ કરે છે કે, જેનાથી તેઓને મોટી વિચીત્ર શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ”

“ તમે એ બધું કેમ જાણ્યું ? ”

“ એજ તો હું કહું છું. જ્યારે હું અમૃતસરમાં હતો તે વખતે એક દીવસ એક મિત્રને ત્યાં નાચ જોઈને પાછલી રાતના ઘર તરફ આવતો હતો. રસ્તામાં ધીર અંધકાર હતો. શેઠકાનો આવજન પણ બંધ હતો; એટલામાં સામેથી કોઈની ચીંચીમારી સંભળાઈ. કોઈ કોઈને મારે છે એમ જાણી હું તે તરફ દોડ્યો. મેં જોયું કે, મારા પગલાને

અવાજ સાંભળી એ માણસો નારી ગયાં. ત્યાં જઈને જોયું તો છતીમાં છરો ભેંકેલી એક માણસની લાશ પડી છે. તેની પાસે આવીજ એક હનુમાનની મુર્તિ પડી હતી. "

" બરાબર આવીજ હતી ? "

" હા. મેં તે લાશને બારીકાથી જોઈ તો જણાયું કે તેમાં હજુ જીવ હતો. તે મરણ પામ્યો નહોતો. તેમને હું મુર્તિ સાથે મારા મકાન પર લાવ્યો. મારું મકાન નજીકમાંજ હતું. "

" તો પોલીસને કેમ ખબર ન આપી ? " નવીનબાબુએ પૂછ્યું.

" તેણે મને તેમ કરતાં રોક્યો. તેણે ૩ બરેલી મીરજી પકડી હતી એટલે તેની છતીમાં છરો ધુસ્યો નહોતો. માત્ર જરા ઝખમ થયો હતો. "

" ત્યાર પછી ? "

" પછી શું ? તે માણસ એ મંડળીનો હતો, કોઈ કારણથી તે નીકળી ગયો હતો તેથી મંડળીવાળા તેની પર ઉશ્કેરાયા હતા. તે મંડળીનો કોઈ પણ કમર કરવાથી પ્રાણ દેડે સિવાય બીજી સજા તેઓ કરતા નથી. "

" મારે છે કાણ ? "

" એ કોઈ કદી શકતું નથી. પણ જેને એ કામ સોંપવામાં આવે છે, તેને એ ખુન નું કામ કરવું પડે છે. જો તે માણસ આ કામથી ઈન્કાર કરે તો તેનું પણ ખુન કરી નાખવામાં આવે છે. "

" એ બાપરે ! પછી ? "

" જો માણસનું ખુન થવાનું હોય છે તે માણસ પ્રથમથી જાણી જાય છે કે, તેનું ખુન કરવાનું સમ્પ્રદાય તરફથી શરમાન થઈ ચુક્યું છે. "

" એ કેવી રીતે ? "

" જેનું ખુન કરવાનું હોય છે તેની પાસે કોઈને કોઈ રીતે આવી એક હનુમાનની મુર્તિ આમંત્ર્યથી પહોંચાડી દેવામાં આવે છે. બસ તેટલા પરથી તે માણસ સમજી જાય છે કે, પોતાના દલાલ ભંરાઈ ચુક્યા. "

" મજબની વાત ! પછી ? "

" ખુન કરવા પછી લાશ પાસે આવીજ એક હનુમાનની મુર્તિ રાખી જાય છે. તેથી બધા જાણી શકે છે કે, આ માણસ તે ખુન સમ્પ્રદાયના માણસોને હાથે માર્યો ગયો છે. "

" તો તેને પોલીસ કેમ નથી પકડતી ? "

" પોલીસને શું ખબર કે તેમાં કાણ છે ને ક્યાં છે ? ખબર હોય તો પકડે કની ? જો માણસ તે મંત્રમાં દાખલ થાય છે તે જવત જવત તો કોઈ બહારના માણસને તેનો બેઠ કદી શકતો નથી ! તો પછી પોલીસ શું કરી શકે ? "

" વાંર, પેલા જખમી માણસનું પછી શું થયું ? "

“ કેટલાક દિવસ તે મારા મકાનમાં છુપાઈ રહ્યો. મેં પણ ઘણું પ્રયત્ન પણ તેણે કીધો કેમ વધુ વાત ન કરી. એક દિવસ તે થુપથુપ કરી વગરે ચાલ્યો ગયો, ત્યાર પછી લેનો પતો લાગ્યો નહોતો. ”

“ બાળે કાંઈ વધુ ભેદ તમે કેમ ન બેગવ્યો ? ”

“ અરે ચાર ! તમે ભેદની વાત ક્યાં કરો છો ? અમનસરમાંથી બાગી છુટવાને રસ્તો તો મળતો નહોતો. ”

“ કેમ, કેમ ? ”

“ પેલી મુર્તિ મારી પાસેજ હતી. પાછળથી જણાયું કે, જે કોઈ એ મંડળીમાં દાખલ ન હોય, તેની પાસે તેઓ મુર્તિ રહેવા દેતા નથી. વળી સામે આવતીને આવતા પણ નથી. કેમકે તેમ કરવાથી તે મંડળીના માણસ તરીકે પકડાઈ જવાનો તેને ભય હોય છે. ”

“ તો પછી તેઓએ શું કર્યું ? ”

“ અરે બાપરે ! ચાર પાંચ રાત તો તે લોકો મારે ખુન કરવાના શીરાકમાં રહ્યાં અને ઘરમાં રહેવું આરાત સમાન થઈ પડ્યું. ”

“ કેમ ? ”

“ અરે ચાર શું કહ્યું ? મકાન પર પરદારાનો વરસાદ વરસે, રહી રહીને કાંઈ દરવાજો બંદગાવે, વિચીત્ર પ્રકારના બધા ઉપગમનારા અવાજો કરે, એવા એવા કંઈક ધુનના ચલાવતા હતા. ”

“ પછી તમે શું કર્યું ? ”

“ પંજળના એક સારા માણસે અને કહ્યું કે, જનનની સલામતી ચાહે તો પેલી હનુમાનની મુર્તિને વિદાય કરી આપો. નહોતો તો તે લોકોને હાથે દાર માવાં જશે. ”

આ સાંભળતાં નવીનબાપુનું કલેણું કપી કાઢ્યું. પણ તુરત તેઓ પોતાની આવી નળખાઈ માટે મનમાં શરમાયા અને સાવધ થઈ બોલ્યા.

“ પછી તમે તેને શું કહ્યું ? ”

“ તે રાત્રે મેં મુર્તિને દરવાજા પાસે રાખી દીધી. સવારે કહીને જત્યું તો તે ઉપડી ગઈ હતી. કાણ જાણે કાણ લઈ ગયું. ”

“ ત્યાર પછી કાંઈ શોધ ચલાવી ? ”

“ સાચી વાત તમારાથી નહીં છુપાવું ચાર ! ચિન્તા અને બચથી સીરે ધુમવા લાગ્યું અને છેવટે જન જવાનો સોદા સમજી પંજળ છોડીને આ તરફ બાગી આવ્યો. ”

“ તે મંડળી પાસે રૂપીયા બધું છે શું ? ”

“ સંભળાય છે કે, તેઓ બધી દોલત એક સ્થળે બધી રાખતા. નાની ચોરી રકમે તે મંડળીવાળાઓને ત્યાં જમા રાખે છે. ”

“ મુર ગોવિંદસિંહ તેમાં છે ? ”

“ હોય નેમ જણાય છે, ખાત્રીથી કહેતો નથી. ”

“ શું તે મંડળીની કાંઈ રકમ તેની પાસે છે ? ”

“ તે હું જાણતો નથી, કેમકે હજુરીમલને ત્યાં આવે જાય તેટલાં પુરતી મારે તેમી સાથે પીછાણ છે. પરંતુ રીતભાત ઉપરથી જણાય છે કે, તેની પાસે કાંઈક છે ખરું. ”

“ મંડળીના દસ હજાર રૂપીયા તેમની પાસે છે ” નવીનબાબુ અક્ષયબાબુની માફક ગંભીરતાથી બોલ્યા.

“ શું ખરી વાત ! ” દલીપદાસે અનન્યધીથી પુછ્યું. “ તમે એ કેવી રીતે જાણ્યું ? ”

“ હું જાણું છું. તેણે એ રૂપીયા હજુરીમલને અમાનત તરીકે રાખવા આપ્યા હતા, તે તેણે પેઢી પર તેમ્નેરીમાં રાખ્યા, પરંતુ તેમાંથી તે ચોરાઈ ગયા. ”

“ અરે ! ચોરાઈ ગયા ? કાણે ચોરા્યા ? ”

“ તે કાણ જાણે કાણ ચોરી ગયું. હમણાં તો તેની શોધ થઈ રહી છે. ખુનની સાથે એ ચોરીનો પણ જરૂર સમ્બંધ છે. ડીટેક્ટીવ અક્ષયબાબુ તેની તપાસ ચલાવી રહ્યા છે. તેણે મહેરબાનીથી અને પોતાની સાથે રાખ્યો છે. તમારી વાત પણ મેં તેમને કહી-- ”

“ તો તેઓએ શું કહ્યું ? ” દલીપદાસ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો.

“ કહે શું, તમને પણ સાથે રાખી લીધા છે. ”

“ વાક ! ત્યારે તો એ બહુ બલા માણસ જણાય છે. ”

“ હા, સાંભળો, જેટલો પતો અમોને આજદીન સુધી મળ્યો છે તે બધું તમારે પણ જાણવું જોઈએ. ”

“ હા, હા, માર જરૂર ! કહો, કહો ! ”

નવીનબાબુએ સઘળી હડીકત કહી સંભળાવી. માત્ર ગંગાના દાઢ માંહેની લીલા નાંગ વાળી વીંટી તેમજ હજુરીમલ સાથે વખતો વખત મળવાની અને ખુનની રાત્રે ગંગા તેની બેઠ કરવા ગયેલી તે વાત કહી નહીં. તે સમજ્યા કે, આ વાત પર દલીપદાસને વિશ્વાસ આવશે નહીં. તે ગંગાનો પ્રેમી છે તેથી વાતને હસીમાં ઉઠાવી દેશે.

દલીપદાસે બધું સાંભળી લઈ કહ્યું. “ ત્યારે તો હવે આ ખુન કાણે કર્યું તે સમજવું મુશ્કેલ નથી. ”

“ તમે શું સમજ્યા છો ! કાણે ખુન કર્યું ? ” નવીનબાબુએ અનન્યધીથી પુછ્યું.

“ મુર્તિના સમ્બંધ પરથી એટલું તો નક્કી છે કે, પેઢી પંજાબી મંડળીવાળાઓએજ ખુન ખુન કર્યા છે. ગુરૂ ગોવિંદસીંહ એજ મંડળીનો છે. તેણે દસ હજાર રૂપીયા તે સમ્પ્રદાયના હજુરીમલ પાસે રાખ્યા હતા તે ચોરાઈ ગયા છે. હવે શું તેનાથી વધુ ખુલ્લું કહેવાની જરૂર છે કે કાણે ખુન કર્યું ? ”

“ તમે કોની પર શક લઈ જાઓ છો ? ”

“ હવે શક કેવો જ ! બધું સાચ સાચ તો છે ! આ એક ખુનનો કરનાર ગુરૂ ગોવિંદ સિંહ ! ખીજો કાણ ? ” એટલું કહેતાં દલીપદાસ પુછ ઉઠ્યો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

નવા ભેદ !—નવી શંકા !—નવો ખુની !

જે વખતે દલીપદાસ નવીનખાખુને ત્યાં આવ્યો હતો; ખીલ તરફ લગભગ તેજ વખતે ડિટકટીવ ઇન્સ્પેક્ટર અક્ષયખાખુને ત્યાં એક નવા માણસનું આગમન થયું હતું. અક્ષયખાખુ એ આ નવા આવનાર માટે કદી એમ તો ધાર્યું નહોતું કે, તે તેમને શોધી કહાડીને તેમના મકાન પર મળવા આવશે.

આ નવા માણસના આગમનથી ખણે ચક્ર ધરી ગયું. ખુનના સંબંધમાં અક્ષયખાખુના મનમાં જે જે શંકા અને વાતો બેસી હતી, તે સઘળી આ નવા માણસના આગમનથી ક્ષતિગ્રસ્ત ગઈ.

અક્ષયખાખુ પોતાના દીવાનખાનામાં બેસીને કાંઈક કાગળીયાઓ તપાસતા હતા, તેટલામાં નોકરે આવીને ખબર આપી. “ બે સ્ત્રીઓ આપને મળવા માંગે છે, ધરતી માડી પર આવેલી છે. ”

તે બંને સ્ત્રીને અંદર લાવવાનો હુકમ આપીને અક્ષયખાખુએ બધા કાગળીયા સમેટી લીધા. નોકર તે સ્ત્રીઓને લઈ અંદર આવ્યો. પહેરવેશ પરથી એક ધુધટવાળી સ્ત્રી જે કોઈ મોટા ઘરની મહીલા અને ખીલ તેની દાસી જણાતી હતી. દાસીએ ધુધટ તાણ્યો નહોતા. તેની ઉમર પાકેલી હતી છતાં ચહેરા સુંદર હતો. ડિટકટીવે તેઓને માન પુરવંક કહ્યું, “ તમે મારી પાસે શું કામને માટે આવ્યા છો ? ધરમાવો હું હાજર છું. ”

“ મારાજ ઘણીનું તે દીવસે ખુન થયું હતું. ” ધુધટવાળીએ ધીમેથી કહ્યું.

“ તમે લાલા હનુરીમલના સ્ત્રી છો ? ” અક્ષયખાખુએ અજળ થઈને પુછ્યું.

“ હા, ” તે સ્ત્રીએ ગર્દન હલાવીને કહ્યું.

“ હું તો તે મામલાની તપાસ કરી રહ્યા છું. ”

હનુરીમલની સ્ત્રીએ તેના કાંઈ જવાબ ન આપતા સાથેની દાસીને બહાર જવાનો હુકમ કર્યો. તેના જવા પછી તે અક્ષયખાખુની જરા નજીકમાં જઈને બેઠી.

“ આપ તે દીવસે મારા મકાનપર આવ્યા હતા, પણ તખીયત ખરાબ હોવાને લીધે આપને મળી શકી નહીં. આજે મહા મુશકેલીએ આપનું મકાન શોધતી શોધતી આવી છું. ”

“ બેર, હવે શું કામ આવ્યા છો તે જણાવો. ” ડિટકટીવ તેનાથી જરા દુર ખસતા બેઠ્યો.

આ વખતે બે નવીનખાખુ હાજર હતા, તો આ શંકાખાજ ગરમ મીનજ ડિટકટીવને જરૂર કાંઈક સંભળાતી દેતે.

“ જણે ખુન કર્યું છે તેને આપે પકડ્યો છે ? ” સ્ત્રીએ પુછ્યું.

“ નહીં, હજી સુધી તો ખુન કરનાર મળ્યો નથી. ”

“ ખુન કરનારને હું જાણું છું, અને તેજ આપને કહેવા માટે અહીં આવી છું. ”

અન્યથાથી ડોળા શાહી અક્ષયબાબુ તેની સામે જોઈને બોલ્યા. “ તમે કોને ખુની સમજો છો ? ”

“ ગંગા ! ” એ સ્ત્રીએ કહ્યું.

“ ગંગાનું નામ સાંભળતાંજ અક્ષયબાબુ ચકિત થઈ ગયા. જરાવારે બોલ્યા.

“ તમે કેમ જાણ્યું ? ”

“ હું જાણું છું ” તેણી જુસ્સાથી બોલી “ અને સોગંદ ઉપર કહું છું કે, તે ડાકણ પીશાયણીનુંજ કામ છે. ”

“ જાણું છું કહેવાથી કાંઈ વળે નહીં, તે માટે સામેતી જોઈએ. ”

“ જ્યાંસુધી એ પાપીણીના પગલા મારા ઘરમાં નહોતા ” તેણી કાઢાવેશમાં બોલવા લાગી. “ ત્યાં સુધી હું મારા સ્વામી સાથે બહુ સુખી હતી, તે ડાકણેજ મારા ધણીનું મન ફેરવી નાખ્યું. હું જાણું છું, તે ધણા દીવસ થયા છુપી રીતે કલકત્તામાં મારા ધણી સાથે મળતી હતી, તેણેજ મારા ધણીને મારી પાસેથી ખુચરી લીધા હતા. ”

“ જ્યારે તે તમારા સ્વામીને પોતા તરફ ખેંચવાની કોશીશ કરવા લાગી, ત્યારે તમોએ તેને મદાનમાંથી હાંકી કેમ ન કાઢી ? ”

“ હું તેને હાંકી કાઢનારી કાણુ ? મારી વાત તે સાંભળતાજ નહોતા. તે ડાકણે તેમનું મન ફેરવી નાખ્યું હતું. હું જાણી ગઈ હતી, પાછળથી પણ જાણ્યું. તેણેજ મારા પતિ સાથે અત્યંત બાગવાની ગાંડવણ કરી હતી. તે તેમને આહતી તો નહોતીજ, પરંતુ પ્રપંચથી થાપ આપીને તેનું ધન, હુતવાની વેતરણમાં હતી, અને આ વાત હું સંપૂર્ણ ખાતરી સાથે કહું છું કે, રૂપિયાના લોભથીજ તેણીએ પોતાના કાષ્ટ પ્રેમીના હાથે લાલાનું ખુન કરાવ્યું છે. ”

“ તો શું તમે એમ સમજો છો કે, દલીપદાસે હજુરીમલનું ખુન કર્યું છે ? ”

“ નહીં ! નહીં ! ” તેણીએ બાર આપીને કહ્યું. “ તે સેતાનની બંદી ધણી ચાલાક છે. તે દલીપ તરફ ઉપરથી પ્રેમ દેખાડે છે, તેની સાથે લગ્ન કરવાનું પણ કહ્યું છે, અને તે નાદાન પણ તેની વાત પર વિશ્વાસ કરી ગયો છે. પરંતુ તે દગાબાજ ડાકણનું હૃદય હું જાણું છું. દલીપે ખુન નથી કર્યું. ”

“ ત્યારે કોની પાસે ખુન કરાવ્યાનું સમજો છો ? ”

“ લલીતા, લલીતા ! લલીતા પ્રસાદનેજ તેણી ચાહે છે, તેને માટે પ્રાણ આપે છે, હું સારી પેઠે જાણું છું. તેની પાસેજ મારા સ્વામીનું ખુન કરાવ્યું છે. ”

આ વાત સાંભળી અક્ષયબાબુની અન્યથાથી છેલ્લી હદ પર પહોંચી ગઈ. તે હેરાત થઈને સ્ત્રીની તરફ જોઈ-જોઈ. તેવણે મ્હોટામાંથી એક શબ્દ વરીક કાઢ્યો નહીં. જરાવારે તે સ્ત્રી બોલી.

“ હું હવે જાઉં છું. જુઓ બાબુજી ! જો તે બાગી ગઈ તો મારા સ્વામીનું ખુન તમારી ગરદન પર સમજાવો. મારો આપ તમારીપર રહેશે. ”

અક્ષયબાપુ કાંઈ ખોલે તે પહેલા તેણી દીવાનખાનુ' છોડી ગઇ. ડિટકરીવ ખાંધુ આ વાતોથી અજબજા નહીં થયાં, બે પળ સ્તબ્ધ થઈ ગયા, તે મનમાં બોલ્યા:—

“સંસારમાં મનુષ્ય ધારે છે તે સમગ્રું ખરુંજ નથી હોતું. હનુરીમલને આપું શહેર પવિત્ર અને ધર્માત્મા તરીકે ઓળખતું હતું; પરંતુ આ બદનાશ પુદા સહજાની આંખોમાં ધુળ નાખીને બીતરમાં બયાનક ખેલ ખેલતો હતો. તે લોડી ગંગાથી મળતો હતો ! છિ: છિ: વળી છેવટે તેને લઇને ખીજના રૂપીયા સાથે દેશ છોડીને નાશી જતો હતો. મેં જે કાંઈ સમગ્રું હતું તે આજની વાતોથી ઉલટાઈ ગયું. ખેર, પરંતુ તે સ્ત્રીની વાત ઉપર પણ એમ વિશ્વાસ કરી લેવો ઠીક નહીં. એક સ્ત્રી ઉશ્કેરાઈ જવા પછી શું નથી કરતી, અને કહેતી ? બેઠાએ છે હવે શું થાય છે. ”

કેટલાક નવા વિચારો બેળમાં ભરી ડિટકરીવ અક્ષયબાપુ લાલતા પ્રસાદને મળવા માટે ચાલ્યા. પ્રથમ તો તેમને જોતાં લાલતાપ્રસાદ ચમક્યો, ઢહેરો શીકકો થઈ ગયો પણ તરત સાવધ થઈને બોલ્યો.

“આવો, આવો બાપુજી ! આજે વળી શું ? ”

“શું કહું ? ” અક્ષયબાપુ ખેંકકે લેતા બોલ્યા “આજે તો હનુરીમલજીની સ્ત્રી સાથે મુલાકાત થઈ ગઈ. ”

એટલું સાંભળતાંજ લાલતાની શુદ્ધ હાથથી જવા લાગી, તે ઉઠીને “આવો આ કોટડીમાં આવો ” કહીને ચાલ્યો.

ખાનને પાસેની કોટડીમાં જઈ ખેડા. લાલતા સાંભળવાની ઇચ્છાથી સામે જઈ રહ્યો, અક્ષયબાપુ ગંભીર બાવથી બોલ્યા. “આજે હનુરીમલ સાહેબની સ્ત્રી સાથે બેઠ થઈ છે. ”

લાલતા ચુપ રહ્યો. ડિટકરીવે ચલાવ્યું; “તેનાથી જણાવું કે, હનુરીમલજી પુદા હતા, પણ તેમનું મન પુદું નહોતું, તેમનામાં ઘણાં ગુણ હતા. ”

“શું શું જાણવામાં આવ્યા ? ”

“જાણવામાં આવ્યું કે ગંગાની પાછળ તે દીવાના ખન્યા હતા. ”

“જુદી વાત છે ” કહીને લાલતા ઉશ્કેરાઈને ઉભો થઈ ગયો. પછી જરા શાન્ત થઈને ખેડો ને બોલ્યો. “તે ધર્મથી એવું કહે છે. તેની એકે પણ વાત સાચી નથી. ”

“અને સાંભળું છે કે, તે ગંગા તમારે માટે મરે છે. ” અક્ષયબાપુએ આ શબ્દો ધીમેથી સેરવી આપ્યા.

આ સાંભળતા લાલતાનો ઢહેરો ગુસ્સાથી લાલ ભુંડ થઈ ગયો. તે બોમ્બ શટ્સ હોય ની ! તેવી ગર્જના કરી ઉઠ્યો. “તો શું તમે અહીં મારી બેઠજાવતી કરવા આવ્યા છો ? ”

“તેમ કરવાથી મને હાયદો શું છે ? ” ડિટકરીવે તેના ગુસ્સાની દરકાર કર્યા વગર ગંભીર બાવથી કહ્યું. “મેં તો એમ પણ સાંભળ્યું છે કે, દલીપદાસની સાથે ગંગાના લગ્ન થવાની વાત નક્કી થયેલી છે. ”

લાલતાએ જીભને તાળવાથી લગાડી 'ડન્ચકાર' કર્યો ને કાંઠ કહેવા જતો હતો, પણ અક્ષયબાબુને પોતા તરફ કરડી નજરથી તાંકી રહેલા જોષ તે ચુપ રહ્યો.

“ તમે ગંગાને ચાહો છો ? ” અક્ષયબાબુએ પૂછ્યું.

હવે લાલતા કોપને કાપમાં રાખી શક્યો નહીં. તે ઝુનુનથી પોતાએ “ તમે હમણાં ને હમણાં અહીંથી નીકળી જાઓ ! હું તમારા સાથે કાંઠપણ વાત કરવા નથી ચાહતો. ”

“ હા, જો હું પણ ન ચાહતો હતો તો ઉઠી જતો. ” અક્ષયબાબુ પુર ગંભીરાઈથી બોલ્યા. “ મારી ખાતરી છે કે, ગંગા આ પુનમાં સામેલ છે. ”

“ ખીલકુલ જુડી વાત છે. ”

“ હશે, તો શું કામ તે રાતના છુપી રીતે હજુરીમલની સાથે મળવા કરતી હતી ? ”

આ સાંભળતાંજ લાલતા વાઘની મારફ કુદીને અક્ષયબાબુની ઉપર તુડી પડ્યો, અને ઝડપથી તેની ગરદન પકડી લીધી. અક્ષયબાબુ ક્યાં કમજોર સુર્તિ હતી. તેણે એક ધક્કા સાથે છુટા થઈને લાલતાને એવા ઝાંક આપી કે તે પડ્યો તો નહીં પણ પરસેવાથી તરબોળ થઈ ગયા.

“ લલીતબાબુ ! ” અક્ષયબાબુ હસીને બોલ્યા “ જરા સમજીને જોર ખતાવો, ખેર તમે તો કાંઠ નથી ખતાવતાં તોપણ હું સમજી ગયો કે, તમે ગંગાને બહુ ચાહો છો. ”

લાલતાને શ્વાસ ચડી આવ્યો હતો, તે જરા શાન્ત થવા પછી બોલ્યા.

“ હા, હા, હું તેને ચાહું છું, તે હજુરીમલને અંતઃકરણથી ધિક્કાર હતી અને દલી-પદાસ તરફ સ્નેહની દ્રષ્ટિથી જોતી નથી. ”

“ હા, તેજ તો હું કહી રહ્યો હતો; તે તમોને પણ હૃદયથી નથી ચાહતી—”

“ જુડી વાત છે ! ખીલકુલ જુડી—”

“ સાચુ જુહું તમે જાણો, હું તો એ જાણુવા માગું છું કે, આ પુનમાં તેનો હાથ છે ના નહીં ? ”

“ આપ તેને મળશો ? ”

“ જરૂર. ” કહીને અક્ષયબાબુ ત્યાંથી ચાલતા થયા. લાલતાપ્રસાદે તેમની પાછળ જવા ઇચ્છ્યું, પરંતુ તે વિચાર ઠીક ન જણાતાં એક ચીઠી લખીને નોકરના હાથમાં આપી અને તેના કાનમાં કાંઈક કહીને તેને ઝટપટ રવાના કરી દીધો.

“ તેને તક આપવી ઠીક નહીં. ” અક્ષયબાબુ બહાર નીકળીને મનમાં બબડાયા.

“ આ વખતેજ મારે ચંદનનગર જવું જોઈએ. ”

એક ગાડી બાંડે કરીને તે હાત્રસ સ્ટેશન પહોંચ્યા. ત્યાં જણાયું કે અરધા કલાક પછી એક ગાડી ન્યુટવાની છે.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

ચંદનનગરમાં ડિટકડીવ-ખુલતો જતો ભેદ.

અક્ષયખામુએ ચંદનનગર પહોંચીને જોયું તો એક માણસ હાથમાં કાગળ લઈને હજુ-રીમલના મકાન તરફ ઉતાવળે પગલે જતો હતો. તે મનમાં બોલ્યા. “લાલતાપ્રસાદ ગઈકા નેથી જણાવેલો. તેણે મારા પહોંચવા અગાઉ ગંગાને સાવચેત કરી આપવા ચીઠી લખીને માણસ મોકલી આપ્યો છે. ઠીક જોઈશું, તેની દોડ પશુ કેટલી છે ?”

હજુરીમલના મકાનપર પહોંચતા અક્ષયખામુએ ગંગાને મળવા માગ્યું. નોકર ચાકરો તેને પ્રથમથીજ ઓળખી ગયા હતા. અક્ષયખામુએ બધાને ધમકાવીને કહ્યું. “તુઝે બચાવ, મારા આવવાની કહાણી ખબર આપશો તો યાદ રાખો બધાને હાથકડી ભરીને ઉપાડી જઈશ. માત્ર ગંગાને તમારા માંહેનો એક અહીં બોલાવી લાવો.”

એક નોકર ચુપચાપ અંદર ગયો. થોડીવારમાં ગંગા ડિટકડીનની સામે આવી, શર-માતી શરમાતી હસીને બોલી. “ખુતી પકડાઈ ગયો જણાય છે અને તેજ ખબર અગાને આપવા માટે આપ આવ્યા છો.”

“નહીં, ખુતી હજુ પકડાયો નથી, એટલા માટે તો તમારી પાસે આવ્યો છું.”

“મારી પાસે ! મારી પાસે શું કામ ?” ગંગા ચાંચીને બોલી.

“તું જાણે છે કે હજુરીમલ પર કોનો ચુસ્સો હતો ?”

“હું શું જાણું ?”

“તું છુપી રીતે રાત્રે તેને મળવા જતી હતી.”

“હું ! હું મળવા જતી હતી ?”

“હા, હા ! તું ! છુપટ કહાડીને જતી હતી. આ અંગુઠીથીજ તું પકડાઈ ગઈ છે.”

“કેમ, આ અંગુઠીથી શું ?” ગંગાએ અંગુઠી તરફ જોઈ અભયખીથી કહ્યું. “અ-ગુઠી તો મેં બે દીવસ ચલાજ પહેરી છે.”

અહીં ડિટકડીવને ચક્ર આપ્યા, તે વિચારમાં પડ્યા. “તો શું ખરેખર તે હજુરીમલ પાસે નહોતી ગઈ !” ગંગા તરફ ફરીને “જે રાત્રે હજુરીમલ માર્યા ગયા તે રાત્રે એક સ્ત્રી નવ વાગ્યા પછી તેમને મળવા ગઈ હતી.”

“હું નથી ગઈ, જરા ખેસો હું જમુતાને બોલાવી લાવું.” કહીને ગંગા ઝડપથી અંદર ચાલી ગઈ. અક્ષયખામુ મનમાં બોલ્યા; “ભાગી તો નથી ગઈ ! પશુ ભાગીને જશે ક્યાં ? ખેર, અગર તેણે ખુત નથી કર્યું તો પશુ જોણે ખુત કર્યું છે તેને તો ઓળખે છે. હજારો મામલા જોયા પશુ આવો પેયદાર કોઈ જોયો નહોતો. પેલો પાછો બુદ્ધો તો ગયો, સાચે મને પશુ આરાતમાં નાખી ગયો.”

ઐટલામાં જમુનાને લખે ગંગા આવી, પ્રહોંચી. તે બોલી. “જમુનાને પુછી જુઓ, આ અંગુઠી ખેં ત્રણ મહીના થયા મારા હાથમાં નહોતી.”

જમુનાએ પ્રકિત થઈ એકવાર ગંગા તરફ અને પછી અક્ષયબાબુ તરફ જોયું. પછી ધીરથી બોલી. “કેમ ! અંગુઠીની શું વાત છે ?”

“બાબુજી કહે છે કે, અંગુઠી મારા હાથમાં હતી.” ગંગાએ કહ્યું.

“નહીં, આ અંગુઠી તો ગંગાના હાથમાંથી બગીચામાં પડી ગઈ હતી.” જમુના નરમીથી બોલી. ‘લગભગ બે મહીના સુધી મળતી નહોતી. સઘળા શોધી શોધીને થાકી ગયા, પણ છેલ્લા દસ પંદર દીવસ પર મારે હાથ લાગી ત્યારથી હું પહેરતી હતી. ગંગાને આપતી હતી તો તેણે કહ્યું કે, ‘તે તારા હાથમાંજ શોભશે’ કહીને લીધી નહીં. છેવટે ત્રણ માર દીવસથી મેં તેને આપી દીધી છે.”

“જમુના !” અક્ષયબાબુ ગંભીર થઈને બોલ્યા. “જે રાત્રે હજુરીમલનું ખુન થયું તે રાત્રે એક સ્ત્રી તેમને મળવા ગઈ હતી, નોકરોએ તેના હાથમાં આ અંગુઠી જોઈ હતી, તો શું તુંજ તે રાત્રે કલકતા ગઈ હતી ?”

જમુનાએ કાંઈ પણ જવાબ ન આપતાં ચુપ ઉભી. અક્ષયબાબુએ હવે કરડાઈથી કહ્યું. “ચુપ રહેતું નહીં આવે, મારા પ્રશ્નનો બરાબર જવાબ દે.”

“હું—હું ! હા, હું—” જમુના કાંપતી જાહે બોલી.

“સ્પષ્ટ કહે. શું હું ?”

“હું ગઈ હતી.”

“તે એક વખત બોડી વાત કહી હતી. ખરું કહે, શું વાત છે ?”

“હા, હુંજ તે રાત્રે મળવા ગઈ હતી.” તે ગદગદ કંઠે બોલી. તેની આંખોમાં આંસુ બરાઈ આવ્યાં હતાં.

“તે સ્ત્રી તુંજ હતી ?” અક્ષયબાબુ ઉશકેરાઈને બોલ્યા.

હવે જમુના કાંઈ પણ જવાબ આપી શકી નહીં. તેનું આખું શરીર લકડે લકડે થયો હોય તેમ કાંપવા લાગ્યું, તે બેથુઈ થઈ પડી જતી હતી, ઐટલામાં ગંગાએ તેને પકડી લીધી અને તે તેને ખીન્ન આરગામાં લઈ જવાનું કરતી હતી કે, અક્ષયબાબુએ ગદગદ કર્યો : “ઉભી રહે.”

બંને ઉભી રહી, પાછી ફરીને કોચ પર બેસી ગઈ. ગંગા બોલી. “જુઓ, તમે ભુલતા હતા કતી ? મારા હાથમાં એ અંગુઠી નહોતી, તેમ ન તો હું કલકતામાં હજુરીમલ સાહેબને મળવા ગઈ હતી.”

“સારું. હમણા તારી પાસે લાલતાપ્રસાદ તરફથી જે ચીઠી આવી છે તેને હું જોવા માગું છું.” અક્ષયબાબુએ દમામથી કહ્યું.

ગંગાએ પ્રથમ તો તેમની તરફ અભયબંધીથી ડાઘું વઘાસી નેત્રું, પછી બન્ને બાજી બોલી. “ તમે કેમ બપેણું કે તેણે ચીઠી મોકલી છે ? ”

ઠીંટકરીવ બાપુએ હસીને કહ્યું. “ અમેને ઘણી ઘણી છુપી વાતોની ખબર પડે છે. જેની સાથે ચીઠી આપી, તે મારી સાથેજ દેનમાં અહીં આવ્યો છે. ”

ગંગાનું મ્હોડું લાલ થઇ ગયું, તે ગર્હન હલાવી, માથુ ઝડપી કરાડ્યો બોલી,
“ હા, ચીઠી તો મળી છે, કેમ ? ”

“ તે મને બતાવો. ”

“ મેં તે વખતેજ વાંચીને શાંતી નાખી. ”

“ ક્યાં કેંડી છે, ચાલ બતાવ. ”

“ તે તો મેં બાળી નાખી છે. ”

“ જો, એમ જુઠું નહીં બોલ, તે મને બતાવવીજ પડશે. ”

“ હું કદીપણ નહીં બતાવું. ”

“ ત્યારે તો તેમાં કાંઈ ખુનની વાત છે. ”

“ તો શું તમે એમ સમજો છો કે, મેં ખુન કર્યું છે ? ”

“ હમણાં એટલું બધું તો નહીં, પણ થોડું ઘણું સમજું છું કે, ખુનને તું આગ-
બે છે ! ”

“ બોડી વાત છે ”

“ નહિં, નહિ, બોડી વાત નથી. ” જમુના જે આટલીવાર મુખી ચુપચાપ બેઠી હતી તે ગંગાના છેલ્લા શબ્દો સાંભળતાંજ જુરસાથી ગરદન ઉંચી કરી દ્રઢતાથી બોલી ઉઠી.

અક્ષયબાપુએ ઝડપથી જમુના અને ગંગા તરફ નેત્રું. મ્હોરા પરથી સમજાયું કે જમુ-
નાની વાતથી પ્રથમ તો ગંગા અજબ થઇ. પછી તેની ભ્રમર જેવી અણીયાળી આંખોમાં
જવાળામુખીની મારક અગ્નિ બજીકી ઉઠ્યો, જુરસાથી મ્હોરો લાલ થઇ ગયો, ઝનુનથી
શરીર કંપવા લાગ્યું, પરંતુ તેણે હોડપર હોડ દબાવી જુરસાને રોક્યો અને જમુનાના માથાને
ધીમેથી હચમચાવતાં બોલી. “ તારું મગજ ખરાબ થઇ ગયું છે, જમુના ? ”

“ ખરાબ શું થશે ? ” જમુનાએ હવે માથુ ઉંચક્યું અને પછી નીચું નેંધને બોલી.
“ તારા માટે થઈને હું બધા દોષ મારા માથાપર ઓઢીશ. લોકો મને ખુની સમજે છે, હું
તને ઘણાં બ્લાલથી ચાલતી હતી, તેથી કોઇ વાત બહાર નહોતી પાડી, પણ હવે સડન
નથી થતું. માસી તારે માટે જે વાત કહેતી હતી તે સવળા ખરી પડેલી હું જોઉં છું. ”

“ માસી શું કહેતી હતી ? કઇ વાત તે ખરી પડેલી જોઇ ? ” ગંગા ગર્જના કરી
ઉઠી.

આવી રીતે પરસ્પરના ઝઘડાથી ઠીંટકરીવની બાંતી ખુશાલીથી ખીલવા લાગી. તે મ-
નમાં બોલ્યા. “ હવે કંઈક શીતરના બેઠ મળશે. ”

“ માસી ધણાં દીવસથી તને જાણે છે. ” જમુનાએ હજુ પણ નીચી મુંડીએ ચલાવ્યું. “ માસાજ તારા બાપની ઉમરના અને તું તેની સાથે—”

“ જો જમુના ! ” ગંગાને કિણ શબ્દો તીરની ખાંડ લાગ્યા. તે ઝનુનથી પોકારી ઉઠી. “ મ્હોડું સંભાળીને વાત કર ! નહીં તો પરીણામ સારું નથી. ”

“ જો ગંગા. ” જમુના હવે જુરસાથી ઉભી થઇને બોલી. “ હું તને બહુ ચાકતી હતી અને તેથીજ આટલું સદન કર્યું; હવે નહીં. બસ હવે નહીં સદન કરું ! હું પહેલાં મ્હોટી જાણતી કે તું આવી—”

ગંગા વળી વચમાં બોલી ઉઠી. “ હું તે રાત્રે હજુરીમલને મળવા માટે કલકતા મ્હોટી ગઇ. ”

“ હા તે રાત્રે નહીં ગઈ તો શું થયું ? ” જમુના શાન્ત બાવથી બોલી. “ પણ તું બરાબર ત્યાં ગયા કરતી. હમેશ નહીં તો એકદમ બે દીવસને અંતરે તો જતીજ હતી, અને કોઇ અંગુઠી ઝાળખી કાઢે તેવી બાકથી તેને તે ઇશિત પુર્વક ખોડી નાખી હતી, શું એટલું હું નથી સમજતી ? તે પ્રસંગ જોઇને અંગુઠી મારા હાથમાં પહેરાવી દાખી હતી. ”

“ હું જોઉં છું તારું મગજ ખરાબ—”

“ મગજ એટલો બધો ખરાબ નથી થયો. ” જમુના જુરસાથી બોલી ઉઠી. “ તેજ તે દીવસે જગીયાને તેમની સાથે મળવા માટે રાત્રે મોકલી હતી. ”

“ જુદું છે ! હડહડતું જુદું ! એકદમ. ”

એટલું કહીને ગંગા, અક્ષયબાબુ તેને રોકે તે પહેલાં બહાર નીકળી ગઇ. તેઓએ તેની પાછળ જવા ઇચ્છ્યું, પણ અટકી ગયા.

થોડીવાર જમુનાની તરફ જોઇ રહ્યા પછી અક્ષયબાબુ બોલ્યા:—“ તે કેમ જાણ્યું કે, ગંગાએ જગીયાને હજુરીમલની પાસે મોકલી હતી ? ”

“ જો કપડાં તેણે પહેર્યાં હતા તે ગંગાનાં હતાં. ” જમુના ધીરે ધીરે બોલી. “ તે દીવસે પણ તેજ કપડાં તેણીએ પહેર્યાં હતાં. નિઃસંદેહ તેણે પોતાના કપડાં જગીયાને પહેરાવી તેને માસાજ પાસે મોકલી હતી. ”

“ બરાબર વાત છે, બરાબર ! સમજી ગયો ! ” અક્ષયબાબુના મ્હોટાંથી આ શબ્દો સાંભળી જમુના તેના મ્હોરા તરફ જોઇ રહી.

“ હવે હું સમજી ગયો ” અક્ષયબાબુએ ચલાવ્યું. “ રાણીગલીમાં હજુરીમલ સાથે મળવાની ગોઠવણ ગંગા માટે હતી, અને લાલાજીએ તેની સાથે ભાગવા માટે મુંબઇની બે ટીકટો ખરીદી હતી, પણ કોઇ એકસ કારણથી તે પોતે નહીં જતાં પોતાના કપડાં પહેરાવીને જગીયાને મોકલી. તેમ કરવાનો હેતુ એ હતો કે રાત વખતે કપડાં જોઇને હજુરીમલ ભુલાવામાં પડીને સમજે કે તે ગંગાજી આવી છે—”

આ વાતો અક્ષયબાબુ આપમેળે બકી રહ્યા હતા; જમુના ચુપચાપ ઉભી હતી, એકદમ અક્ષયબાબુ ચુપ થયા અને મનમાં બોલ્યા. “ આટલે મોટેથી આ બધું બકવું ઠીક નથી.” પછી જમુના તરફ જરીને “ હું બેચાર વધુ વાતો તને પુછીશ. ”

“ પુછો ” જમુના ધીરેથી બોલી.

અક્ષયબાબુ બે પળ જમુનાની તરફ એક દ્રષ્ટિએ ટીકીને જોઈ રહ્યા પછી મંબીરપણે બોલ્યા. “ તે કયુલ કયું કે, તે રાત્રે તું હવ્વુરીમલજીને મળવા ગય હતી ? ”

“ હા. ” જમુના અચકાતી જીભે બોલી.

“ સારું. તું શા માટે ગઈ હતી, તે ખુલે ખુલ્લું કહી દે. ”

જમુના ચુપ રહી. અક્ષયબાબુએ જરીથી કહ્યું, “ છુપાવવાથી તું મુશ્કેલીમાં આવી પડશે. ”

જમુનાએ બીજી વખત પણ જવાબ ન આપ્યો. અક્ષયબાબુ કંડક થઈને બોલ્યા; “ સઘળી વાત સ્પષ્ટ અને સ્તરીસ્તર નહીં કરે, તો તનેજ મારે ખુનના અપરાધ માટે પકડવી જોઈશે. ”

“ હું ખુનની કાંઈપણ વાત જાણતી નથી. ” જમુનાએ ધીમે અવાજે કહ્યું.

“ તે રાત્રે હવ્વુરીમલને મળવા જવામાં તારો શું હેતુ હતો તે કહી આપ. ”

“ તે વાત હું કાંઈ પ્રકારે નહીં કહું. ”

“ જો હું તને એક વખત ફરીથી ચેતવણી આપું છું; નહીં કહેવાથી તું આશરમાં પડશે. ”

“ આજત રાત્રે તેટલી મોટી હો, બચકર હો, પણ તે ત્યાં હું કહી કહેવાની નથી. જીવના જીવતતો નહીંજ કહું ” જમુના દ્રઢતાથી બોલી.

ડીટેક્ટીવને સહજમાં તો ગુસ્સો આવતો નથી, પરંતુ અત્યારે અક્ષયબાબુને આ બાલીકાની દ્રઢતા પર ગુસ્સો આગળ વગર રહ્યો નહીં. તેઓએ કહ્યું “ હું હજી પણ તને તક આપું છું, પછી હું પાછો મળીશ, અને છેવટે જતાં જતાં એકવાર ફરીથી કહું છું કે, તારું દિત ધન્ધલતી હોયતો કહી દે. ”

“ પ્રાણ રહેતા સુધી તો નહીંજ ! ” જમુનાએ એજ દ્રઢતાથી જવાબ આપ્યો.

“ સારું, પાછા હું તને મળીશ, ખુબ વિચાર કરજે, બાણી ખુઝીને આગમાં પડવું સાઈ નથી. ”

એટલું કહી અક્ષયબાબુ ત્યાંથી નીકળી ગયા. બહાર આવીને મનમાં બબડવા લાગ્યા; “ આવી ખરાબ સ્ત્રી કહી જોઈ નહીં. ખુનમાં તેણી સામેલ નથી, પણ વાત સઘળી બાણે છે, વળી આ બધી બદમાશીની જડ કમચાપ્ત ગંગા છે. ખેર, ધંણો ખરો જોડ તો બાણવામાં આવી ગયો છે, જે બાકી છે તે પણ હવે જલદીથી પ્રગટ થઈ જશે. ”

મકરણ ૧૪ મું.

મસલત, મતભેદ અને મુઝવણ.

અક્ષયબાબુએ ત્યાંથી બહાર નીકળી મનમાં ને મનમાં સધીયારો તો લીધો, પરંતુ રે શન પર આવીને ગાંધીમાં બેઠા પછી તેમના મનમાં ચિન્તા થઈ કે, આટલા દીવસ પસાર થઈ ગયા છતાં હજી આ ખુનનો કાંઈ કુલ કિનારો આવ્યો નહિ, વિગેરે વિચારોમાં મુગ્ધ-વાતા તે કલકતા પહોંચી નવીનબાબુને મળવા માટે તેમના મકાન પર ગયા. નવીનબાબુ પણ કેટલાક દીવસથી અક્ષયબાબુ નહોં મળેલા હોવાથી તેમની રાહ જોતા હતા. અક્ષયબાબુ કુરશી પર બેઠા, ચહેરા જોતાંજ ડિટકટીવ વાર્તા લેખકે પુછ્યું.

“ કેમ ! તબીયત રંગમાં છે, કાંઈ નવી વાત છે શું ? ”

અક્ષયબાબુ આંખો મીચીને બેઠા હતા. તેણે બંધ આંખોએજ જવાબ આપ્યો. “ કાં-ઈજ નહોં, બધું ધાધું કર્યું નાશ થઈ ગયું. ”

“ આપની વાત મારી સમજમાં નથી આવતી ! ” નવીનબાબુ અજબ થતાં બોલ્યા.

“ સમજમાં આવવા લાયક પણ નથી. ” અક્ષયબાબુએ ગંભીરપણે જણાવ્યું.

“ સાહે, પણ હવે બધું ખુલાસાથી કહો. ”

“ ખુલાસાથી શું કહું, કપાળ ? ”

“ અરે ! આપ એટલા બધા નારાજ કોની ઉપર થયા છો ? ”

“ મારા પોતા ઉપર, બીજા કોની ? ”

“ તો સમજાય છે કે, આપ આ ખુનમાં કાંઈ પણ નહોં કરી શકો, હારી બેઠા. ”

“ સાહે, આપે ડિટકટીવ વાર્તાઓ તો ઘણી લખી છે, ” અક્ષયબાબુ ટટાર થઈને બોલ્યા. “ આ ખુનમાં આજ સુધી જે કાંઈ થયું છે, સમજીને કે ત્યાં સુધી આપે આપની વાર્તામાં લખ્યું છે. હવે તે પછી શું લખશો અને તેનું છેવટ કેમ આવશે તે કહો તો ? જોઈએ કે, વિધાતાની વાર્તાથી આપની વાર્તાની રચના કેટલી મળતી આવે છે ? ”

“ જ્યારે આપ જેવા ચતુર ડિટકટીવે હાર ખાઈ લીધી, ” નવીનબાબુ હસીને બોલ્યા.

“ ત્યારે આ ખુનનો ભેદ કદી જાહેરમાં નહોં આવે. ”

“ તો શું આપની વાર્તા પણ એટલે સુધીજ થશે ? ”

“ હું તો કંઈ દીવસથી હારીને બેઠો છું. ”

“ પણ સાહેબ, આપ તો એ બધું શોખને ખાતર કરો છો, હું હારીને બેસું તો મને છોડી કાણ દેશે ? હું તો છોડું પણ આ મામલો મને ક્યાં છોડે તેમ હતા ? ”

“ ખેર, તો શું શું કર્યું, તે કહો. ”

“ લાલતા અને અમીચંદને મળ્યા. ”

“ તેમની પાસેથી શું જાણ્યું તે સમજાવો. ”

“ જુઓ, ઉતાવળા ન થાઓ, સધળું સાંભળવું છે તો ધીરે ધીરે સાંભળો. ગંગા અને જમુનાને પણ મળી આવ્યા છું. ”

આ સાંભળતાંજ નવીનબાપુનું કંઠેજીં ૩૩૩ ઉડ્યું. તે કાંઈ કહેવા જતા હતા, પણ અક્ષયબાપુ કુરશી પર લાંબા પગ કરી માથું ટેકતી, બંધ આંખોએ ચુપચાપ સ્વાસ ખોલાવતા પડ્યા હતા. આ રીતે તેની પર ઉઘનો ગલખો ભેઈ નવીનબાપુ હસ્તાં હસ્તાં બોલ્યા: “ મેં તો કાંઈ નથી કહ્યું—”

અક્ષયબાપુએ આંખો ન ખોલી, એજ સ્થિતિમાં પડ્યા પડ્યા તે બોલ્યા. “ પ્રથમ અમે કાંઈ જાણતા નહોતા. જાણતા હતા તે એટલુંજ કે, શહેરમાં એક સંતે લગભગ એકજ વખતે એક પુરૂષ ને એક સ્ત્રીનું પુન થઈ ગયું છે. પછી જણાવ્યું કે, તેમાંથી એક હનુરીમલ અને બીજી તેની દાસી જગેસરી ઉર્ફે જગીયા હતી. બીજું શું જોયું—”

“ સિંદૂરથી રંગેલી હનુમાનની મુર્તિ ! ” નવીનબાપુ બોલી ઉઠ્યા.

“ ચુપ રહો. ચુપ ” અક્ષયબાપુએ ખીજવાળને કહ્યું. નવીનબાપુ ચુપ રહ્યા. અક્ષયબાપુ પાછા કહેવા લાગ્યા. “ પછી હનુરીમલના ઘરમાં ચાર સ્ત્રીઓ નેનંદ. એક તેમની સ્ત્રી, બીજી જમુના, ત્રીજી ગંગા, ચોથી એક દાસી જગીયા. છેલ્લી ત્રણ નવયોવના સુંદરીઓ મળી. હનુરીમલના પુનમાં ચાર પુરૂષો જોયા—લાલતાપ્રસાદ, અમીચંદ, દલીપદાસ અને ગુરૂ ગોવિંદસિંહ. ”

નવીનબાપુની જીભ વળી પાછી ચળવળી, પણ ચુપ રહી ગયા. અક્ષયબાપુએ ચલાવ્યું, “ તો આ પુનમાં ચાર મળ્યા પુરૂષ, ચાર સ્ત્રી અને ત્રણ ચીજ. ”

“ કઈ કઈ ત્રણ ચીજ ? ” નવીનબાપુ હવે ચુપ રહી શક્યા નહોં તે બોલી ઉઠ્યા.

અક્ષયબાપુના બવાં તણાવાં, નવીનબાપુના પ્રશ્નને જવાબ નહોં આપતાં જંગલે પોતે વાત કર્યા જતા હોય તેમ બોલવા લાગ્યા. “ અને ત્રણ ચીજો મળી. એક તો સિંદૂરવાળી બે હનુમાનની મુર્તિ, બીજી દસ હનુરની તોટ, ત્રીજી પ્રેમ, ધર્મ, દ્રોષ, કીના. ”

“ હનુમાનની મુર્તિનું પુનનું કારણ છે. ” નવીનબાપુ વળી બોલી ઉઠ્યા, “ પંજાબ ના પેલા સમ્પ્રદાયવાળાએજ પુન કર્યું, તેમાં હવે કાંઈ શક નથી. ”

અક્ષયબાપુ હવે ઠીક થઈને ટટાર બેઠા પછી નવીનબાપુ તરફ આંખો કહાડીને બોલ્યા—“ કેવી રીતે ? ”

“ મને ખબર મળ્યા છે કે પંજાબમાં આવો એક સમ્પ્રદાય છે. ”

“ સારું, તો પછી ? ”

“ તેનુંજ આ હનુમાનની મુર્તિ નિશાન છે. ”

“ ખરે, પછી ? ”

“ જ્યારે એ સમ્પ્રદાયવાળા પોતાની મંડળીવાળા ઉપર કોઈ કારણથી ગુસ્સે થાય છે, ત્યારે તેનું ખુન કરીને લાશની પાસે આવી જ એક હનુમાનની મુર્તિ છોડી જાય છે. ”

“ તે માની લીકું, કહો પછી ? ”

“ બંને લાશની પાસેથી મુર્તિ મળી છે એ ઉપરથી ખુલ્લું સમજાય છે કે, બંને ખુનો સમ્પ્રદાયના જ માણસે કર્યા છે. ”

“ તો શું આપ સમજે છો કે, ગુરૂ ગોવિંદસિંહે ખુન કર્યા ? ”

“ હા, સમ્પ્રદાયના રૂપીયા લઇને ભાગી જતો હતો તેટલા માટે સમ્પ્રદાયના હુકમથી તેણે હનુરીમલનું ખુન કર્યું, પણ તેમની પાસેથી રૂપીયા નહીં મળ્યા. ”

“ કેમ ? ” અક્ષયબાબુએ હસીને કહ્યું.

“ નવીનબાબુએ કહ્યું:—“ હનુરીમલ ગંગા સાથે ભાગવાની ગોદવણ કરીને રૂપીયા તેણીને આપી ચુક્યો હતો. ગુરૂ ગોવિંદસિંહને રૂપીયા ન મળવાથી ગંગાની સાડી પહેરેલી જંગીયા પાછળ દોડ્યો ગયો અને ત્યાં હનુરીમલનું ખુન પણ કરીને રૂપીયા લઇ ગયો. ”

“ તો પછી જંગીયાનું ખુન કેમ કર્યું ? ” અક્ષયબાબુએ હસીને કહ્યું.

“ રૂપીયા લીધા હતા તેટલા માટે. ”

“ સારું, તો ગોવિંદસિંહ રૂપીયા ગયા કહીને ખુમે મારતો કેમ કરે છે ? ”

“ લોકોની આંખમાં ધુળ નાખવા માટે. ”

“ અને હું કહું છું કે, ગોવિંદસિંહને રૂપીયા દસ હજાર પાછા પહોંચાડી દેવામાં આ-
વ્યા છે, તો ? ”

નવીનબાબુ આ સાંભળી અન્યયનીથી ડોળા શાડી અક્ષયબાબુના ઝહેરા સામે નેમ
રચ્યા. અક્ષયબાબુ હસવા લાગ્યા.

“ આપે આ વાત પહેલાં તો ન કહી ? ” નવીનબાબુ બોલ્યા.

“ પહેલાં સાંભળી હતી ક્યાં ! ”

“ હવે કોની પાસેથી સાંભળી ? ”

“ અમીચંદ, લાલનાપ્રસાદ અને ખુદ ગુરૂ ગોવિંદસિંહ પાસેથી. ”

“ તે બધા શું કહું છે ? ”

“ કાલે રાત્રે એક માણસ ગોવિંદસિંહના મકાન પર એક કવર મુકી ગયો, તેની
અંદર દસ હજારની નોટા હતી. ”

“ તે માણસ કોણ હતો ? ”

“ ગોવિંદસિંહનો નોકર કહે છે કે, દરવાન જેવો હતો, ક્યાંથી આવ્યો તેમ પુછતા
તેણે ‘ સધળું ચીકીમાં લખ્યું છે, ગોવિંદસિંહને આપણે ’ કહીને ચાલ્યો ગયો. હવે કહો
કોણે ખુન કર્યું ? ”

“ બહુ આશ્ચર્યની વાત ! હું તો સમજું છું કે, આ સવશું ગોવિંદસિંહનું સ્વેદન ગોમડું છે. ”

“ એ તમારી ભુલ છે. ”

“ તમેજ બતાવો, શું સમજ્યા છે ? ”

“ જો કે, ચોક્કસ નથી કહ્યું, પણ તે સત્તે ગંગા હનુરીમલને મળવાને ગઇ નહોતી. ”

“ તો કાણુ ગઈ હતી ? ”

“ હાં જવાનું જમુના પોતે કયુલ કરે છે, પણ શા માટે ગઇ હતી તે કાંઈ રીતે બતાવતી નથી. જણાય છે કે, તે આ ચોરી અને ખુનની બધી હકીકત જાણે છે. ”

“ તો બતાવતી કાં નથી ? ”

“ તેણી કાંઈને છુપાવે છે, હું તો કહું છું કે હનુરીમલની સ્ત્રીને ! ”

“ તો શું તમે એમ માને છે કે, તેણે ખુન કર્યું ? ”

“ સમજવાથી શું બને ? સાબીતી વેંધએ. ”

“ પણ તેણી શા માટે ખુન કરે ? ”

“ ધર્માંથી બહુ ઘર્ષ શકે છે, તે જાણતી હતી કે, ગંગાને લઈને તે ભાગે છે. ”

“ તો જગીયાનું ખુન કેમ કર્યું ? ”

“ સ્ત્રી ધર્માંથી શું નથી કરતી ? કાંઈ પ્રકારે તેને ખબર મળી કે, ગંગા તેના સ્વામી સાથે મળવાની છે, એટલે બસ, તેની પાછળ ગઇ અને ગુસ્સાથી આંધળી બની ” કિત અ-કિતનો વિચાર કર્યા વગર જાતિમાં છરી ચલાવી દીધી. આ બનાવથી બચ પામીને જગીયા ત્યાંથી ભાગી અને હનુરીમલની સ્ત્રીએ તેની પાછળ પડીને તેનું પણ ખુન કરી નાખ્યું. ”

“ અને હનુમાનની મુર્તિ ? ” નવીનચામુએ કહ્યું.

“ તેણી પંખબની સહેવાવાળી છે અને એ સમ્પ્રદાયમાં દાખલ હોઈને તેની પાસે તે મુર્તિ જરૂર હતી. એક માણસ તેમની સામે ખરાબ વર્તન ચલાવે તો તેનું ખુન કરવાનોજ એ મંડળનો નિયમ જણાય છે; તેથી બંનેના ખુન કરીને લાશની પાસે મુર્તિ રાખી દીધી હતી. ”

“ પણ ગાડીવાન તો એક પુરૂષ ને એક સ્ત્રીને બેસાડીને લઇ ગયાનું જણાવે છે ? ”

“ હનુરીમલની સ્ત્રી પોતાની મદદમાં એક પુરૂષને સાથે લાવી હતી, છરી એટલી ઠડી એટલી હતી કે, એક સ્ત્રીથી તેમ ઘર્ષ શકે નહીં. આ ઉપરથી જણાય છે કે, આ ખુનમાં કાંઈ પુરૂષ પણ જોડાયેલો છે. ”

“ આપની સમજમાં તે પુરૂષ કાણુ હોવો જોઈએ ? ”

“ તેની શોધમાં તો હું છું. ” અક્ષયચામુએ કહ્યું. “ તે માણસ ગોવિંદસિંહ પણ હોઇ શકે છે. તેણે એ સમ્પ્રદાયમાં પોતે હોવાનું કયુલ્યું છે, અને એક મંડળીના હોવાને લીધે હનુરીમલની સ્ત્રીએ અગર પોતાના ધણીના ખરાબ વર્તનની વાત ગોવિંદસિંહને કહી

હોય તો જરૂર તોં તેણીની સાથે રાણીગલીમાં ગયો અને ખુન કર્યું. જો એટલું માની લાઇએ તો પછી રૂપીયા કોણે ચોરાં ? ”

“ એ બધી વાતો બનાવરી છે, સંદેહ દૂર કરવાની યુક્તિ માત્ર છે. ” નવીનબાપુ બોલ્યા.

“ અમારે પોતાને હાથે એ નોટો તેજેરીમાં રાખી હતી. ”

“ તેને સમજાવ્યાએ પોતાના પક્ષમાં લાઇ લીધા છે. ”

“ તો શું રૂપીયા વગર હજુરીમલ્લ ગંગાને લઇને નાશી જતો હતો ? કાંઈ વાત રિસર નથી થતી. હું જોઉં છું કે, આ મામલામાં ખુબ મગજમારી કરી પડશે. ” કહીને અક્ષય બાપુ યુગવસ્ત્રોથી ઉશકેરાઇને ઉભા થઇ ગયા. ”

અક્ષયબાપુ નવીનબાપુને કંઈ કહેવા જતા હતા, તેટલામાં દલીપદાસ ઝડપથી ત્યાં આવી ઉભો. તેણે અક્ષયબાપુ તરફ જોઇને હાંસતાં હાંસતાં કહ્યું. “ હું આપનેજ શોધતો શોધતો આવ્યો છું. ”

“ હું તો હાજરજ છું. ” અક્ષયબાપુએ ગંભીર બાવથી કહ્યું.

દલીપ ગુસ્સાથી બોલી ઉઠ્યો, “ સાહેબ, આપે મારી ગંગા સાથે કઈ હોંમતથી એનું વતન ચલાવ્યું ? ”

“ એકો ! ” અક્ષયબાપુ હસીને બોલ્યા. “ તેણીએ તમોને શું મને શિક્ષા કરવા માટે મોકલ્યાં છે ? ”

“ નહીં, હું પોતે આવ્યો છું. ” દલીપ ગુસ્સાથી બોલ્યો. “ આપને ખબર નથી કે તે મારી સ્ત્રી થશે ? ”

“ તે તો જાણું છું. ”

“ તો પછી કઈ હોંમત પર આપે તેનું અપમાન કર્યું ? ”

“ તેનું અપમાન નથી કર્યું, ફરજ સમજીને બેચાર વાતો માત્ર પુછી છે. ”

મિત્ર સાથે અક્ષયબાપુનો ઝડપે વધતો જોઇ નવીનબાપુ વચ્ચે પુરાયા. તેણે કહ્યું, “ નહીં, દલીપ ! અક્ષયબાપુએ જે કાંઈ પુછ્યું છે તે સરકારી રીત પ્રમાણે અગલ જણાં તાંજ પુછેલું છે, તેમાં ખીલ કોઈ વાત નથી. ”

“ તો તેઓ એમ સમજે છે કે, ગંગા તે ખુનમાં સામેલ છે ? ”

અક્ષયબાપુએ ધીરેથી કહ્યું “ તો તેણીએ પોતાના કપડા જગીયાને પહેરાવીને અરધી રાતે રાણીગલીમાં હજુરીમલ્લને મળવા માટે કેમ મોકલી હતી ? ”

“ નહીં, નહીં ! ગંગાએ નથી મોકલી ! ” દલીપ ગુસ્સાથી પોકારી ઉઠ્યો.

“ અમે અમારું કામ હમેશાં સામેતી પર કરીએ છીએ. ” અક્ષયબાપુએ એજ દબે ચલાવ્યું. “ તેની સામેતી જ્યારે મળી ગઇ, ત્યારે હવે અમે તમારી વાત કેમ માનીશું ? ”

“ તો આપ સમજે છે કે, આ બંને ખુન ગંગાએ કર્યા છે ? ”

“ નહીં, તે વાત હું નથી કહેતો, પણ અંદરનો ઘણો ભેદ તેણી જાણે છે, તેમ તો માનું છું. ”

“ જુદી વાત છે ! ” દલીપે બાર આપીને કહ્યું.

“ જુદું કાંઈજ નથી, સાહેબ ! તે રાત્રે હનુરીમલને તેણીએજ મળવાનું હતું, અને તેણીની સાથેજ હનુરીમલ નાશી જવાનું નક્કી કરી ચુક્યો હતો પણ ચોક્કસ કારણથી તે ગઈ નહીં, પોતાના કપડા પહેરાવીને જગીયાને મોકલી દીધી. ”

“ નહીં, તે ખુદા હનુરીમલની સાથે કેમ બાજે ? તેણી તો મારી સાથે બદરાહ ચુકી છે. ”

“ તમારી એક પૈસાની ઓકાત નહીં અને હનુરીમલ લાખોપતિ છે. ”

દલીપ ગુસ્સાથી અધીર થઈને બોલ્યો. “ અરે હું સારી પેઠે જાણું છું અને ગંગા પણ જાણે છે કે, હનુરીમલના રૂવાં પણ વેચાઈ ચુક્યા હતા ! ”

“ અને ગંગા આ વાત પણ જાણતી હતી કે, ” અક્ષયબાપુએ હસીને કહ્યું. “ ખુનની રાત્રે હનુરીમલ પાસે દસ હજારની રકમ હતી ! ”

આ વાત પર કાન ન આપી દલીપ બોલ્યો, “ હું હમણાં પરવારતો હોવાથી આ મામલામાં જોડાવાની મેં ઇચ્છા દેખાડી હતી, પરંતુ હવે તો ખાતરી રાખવું કે, ગંગા પરની બદનામી દૂર કરવા માટે જીવ તોડીને પણ ખુનીના પત્તા લગાવીશ : ”

“ હવે તમને મદદ કરે, અમે તો એક રીતે ધાડીને બેઠા છીએ ” અક્ષયબાપુએ કહ્યું.

“ હું ખુબ જાણું છું કે, કોણે આ ખુન કર્યા છે. ” દલીપ ગુસ્સાથી બોલ્યો. “ તેને માટે તો હું સરત મારીને કહું છું કે, આ કામ પંજાબી સમ્રાટવાળા વાળાઓનું છે અને હું ઘણો જલદીથી પુરવાર કરી આપીશ કે, ગુર ગોવિંદસિંહજી ખુની છે ! આપ જોઈ લેવું. ”

એટલું કહી દલીપ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. નવીનબાપુએ કહ્યું. “ દલીપ જે વાત કરી ગયો, તે મારા મગજમાં પણ છે. ”

“ એ તો હું ઘણી વખત સાંભળી ચુક્યો છું. ” અક્ષયબાપુ ગરમ થઈ બોલ્યા, “ હું કહું છું કે, તે સમ્રાટવાળા સાથે આ ખુનનો કાંઈ પણ સંબંધ નથી. ”

“ કોઈ પણ વાત નક્કી થતી નથી. ” નવીનબાપુ નિરાશાથી બોલ્યા.

“ કંઈક નક્કી તો કરવીજ પડશે. હવે આપ મારી સાથે ચાલો, જામ છે. ”

એટલું કહી અક્ષયબાપુ ઊભા થયા, નવીનબાપુએ પણ વેશ બદલી લીધો અને બંને લાલતાપ્રસાદના ઓપને મળવા માટે બહાર પડ્યા.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

હસ હજારની નંબરી નોટોનો નવો બેદ.

• હજુરીમલના ખુનના દીવસે લાલના પ્રસાદનો આપ ગણેશમલ કલકતામાં નહોતો, કાશી નરક ગયો હતો, તે હવે આવી ગયો છે. ટિરકટીવ અક્ષયબાપુ આ પહેલાં તેની સાથે મળી શક્યા નહોતા. આજે કોઈ બેદ મળવાની આશા વચ્ચે તેઓ નવીનબાપુને સાથે લઈને ગણેશમલની કોડી પર જવા નીકળ્યા હતા.

કોડીમાં જવા સાથેજ તેઓએ જોયું કે, ગણેશમલ પેઢીપર બેઠેલ છે. દેખાવ પરથીજ તે એક મુદ્દિશાળી અને વ્યવહાર કુશળ મારવાડી બચ્ચા જણાયો. ઉંમર ૫૦ વર્ષે ઉપરની જણાતી હતી. અક્ષયબાપુએ ચંદ્રેશપરથી જાણી લીધું કે, આ જગતને આધેડ લુચ્ચાના પેટમાંથી કોઈપણ વાત બહાર કઢાવવી અશક્ય છે. આ બંનેને વેતોંજ તે મુદ્દાએ પ્રશ્ન કર્યો:—“ તમે શું ચાહો છો ? ”

અક્ષયબાપુએ પોતાની આગળ આપી એટલે તે ત્યાંથી કડીને બાંધ્યો. “ સાહે આપ અંદર આવો તો. ”

ત્રણે જણાં એક એકાન્ત કોટડીમાં ગયા. ત્યાં એક લેતાંજ મુદ્દાએ પુછ્યું—“ શું હજુ સુધી મોને ખુનનો પતો લાગ્યો નથી ? ”

“ ખુની પકડાયો નથી, પણ થોડો ઘણો બેદ મળ્યો છે. ” અક્ષયબાપુએ જવાબમાં કહ્યું.

“ શું બેદ મળ્યો છે ? ” મુદ્દાએ આતુર હોયે જણવા માગ્યું.

“ તે હું હમણાં આપને કહી શકતો નથી, અમારા કોડીની તે રીત નથી. ”

“ સાહે, તો આપ મારી પાસે શું હેતુથી આવ્યા છો ? ”

“ એકાદ વાત પુછવા આવ્યા છું. આપનો હજુરીમલને ઘણાં લાયક માણસ તરીકે જાણતા હતા કેમ ? ”

“ જરૂર ! સધળા જાણતા હતા ”

“ શું તેમનામાં કોઈ દોષ નહોતો ? ”

“ હનિયામાં દોષ કોનામાં નથી ? ”

“ સાહે તો આપ જતાઓ, તેનામાં શું દોષ હતો ? ”

“ શું આપ તેના દોષ શોધવા આવ્યા છો ? કમ હોમન પર મને તને આ વાત પુછો છો ? ” મુદ્દા ખીજવાટથી બેઠ્યો.

“ એ મારું કામ છે. ખુનનું કારણ જાણવા ખુની પકડાયો શકતો નથી, હું તે જુગારી હતા ? ” અક્ષયબાપુએ તેના ખીજવાટની પરવાહ કર્યા વગર દંડા પેટે પાછો પ્રશ્ન ફેરવ્યો.

“ નહીં, તે સખળી વાતો જુદી છે ? ”

“ તે હનુમારમાં સખળું ગુમારી બેઠા હતા ? ”

“ ક્યા સહસ્રથી આપ હનુરીમલ સામે આવો આક્ષેપ કરો છો ? ”

“ સહસ્ર તો સાપ્તતીથી છે. અગર તે જીવતા રહેતે તો દીવાળું નીકળતે. ”

“ તો આપ મારી પેદીની જાદાની કરવા આવ્યા છો ? ” બુદો કાંઈક ગરમ આંતરે બોલ્યો.

“ હું ઘણો ખરો સાચો બેઠ જાણી ચુક્યો છું ” અક્ષયપ્રાપ્તએ તેના ગુસ્સાની દરકાર નહીં કરતાં ચલાવ્યું. “ એટલા માટે કહું છું કે, આપ તેના સંજ્ઞામાં જે કાંઈ જાણો છો, તે મને કહી આપો. ”

“ આપ પોલીસના મજ્જસ છો, આપને શું કહું ? ” બુદોનાં ચહેરા ફેલથાં લાલ બુઢ જેવા થઈ ગયે, તે આંખે કાંપતાં લાગ્યો. “ જાઓ હવે મને કાંઈ ન પુછો. હું તમારી સાથે ફેલપણુ વાન કરતા હિંમતો નથી. ”

અક્ષયપ્રાપ્ત ગંભીર ભાવથી બોલ્યા—“ જ્યો, હુંજ કહી આપું છું. હનુરીમલ જુમારી હતા, જુમારમાં તેણે સખળું ધન ગુમાવ્યું હતું, તેનામાં એક વધુ ગુણ પણ હતો. તે દેશ છોડીને અંમાની અથે ભાગવાની વેતરણમાં હતા. ઝાવિંદસિંહના દસ હજાર રૂપિયા તેની પાસે જમા હતા, તે લઈને ભાગતા હતા. ખુન નહીં ચકું હતે, તો તેજ રાતના તેઓ નાશી જતે. ”

“ સખળી જુદી વાતો છો ? ” બુદો વધુ કસકેરાઈને બોલ્યો.

અક્ષયપ્રાપ્તએ હવે તેની પાસેથી વધુ કાંઈ નહીં મળી શકે ધારીને ત્યાંથી ચાલતી પકડી. બહાર નીકળીને તેઓએ નવીનપ્રાપ્તને કહ્યું:—

“ આ બુદો પણ હનુરીમલથી ઝોછા જાદમાશ નથી, કદાચ લેણુદારને ધપ આપવા માટે આ સખળાઓએ મળીને હનુરીમલને આ ફનીયા પરથી વિદાય કરી દીધી હોવતો કોને ખબર ? ”

“ તેમ ખનવા જોગ છે ? ” નવીનપ્રાપ્ત વિસ્મય થઈને બોલ્યા.

“ ખનવજ જોગ કેમ ન હોય ? ” અક્ષયપ્રાપ્તએ ગંભીરમ્ણે કહ્યું, “ તેઓ પર કસન બહુ હતું, વડા ભાગીદાર હનુરીમલના નામ પરજ સખળું દેવું હતું, થોડા દીવસમાંજ બધું પોકળ ખુલતાં તેને જલમાં જકું પડત. આવી સ્થિતિમાં ઘણાં લોકો આપવાત કરે છે અને ખુન પણ થાય છે. આ બુદો એવો પાછ છે કે, તેણે કોઈ ગુન્દા (બાકુતી ખુની) સાથે બહોળસ્ત કરીને, સામે ડોળા ધુરકતી બપોરે સ્થિતિમાંથી છટકી જમા હનુરીમલનું ખુન કરાવ્યું હોય તો તેમાં નવાઈ શું ? ”

“ અરે! એમજ બધું ત્યારે તે આપણે આજ સુધી અંધારામાંજ જોયા ખાવા ? ”

“ નહિ, હું તેમ કહેસમાં ખાંતી પુર્વક નથી, આ બુદાની ચાલાકી અને રીતબાત પરથી કહું છું કે એમ બની શકે, પણ સંજ્ઞીતી મળતી મુકકેલ છે. ”

“ પરંતુ તેનો પતો તો મેળવવો જોઈએ. તેમ બની શકે છે. ”

“ હા, તેમ કર્યા વગર છોડીશું થોડા ! ”

બંને ચાલતાં ચાલતાં ગોવિંદસિંહના મકાન પર પહોંચ્યા. સુમાર્યે તે મકાન જરજર નહોતો. અક્ષયબાબુએ તેને પુછ્યું:—

“ નોટોના સંખ્યામાં તમોને હું કાંઈક પુછવા માગું છું. ”

“ પુછો, શું પુછો છો ? ”

“ જે દરયાન તમારા નોકરને ચીઢીમાં નોટો આપી ગયો હતો, તેને જોઈને તે જોના જાણી શકશે ? ”

“ તે તો કહે છે કે, મોટી ઘટ દાઢી સુરછોળી તેનો ચહેરો ચિકટ અને વિચીત્ર દેખાઈ બન્યો હતો. જણાય છે કે, તે વેશ બદલીને આવ્યો હતો. ”

“ તો તેને પકડયો કેમ નહીં ? ” અક્ષયબાબુ પ્રેરણા.

“ એક મીનીટ પણ થોડ્યો નહીં, પકડે તે કેમ ? ”

“ સારું, એ નોટો મને બતાવો તો. ”

ગોવિંદસિંહે અંદર જઈને દસ નોટો લાવી અક્ષયબાબુના હાથમાં મુકી, અક્ષયબાબુએ તે જોઈને પુછ્યું. “ આ જ નોટો તમે હજુરીમલની પાસે રાખી હતી ? ”

“ જી, નહિ. ” ગોવિંદસિંહે કહ્યું.

“ અરે ! ત્યારે આ ક્યાંથી આવી ? ” અક્ષયબાબુએ અજબ થઈને પુછ્યું.

“ તે હું નથી જાણતો. મેં જે નોટો તેમની પાસે અમાનત રાખી હતી, તેના નંબર લખી રાખ્યા છે, આ નોટો તે નથી. ”

“ શું તે પૈકીની આમાં એક પણ નથી ? ”

“ જી, નહી. ”

“ ત્યારે આ આવી ક્યાંથી ? ”

“ હું શું કહું ? કોણ જાણે જોણે ચોરી હોય તેણે બદલી રાખી હોય અને બદલાવેલા નોટો ફરી દીધી હોય. ”

“ તો તેને પાછી આપવાની જરૂર શું ? ”

“ કદાચ બધી પાછી ફેરવી હોય અથવા તો પાછળથી એકરો કરવાના કામથી પડતાં થઈને આમ કર્યું હોય. ? ”

“ પરંતુ જોણે આ દસ હજાર રૂપીયા માટે થઈને બંને ખુન કરી નાખ્યા, તે શું આવી રીતે પાછા આપી દે કે ? ”

“ આ સુચવેલું કયો મામલો મારી સમજમાં પણ આવી શકતો નથી. ”

ગોવિંદસિંહ પાસેથી આ અને અજમની નોટોના લખી રાખેલા નંબર ઉતારી લઈને અક્ષયબાબુ એને નવીનબાબુ બંને ત્યાંથી બહાર નીકળ્યા. રસ્તામાં નવીનબાબુએ પુછ્યું:—

“ આ નોટોના સળધમાં તમે શું ધારો છો ? ”

“ હમણા મેં કાંઈ પણ નથી ધાર્યું. પણ નોટોને કાણે વટારી-ખદલાવી હતી તે હવે સુધી જણાતું નથી. ”

“ હું તો ધારું છું કે કાંઈએ નથી ખદલાવી. ” નવીનળામુએ જણાવ્યું.

“ તો એવો દતાર કાણ છે જે ધરમાંથી દસ હજાર આપી નય ? ”

“ શું ખબર કે ગોવિંદસિંહની બધી યુક્તિ હોય ? ”

“ નવીનળામુ ! આ કાંઈ એકા એક વાર્તા નથી લખતી ! આમાં મોટા મોટા પૈય છે. મામલો ધીરે ધીરે વધુને વધુ મુશ્કેલ થતો જાય છે. હશે જે હોય તે; હું નમોને એક કામ સોંપવા માણું છું. ”

“ બોલો, શું સોંપા છો ? ”

“ આ નોટ કાંઈએ વટારી છે કે નહીં. તેનો પતો લગાવો. ”

“ સારી વાત છે, જ્યાં સુધી બની શકશે ત્યાં સુધી હું પતો લગાવીશ. પરંતુ તેનાથી શું ખુતી પકડાઈ જશે ? ”

“ હા, પકડાઈ પણ જાય. હું ધારું છું કે, ખુન થતી વખતે હજુરીમલતી પાસે ગોવિંદસિંહવાળી પેલી દસ નોટો હતી. જેણે ખુન કર્યું, તેણે તે નોટો લીધી છે. ”

“ તો તે નામ ખદલીને અથવા ચુપચાપ વગર નામે પણ નોટો વટારી શકે. ”

“ કાંઈ પરવા નહીં, તમે શોધ તો કરો. ”

“ બહુ સારું, પણ તમે દરમ્યાનમાં મળતા રહેજો. ”

“ હા, જરૂર ” કહીને અક્ષયળામુ છુટા પડ્યા અને નવીનળામુ તે દીવસથી નોટો બદલવાવાળાની શોધમાં ધુમવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

દસ હજારની નંબરી નોટના બેદ (ચાલુ)

દીવસ પર દીવસ પસાર થતા ચાલ્યા, પરંતુ ખુનનો કાંઈ બેદ મળ્યો નહીં. અક્ષય લામુ ધારતા હતા કે, જગેસરીનો કાંઈ પ્રેમી ચાલક હતો, જગેસરી અરવી રાત્રે હજુરીમલને મળવા જાય છે તેવી ખબર મળતાં તેણે જગેસરીનો ચુપચુપ પીછો પકડ્યો. રાણી ગલીમાં જઈને જગેસરીને હજુરીમલ સાથે જોતાં ચુસ્તામાં આવી તેણે હજુરીમલનું ખુન કર્યું અને જગીયાતી સાથે ગાડીમાં બેસીને મંગા કીનારે આવ્યો. ત્યાં જગીયાતું પણ ખુન કરી નાખ્યું. આવા ખુનો થયાજ કરે છે. પરંતુ તે શખ્સ કાણ હતો તે હવે સુધી જણાતું નથી. આ કાંઈ સમસ્યાને ઉકેલી કાઢવા માટે ડિટેક્ટીવ અક્ષયળામુએ ઘણી મગજ મારી કરી, પણ કાંઈ નિર્ણય કરી શક્યા નહીં. આવા પ્રખ્યાત ડિટેક્ટીવ માટે અલખત

આ શરમતી વાત હતી, પણ કરે શું ? આ મામલાની ચીનતામાં ખાતું સ્વપ્ન હરમ, થઇ રહ્યું હતું, તનબદન રગદાઢ રહ્યું હતું, જાણે કે જાદગીમાંજ નહોતા !

આજે પણ તેજ ધુનમાં ઉદાસ બેઠા હતા, એટલામાં નવીનબાપુએ ઉતાવળે ઓરડામાં દાખલ થઇ જિસાહથી કહ્યું:—“ આપે જો હામ મને સોંપ્યું હતું, તે હું કરી લાવ્યો છું. ”

• “ કેમ, શું હકીકત છે ? ”

• “ નોટો જ્યાં વટાવવામાં આવી છે, ત્યાંનો પતો લાવ્યો છું. ”

“ સારું થયું, મને તો ખાતરી છે કે, ખુનની પહેલાંજ નોટો વટાવવામાં આવી હતી. અને તેથીજ ચોતરફ ગોવિંદસિંહની નોટાના નંબર મોકલ્યા છતાં પત્તો લાગ્યો નહીં. હું એટલું પણ જાણી ચુક્યો છું કે નોટો ખુનની પહેલાં કેમ વટાવવામાં આવી. ”

“ એમ ! ત્યારે કોણ તો. ”

• “ કેમકે ઓરીની વાત જાહેર થઇ જવા પછી આવી મોટી રકમની નંબરી નોટો વટાવવાનો હવાજ્જ ન રહે, તે ઉપરથીજ હું સમજ્યો છું કે તે હજુરીમલની હયાતી માંજ વટાવવામાં આવી હતી. ”

“ સારું, આપ અટકળ કરી શકો છો કે તે કોણે વટાવી ? ”

“ એ કાંઈ મુશ્કેલ વાત નથી. ”

“ સારું કહેાતો ”

“ કહે શું, હજુરીમલેજ વટાવી હતી. ”

“ નહીં, નહીં ! ”

“ ત્યારે ? ”

“ લાલતા પ્રસાદે ”

નવીનબાપુને મ્હોટેથી લાલતા પ્રસાદનું નામ સાંભળી અક્ષયબાપુ ચોંટી પડ્યા, તે બોલ્યા—“ અરે ! આ વાત તો મારા ખ્યાલમાં એક પણ વખત આવવા પામી નહોતી ! શું આપને યરાયર જણાયું છે ? ”

“ હા, એક મોટી માતબર પેઢીમાં તે વટાવવામાં આવી છે. ” નવીનબાપુએ જણાવ્યું. “ તે લોકો લાલતા પ્રસાદને સારી પેઢે ઓળખે છે. ”

નવીનબાપુ પાસેથી આટલી હકીકત સાંભળી અક્ષયબાપુ ઝટપથી ઉઠ્યા અને—“ હમણાંજ ચાલો લાલતા પાસે ” કહીને બંને સાથે નીકળ્યા. નવીનબાપુએ રસ્તામાં પુછ્યું:—“ તો શું તમે તેને પકડશો ? ”

“ જરૂર, અગર કારણ મળશે તો. ”

“ હીક, કોણ જાણે તે શું કહેશે ? ”

“ હજારો જુદી વાતો કહેશે, ભલે કશા કરે ! ”

“ એમ બની શકે, કે તે જુદી વાતો ન કહે. ”

“ ફાંસીથી બચવા માટે લોકો અનેક વાતો બતાવ્યા કરે છે. ”

“ તો આપ તેને શું ખુની સમજને છો ? ”

“ હું હમણા કાંઈ નથી સમજતો, જોડ કે તે શું કહે છે ? ”

ખતે લાલતા પ્રસાદ પાસે ગયા. તેઓએ ધાર્યું હતું કે નોટોને લગતી વાત પુછવા-
થી લાલતા ચોંકશે, ચમકશે, નહેરો પદલી જશે, કુદશે, ઉછળશે; પરંતુ તેઓની એ ધારણા
ખરી પડી નહીં. તેનો ભાવ જોઈને ડિટેક્ટીવ અને ડિટેક્ટીવ વાર્તા લેખક ખતે ચક્રકરમાં
પડ્યા. પુછતાની સાથેજ તેણે કયુલ કરી લીધું કે;— “ હા, મેંજ નોટો વટાવી હતી. ”

ડિટેક્ટીવે તેની પર સંદેહ કરવાથી લાલતા પ્રસાદ ઉશ્કેરાઈને બોલી ઉઠ્યો:— “ મેં
નોટો વટાવી હતી તેથી આપ અને ખુનમાં સામેલ સમજો છો ! ખરેખર આપ પણ કોઈ
અદભુત માણસ છો ”

“ શું કરીએ, પ્રસંગ પર અમોને અદભુત માણસ બનવું પડે છે. ” અક્ષયબાબુએ
શાન્તતાથી કહ્યું. “ આપ મહેરબાની કરીને કહેશો કે આપે તે નોટો કેવી રીતે કેમ વ-
ટાવી ? એ રકમ ગુરૂ ગોવિંદસિંહની હતી, તેણે તે હજુરીમલની પાસે રાખી હતી, તો
પછી આપે તેને વટાવી કેવી રીતે ? ”

લાલતા ગુસ્સામાં બોલ્યો— “ જી, હાં ! મેંજ વટાવી હતી અને તે હજુરીમલના
કહેવાથી ! ”

“ શા માટે વટાવી ? ”

“ ગોવિંદસિંહે હજુરીમલને નોટો મદલાવી રાખવા કહ્યું હતું ”

આ સાંભળી અક્ષયબાબુનું ભેંયું ચક્રોચ્ચ ગયું. તે આશ્ચર્યથી નવીનબાબુ સામે
જોવા લાગ્યા. નવીનબાબુની સમજમાં કાંઈ માત આવી નહીં. તે પણ અક્ષયબાબુનું ન્હોટું
તાકવા લાગ્યા.

જરા વારે અક્ષયબાબુએ ચુપકાદી તોડી. તે બોલ્યા— “ આ વાત ખરાબર નથી.
નોટ મદલાઈ જવાની વાતથી તો ગુરૂ ગોવિંદસિંહને પણ આશ્ચર્ય થયું હતું. તેને એ સંજ-
વમાં કાંઈજ ખબર નહોતી. ”

“ તે હું કાંઈ નથી જાણતો ” લાલતા પોતાને અક્ષયબાબુ તરફથી અપમાન કરવામાં
આવતું સમજી ઉશ્કેરાઈને બોલ્યો. “ ખુન થવા પહેલાં લગભગ ત્રણ અઠવાડીયાની વાતખર
હજુરીમલ અને ખાનગીમાં લઈ જઈ જે કામ સોંપ્યું હતું તે મેં કરી આપ્યું. તે અમારી
પેઢીના વડા ભાગીયા અને મારા પિતાના મિત્ર હોવાથી તેની આજ્ઞા મારે માનવી જોઈએ. ”

“ બેચક, પણ તે વાતનો કહેા ? ”

“ હજુરીમલે કહ્યું હતું કે ગુરૂ ગોવિંદસિંહ પંચમના એક સમ્પ્રદાયનો માણસ છે
અને પોતે પણ તે સમ્પ્રદાયમાં દાખલ છે. એ પંથના દસ હજાર રૂપિયા કોઈ કામને માટે
લઈને તે કલકત્તા આવેલ છે. આ સમ્પ્રદાયનું જીવન કાર્મી ગુપ્ત ચામ છે. કોણ કોણ તે
પંથમાં છે તેની પણ કોઈને પુરતી ખબર નથી. માત્ર જીહુજી જણાય છે કે તે પંથમાં
જ્યાં મોટા મોટા લોકો દાખલ છે, તેઓ ખુબ પૈસો તેમાં આપે છે, પણ તે કોઈને જા-
ણતા નથી. ”

જુવા દેવામાં આવતું નથી. તે લોકોનીજ આપેલી આ નોટો હતી. હજુરીમલ અયત્રા ગુરૂ ગોવિંદસિંહ વટાવા જાયતો લોકો સમજી જાય, તેટલા માટેજ તેણે મને વટાવા માટે આપી હતી, તેમાં પાપ શું થયું ?”

“ નહિ, તેમાં પાપ જેવું શું છે ?” અક્ષયજીએ કહ્યું.

“ જસ, તો મેં એજ કારણથી નોટો ખદલાવી બારી આપી હતી. ”

“ આ વાત પ્રથમ તમેએ કેમ ન કહી ?”

“ હજુરીમલનો સખ્ત હુકમ હતો કે, આ વાત કોઇ પણ પાસે જાહેર ન થવી જોઈએ. ”

“ તેના મરણ પામવા પછી કહેવામાં શું વાંધો હતો ?”

“ પોલીસની ચાપાચીપી અને સંદેહમાં પડવાની પંચાતીથી સાચી વાતો કહેતાં પશુ સારા માણસો આંચકી જાય છે, એ શું તમે નથી જાણતા ?”

“ તે ખરું, પણ આપે એ નથી સાંભળ્યું કે, ગોવિંદસિંહને રૂપિયા પાછા મળી ચુક્યા છે ”

“ હા, હાં સાંભળ્યું છે ”

“ તમે જે ખદલાવી લાવ્યા હતા તેજ નંબરની નોટો મળી ગઇ છે. ”

“ હા, હશે, જેણે તે ચોરી હતી તેણેજ પાછી પહોંચાડી દીધી હશે. ”

“ તમેએ તમારી આંખોએ જોયું હતું કે જ્યારે હજુરીમલ ખદાર ગયા, ત્યારે અમીચંદ નોટો તેજેરીમાં રાખી હતી ?”

“ હા, હું ત્યાંજ હતો. ”

“ તે વખતે ત્યાં ખીલું કોઇ નહોતું આવ્યું ?”

“ તે હું બરાબર કહી ચકો નથી, અમીચંદને ખબર હશે. ” કહીને લાલતાપ્રસાદ ઉડ્યો અને કહ્યું:- “ આપ હવે પધારો, મારે ઘણુંજ કામ છે, મોટા માણસોને ફંદામાં નાખવા તે તમારા લોકોનો સ્વભાવ છે. સારા માણસોને અપમાન કરવું એ તમારી રીત સારી નથી. ”

“ તમારું કાંઇ પણ અપમાન કરવામાં આવ્યું નથી, માત્ર એટલુંજ પુછ્યું કે તમેએ નોટો ખદલાવી હતી કે નહીં, અને ખદલાવી તો કોના માટે, જસ એટલુંજ તો ?”

“ સારું હવે આપ મારું કરો, મને એટલી નકામી કુરસદ નથી. ” લાલતાએ હેઠ્ઠા શાળો ગર્વ અને ધમકાઈ કહ્યા. નવીનજીએ તેના આ વર્તનથી અપમાન સમજી તારાજ થયા, અક્ષયજીએ પણ કહ્યા, ચાલતી વખતે તે માથું ડોલાવી બગડ્યા-“ ઘણો ગર્વ કરવાથીજ લોકોના નાશ થયો. ”

લાલતા પ્રસાદે જવાજમાં કાંઈ ન કહ્યું. સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરીને ખીજ તરફ ચાલ્યો ગયો.

રસ્તામાં ચાલતા અક્ષયજીએ નવીનજીએ કહ્યું:- “ ગુરૂ ગોવિંદસિંહને એકવાર પુછવું છે કે, તેણે નોટો ખદલાવાનું કહી સમજ્યું હતું કે નહીં ?”

“હું તો એક વખત જન્મનાને મળવા માગું છું, આપનો શું મન છે ?” નવી નખાણુએ સકાચ છોડીને કહ્યું.

“નવીનખાણુ ! તમે પ્રેમમાં પડીને ન્હાવા ન લાગી જતા !”

“આપ તો દરેક વાતમાં મસ્કરી—”

“હા, નહીં, ખાલી મસ્કરીજ નથી.” અક્ષયખાણુ વચ્ચે બોલી કહ્યા.

“સારું, આપનો મન શું છે ?”

“મત શું હોય, તે આ મામલા સંબંધમાં કોઈ વાત કહેશે થોડી !”

“આપને પોલીસના માણસ સમજે છે એટલા માટે ને ?”

“આપને પણ તેમજ સમજશે.”

“કોશીશ કરી જોવામાં વાંધા શું છે ! રાત્રે હજુરીમલને મળવા માટે તે શું કામ ગઈ હતી, તે કદાચ જણાવે તો આપણે ઘણીક નવી વાતો જાણીશું.”

“અરે સાહેબ, હજુરીમલનેજ નહીં, પણ તેનાથી થોડો વખત પહેલાં અમીચંદ પાસે પણ પેટી પર ગઈ હતી.”

“એ વાત કોણે કહી ? આપે મારાથી કેમ છુપાવી ?”

“પ્રથમ મને ખબર નહોતી.”

“સારું, તે કેમ આવી હતી ?”

“અમીચંદ કહે છે કે હજુરીમલે મોકલી હતી.”

“શું કામ ?”

“હજુરીમલે દીકરીઠા લાવવા માટે મોકલી હતી.”

“આ તો બહુ આશ્ચર્યની વાત છે ! શું દીકરીને માટે હજુરીમલને ખાનગું કામ ન મળ્યું ?”

“સારું, જોઈ લઈશું. આપ જાઓ છો અને કાંઈ પતો મળે તો સારી વાત છે.”

“દીક છે, કોશીશ તો કરી જોઈએ.” કહીને નવીનખાણુ ચંદનનગર જવા રવાના થયા, અને અક્ષયખાણુ ગુરૂ ગોવિંદસિંહને મળવાને માટે તેના મકાન તરફ ચાલ્યા.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

તેજરીમાંથી નોટા ચારનાર કોણ ?

અક્ષયખાણુની વાત નવીનખાણુએ મસ્કરીમાં ઉડાવી તો દીધી, પણ ખરી વાત એ છે કે, બ્યારથી તેણે જમુનાને જોઈ છે, ત્યારથી તેણીની મનોહર મુર્તિ તેના હૃદયમાં થોંટી બેઠી છે. તેણી પંજાબી અને નવીનખાણુ ગંગાલી છે, તો પણ એક વખત તેના દર્શન કરવાને તેણી ચંદન નગર જવા નીકળ્યા. જમુના પાસેથી કાંઈ નવી વાત જાણવા મળશે એવી કાંઈ આશા તેમના મનમાં નહોતી.

પોલીસના માણસ થઈને ખુનના સંબંધમાં પોતે જમુનાને મળવા માગે છે, તેવા ખબર અંદર કહેવાયતા જમુના બહાર આવી. તે સિવાય જમુનાને મળવા માટે જાગ્રત રહેતો.

શું કહેવું, કેવી રીતે વાત શરૂ કરવી, તે જમુના સામે આવેલી ઉભી રહેતાં નવીનબાપુને સૂઝતું નહીં, તેનો કંઈ જાણે રૂંધાઈ ગયો હોય તેમ ગભરાટમાં દિવ્યકી લેતાં થડકતા દીલે બોલ્યા:- “ હું પેલા મામલાના સંબંધમાં વાત કરવા આવ્યો છું. ”

“ માસાજીના ખુનનો કાંઈ પતો આપને મળ્યો છે ? ” જમુનાએ નીચી નજર કરીને ધીમા અવાજે પૂછ્યું.

“ હું ખુનના સંબંધમાં નહીં, પણ ચોરીના મામલા માટે અહીં આવ્યો છું ” નવીનબાપુએ જણાવ્યું.

“ ચોરી ! ” જમુના ચોકીને ધારેથી બોલી.

નવીનબાપુએ જ્યેષ્ઠ કે તેનો મહેરા ઉતરી ગયો છે. તે બેદવા:- “ હા, પેલા દસ હળર રૂપિયા કે જે માસાજીની તેજેરીમાંથી ચોરાઈ ગયા હતાં. ”

“ ક્યા રૂપિયા ? ”

“ જે ગુરૂ ગોવિંદસિંહને પાછા મળ્યા છે ”

“ પાછા મળ્યા છે ? ”

નવીનબાપુ આશ્ચર્યતાથી જમુનાનું મોઢું તાકવા લાગ્યા, જમુના બોલી:- “ નહીં. એવું કદી બની શકે નહીં. ”

“ હા, ગુરૂ ગોવિંદસિંહને તે રૂપિયા પાછા મળ્યા છે. ”

“ તો ખુની પકડાઈ ગયો છે ? ”

“ નહીં, હમણું સુધી તો પકડાયો નથી. ”

“ ત્યારે રૂપિયા કેવી રીતે મળ્યા ? ”

“ એક કોઈ અગણ્યો માણસ ગુરૂ ગોવિંદસિંહના મકાન પર એક ચીઠી મોકલે આવી ગયો, જે ચીઠીમાં દસ હળરની નોટો હતી. ”

“ ઓહ ! ત્યારે તો તેણેજ ખૂન કરેલું, તેણેજ માસાજીને મારીને રૂપિયા લઈલા. જરૂર ખૂન કરવા વાળો તેજ માણસ છે. ”

“ પણ હજુરીમલ જ્યારે બહાર ગયા ત્યારે અમોચદે પોતાને કાચે નારો નેતરમાં રાખી હતી. ત્યારપછી હજુરીમલ તો પેદી પર ગયા નહોતા, તો નેતરની પાસે રૂપિયા ક્યાંથી ? ”

આ સાંભળતાં જમુનાના મહેરા પર ગભરાટ છવાઈ ગયો. તે તુરંતે અચાજે બોલી:- “ ઓ ! હો ! દીક દીક ! હું બુલું છું ”

નવીનબાપુ સમજી ગયા કે, તે રૂપિયાને લગતી બધી વાત જાણે છે પણ ખબરપતી નથી, તેઓએ કહ્યું:- “ જુઓ તમારે કાંઈપણ વાત કુવાવવી ન જોઈએ. અગર તમે સઘળી

વાત સાફ સાફ નહીં કરે તો એક નિર્દોષને જેલમાં જવું પડશે; માત્ર જેલમાં જ નહીં, ફાંસી પણ થઇ શકે. ”

જમુના કાંઈપણ બોલી શકી નહીં, પતનની ધીમી ઝોકથી ઝડ પરના થરથરતાં પાંદડાની ગાદક ધ્રુજવા લાગી. પછી લાંબો નિઃશ્વાસ નાખીને મ્હોઢું ફેરવી ગઇ.

નવીનબાપુ કાંઈ સમજી શક્યા નહીં, તે બોલ્યા:— “ જમુના ! તમે સઘળી વાતો જાણવા છતાં પણ નથી કહેતાં તેનાથી એક માણસ ફાંસી પર ચઢી જશે, નમને તેનાથી કાંઈ ફાયદો નથી. ”

જમુનાએ ચોતરફ જોયું, તે માથાથી પગ સુધી ધ્રુજતી હતી, એકદમ ધીરેથી બોલી:— “ મને વાત કરવાની હોમતજ નથી થતી. ”

“ કોણે રૂપિયા લીધા, તમે કહો, ધારતી સખવાનું કારણ નથી. ”

જમુનાને નવીનબાપુ પર કાંઈક વિશ્વાસ આવ્યો. પછી તે નવીનબાપુની મીઠી વાતોથી કે બીજા કોઈ કારણથી, તે કાંઈક બેદ બોલવા તૈયાર થઇ. તે પ્રથમની ગાદક ધીમા અવાજે બોલી:— “ હું પંચમના પેલા સમ્પ્રદાય વાળાઓના ભયથી કાંઈ કહી શકતી નથી. તે લોકો સાંભળતાંજ ખૂન કરી નાખે. ”

“ નહીં, તમોને કાંઈ પણ ભય નથી, કહી નાખો. ”

“ હા, આપ તો ભલા માણસ છો, પણ તે લોકોનો ભય બહુ લાગે છે. ”

“ તમે બેધડક રહો, ભયની કાંઈ વાત નથી. ”

“ જેણે રૂપિયા લીધા છે તેને હું જાણું છું. ”

“ કોણ છે તે, બતાવો તો ”

જમુના ચુપચાપ ઉભી રહી. નવીનબાપુએ કહ્યું. “ કોણે લીધા, અમીચંદ ? ”

“ નહીં, નહીં. ” જમુના બોલી.

“ ત્યારે કોણ, ગુરૂ ગોવિંદસિંહે ? ”

“ તેણે પણ નહીં. ”

“ ત્યારે કોણે ? ”

“ જમુનાએ ! મેં પોતે ! ”

“ હે તમે લીધા ! તમે ? ” નવીનબાપુ અભયથી દગ થઇ બોલી ઉઠ્યા.

“ હા, મેં પોતેજ લીધા હતા ! ” જમુનાએ શાન્તપણે જવાબ આપ્યો.

આ સાંભળીને નવીનબાપુના રૂવાં ઉભા થઇ ગયા. ઝો બાપરે ! જેને દેવી સમજીને આજે દર્શન કરવા આવ્યા, જેની મુર્તિ ધણી ઇચ્છા કરવા છતાં ભુલાઇ નહીં, જ્યાં જોયું ત્યાં આંખોની સામે જેની સુંદરતાનું પ્રતિબિંબ તરવરતું દેખાયું, તે આ ખુનમાંજ સામેલ નહીં ચોરી પણ તેણેજ કરી છે ! તેઓ દિગમ્બર થઇ ચુપચાપ જમુના સામે બેઠ રહ્યા.

જમુના નવીનબાણુના મનનો ભાવ પામી ગઇ, તેણી ગર્વથી પોતાની લાંબી ઝરદન ઉંચી કરીને ઉભી થઇ. તેના આ પ્રકારના ભાવથી તેની સુંદરતા સો ગણી ખીલી નીકળી. નવીનબાણુ તેના આ દેખાવથી ઝોર મોહિત થયા. જમુના બોલી:- “ સારું કંઈ કે ખરાબ તે હું નથી જાણતી, પણ જે કાંઈ કંઈ છે તે માસાણના હુકમથી અને તેના માટેજ. મેં કોઈને આ વાત કહી નથી, માસાણએજ તેમ કરવા નાં પાડી હતી, પરંતુ હવે કલ્પા અગર ચાલે તેમ નથી એમ સમજીને કહું છું. ”

“ તમે કહો, ચીન્ટા ન કરો. ” કહીને નવીનબાણુ વાત સાંભળવાનાં આતુર થઇ રહ્યા.

જમુના બોલી:- “ ખુન થવાને દીવસે સત્તારમાંજ માસાણએ મને બોલાવી કહ્યું, ‘ જો જમુના ! હું તારી તરફ બારે વહાલથી જોઉં છું, અને હું જાણું છું કે તું પણ મારી પ્રત્યે તેવાજ વહાલથી જુવે છે તેથી તને કહું છું: જો કોઈ પણ પાસે આ વાત કહીપણ જાહેર થવી ન જોઈએ. ’ મને તેમની તરફ ધણું વહાલ હતું એટલે તેની સર્વે વાતો મેં કમુલ કરી લીધી અને આજ સુધી મેં કોઈપણ પાસે તે જાહેર કીધી નથી. પરંતુ હવે હું જોઉં છું કે ન કહું તો એક બેચુનાકને શંકા થાય તેમ છે એટલે કહેવું પડે છે. એક દીવસ મેં તેમના પાસેથી સાંભળ્યું હતું કે, જ્યારે પોતે પળખમાં નથી સ્ત્રી પરજુવા ગયા, ત્યારે ત્યાંનાં એક સમ્પ્રદાયમાં દાખલ થયા. ”

“ હા, તે સમ્પ્રદાયની વાત અમોએ સાંભળી છે. ” નવીન બાણુ બોલ્યા “ પેલા હનુમાનની મુર્તિવાળા સમ્પ્રદાયમાં ? ”

“ હા, તેમાં જે કોઈ દાખલ થાય છે, તે તેને પછી કદી ઝોડી શકતો નથી, તન-ધનથી તેની મદદ કરે છે, અગર ન કરે તો સમ્પ્રદાયવાળા કોઈને કોઈ પ્રકારે તેનું ખૂન કરી નાખે છે. ”

“ એ વાત પણ અમો સાંભળી ચુક્યા છીએ. ”

“ કેટલાક મહોના પર ગુરૂ ગોવિંદસીંહે તે સમ્પ્રદાયના રૂ. ૧૦,૦૦૦ માસાણની પાસે જમ્મા રાખ્યા હતા, કે તે પૈસા તેજ સમ્પ્રદાયનો છે. ”

“ તે પણ ખબર છે અને રૂપિયા ચોરાઇ જવાની વાત પણ અમો જાણીએ છીએ. ”

“ ખૂન થવા !! એક અઠવાડિયા પહેલાં માસાણને પોતાના ખીજાનામાંથી એક લાલ મુર્તિ મળી. ”

“ પેલી સીંદુરથી રંગેલી હનુમાનની મુર્તિ. ”

“ હા, સમ્પ્રદાય તરફથી કોઈને કાંઈ હુકમ અગર ચેતવણી આપવામાં આવે છે ત્યારે કોઈપણ પ્રકારે તેવી મુર્તિ તેને પહોંચાડી દેવામાં આવે છે. તેના મતલબ એકે જો સમ્પ્રદાયના હુકમનો અનાદર કરવામાં આવશે, તો તેનું ખૂન કરી લાશ પાસે તેવીજ એક મુર્તિ રાખી દેવામાં આવશે. ”

“ હા, એ પણ અમો જાણીએ છીએ ” નવીનબાણુએ કહ્યું.

“ તે મુર્તિ સાથે માસાજને એક ચીઠી પશુ મળી હતી. ” જમુનાએ કહ્યું. “ તે ચીઠીમાં લખ્યું હતું કે, સ્ત્રીવારે અર્ધી રાત્રે રાણી ગલીમાં જઈને સમ્પ્રદાયના એક બીજા મેમ્બર શાન્તપ્રસાદને દસ હજાર આપી દેવા અને છેવટે એ હુકમનો અનાદર નહીં કરવા માટે સખ્ત ધમકી આપવામાં આવી હતી. ”

“ તમે એ ચીઠી વાંચી હતી ? ”

“ હા, માસાજએ મને તે વંચાવી હતી. ”

“ તો તમારા માસાજ તે સંબંધમાં શું નિશ્ચય પર આપ્યા ? ”

“ તેમને હુકમનો અનાદર કરવાની હાંમત થઇ નહીં. તે સમજતા હતા કે તેનું ખુન થઇ જશે. એટલા માટે શાન્તપ્રસાદને રૂપિયા આપી દેવાનું તેઓએ યોગ્ય વિચાર્યું. આ વાત ગુરૂ ગોવિંદસિંહને કહેવાની પશુ તેઓ હાંમત કરી સક્યા નહીં. કેમકે એમ કરવાથી પશુ તે સમજતા હતા કે ખુન થઇ જશે. ”

“ આનો બમાનગ સમ્પ્રદાય તો ક્યાં પશુ જોયો નથી. ”

“ હા, હું પશુ એજ પીકીથી વાત કરતી નહોતી. આપને બહા માણસ સમજીનેજ કહું છું. ”

જમુનાને મ્હોડેથી પોતાની પ્રસંશા સાંભળીને નવીનબાબુ મનમાં મુશ્કેલી થયા. તે બોલ્યા—“ પછી તેમણે શું કર્યું ? ”

“ તેઓએ રાત્રે શાન્તપ્રસાદને રૂપિયા આપી દેવાનો વિચાર નહીં કર્યો. ” જમુના એ જણાવ્યું.

“ તો પછી ગુરૂ ગોવિંદસિંહ માગત ત્યારે શું કરત ? ”

“ તેઓ તેજ દીવસે આપ્યા જતા હતા. તે સમજતા હતા કે ગોવિંદસિંહ કિનારાએ રૂપિયા નહીં માગે અને માગવા પછી તે ચોરાઇ ગયાનું જાણશે તો સંદેહ નહીં કરે. એટલા માટે તેવણે રૂપિયા અમીચંદને પેઢીપરની તેજેરીમાં રાખવા આપ્યા હતા. ”

“ તે તો અમેને ખબર છે, અમીચંદ લાલતાપ્રસાદની રૂપરૂમાંજ રાખ્યા હતા. પરંતુ હજુરીમલ પાછા પેઢીમાં નહોતા ગયા ત્યારે તેમની પાસે રૂપિયા આવ્યા ક્યાંથી ? ”

“ તેજ વાત હું કરી રહી છું. માસાજએ મારો હાથ પોતાના હાથમાં લઇને કહ્યું. જમુના ! તુંજ મને ધારે તો બચાવી શકે તેમ છે, નહીંતો ત્યાં સમ્પ્રદાયના ખંજરથી હું ખત્તી શકુ તેમ નથી. મેં પ્રાણુ જતા સુધી કોઇને વાત ન કરવાની કડખાત આપી; ત્યારે તેવણે કહ્યું કે, સાંજે પેઢી પર જવું, હું ત્યાં રીકીટિ છોડી આવીશ, તેજેરીવાળા ઝોરડામાં અમીચંદ સિવાય બીજી કોઇ રહેતું નથી, તેને કાઢપણુ પ્હાને બહાર મોકલી અંદર રહી રૂપિયા કાઢી લેવા અને મને સોંપવા. ”

“ તો તમેએ તેજેરી ખોલી કેવી રીતે ? ” નવીનબાબુએ પુછ્યું.

“ તેજેરીની એક ચાવી અમીચંદ પાસે અને બીજી માસાજની પાસે રહેતી હતી. માસાજએ પોતાની ચાવી મને આપી હતી. ”

“ તો નમોએ તે કાર્ય કરવાની કબુલાત આપી હતી ? ”

“ શું કરે, આવી સ્થિતિમાં ઉપાય નહોતો. વળી ન કરવાથી સમ્પ્રદાયવાળા માસા છનું ખુન કરી નાખે—”

“ આ કેલકતામાં ખુન કરવા કાંઈ સ્ટેલું નથી. ” નવીનભાણુ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યા.

• “ સમ્પ્રદાયવાળાઓએ તો તેમનું ખુન કર્યું છે. ”

• “ શા ઉપરથી કહે છે ? ”

“ લાશની પાસેથી પેલી લાલ મુર્તિ મળી આવી કે જે એ સમ્પ્રદાયનું નિશાન છે.

“ સારું, એનો વીચાર પછી થશે. તે પછી તમે શું કર્યું ? ”

“ હું તેમના કહેવા પ્રમાણે પેલી પર ગઈ હતી. ત્યાં તેજેરીવાળા ઝોરડામાં અમી ચંદ એકલો હતો. ટીકીટ વિશે કહેવાથી તેણે મને ટીકીટ આપી. તે પછી મેં તેની પાસે પીવા માટે પાણી માગ્યું, તે લેવા ગયો અને મેં લાગ જોઇ તેજેરી બોલી તેમાંથી નોટા કઢાડી લીધી. જ્યારે અમીચંદ પાણી લઇ આવ્યો ત્યારે તે મેં પીધું અને લાંચી માસાઇ પાસે જઈ પહોંચી. તેમની સલાહ મુજબ હું ધુંધટ કાઢીને ગઇ હતી. તેથી મને કોઇએ ઝોળાળપી નહોતી જ્યારે હું ટીકીટ અને રકમ લઇ માસાઇ પાસે ગઇ ત્યારે તેવણ કહેતા હતા કે થોડીવાર પહેલાં ગુરૂ ગોવિંદસિંહ અહીં આવ્યો હતો. ”

“ તેણે ગુરૂ ગોવિંદસિંહનું મન મનાવા માટે શું વિચાર કર્યો હતો ? ”

“ તે ધારતા હતા કે પોતે તો અહીં રહેતાનાજ નથી તો પછી રૂપિયા જતા રહ્યા સમજને પણ ગોવિંદસિંહ તેને શું કરવાનો હતો ? ”

“ હજુરીમલ હતા તો ઘણું હુશીયાર પુરૂષ તેમાં તો કાંઈ શકજ નહીં. ”

“ હુશીયાર ઘણને પણ તેણે શું કર્યું ? છેવટે સમ્પ્રદાય વાળાઓએજ તેનો છન લીધો. ”

“ નહીં, હું તે વાન પર વિશ્વાસ નથી મુકતો. ”

“ નહીં કેમ ? જે સમ્પ્રદાય તરફથી એ ખુન નથી થયું તો લાશ પાસે હતુમાનની મુર્તિ આપે ક્યાંથી ? ” જમુનાએ ફરીથી તેજ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો.

“ સમ્પ્રદાયે ખુન કર્યું, તો રૂપિયા લઇને ફરી ગુરૂ ગોવિંદસિંહને પાછા શું કામ મોકલાવી આપે ? ” નવાનભાણુએ ઉત્તરમાં સામે પ્રશ્ન કર્યો.

“ મને તો તેનો કાંઈપણ અર્થ સમજ પડતો નથી ” જમુનાએ કહ્યું.

“ તમે એ ટીકીટ તમારા માસાઇને આપી હતીને ? ”

“ હા, આપ એ વાત કેમ પૂછો છો ? ”

“ હજુરીમલે એ ટીકીટ ખરીદી હતી. એક ગંગાને માટે ખાંઈ પાતા માટે, તે ગંગાને લઇને મુંબઇ બાગતા હતા. ”

જમુના ચુપચાપ ઉભી રહી. કાંઈપણ જવાબ દેવાનું તેનાથી બન્યું નહીં. નવીનભાણુ બોલ્યા, “ હજુરીમલ સારા માણસ નહોતા, સમ્પ્રદાયના દસ હજાર રૂપિયા લઇ પાતાના

બાપ બન્ધાઓને છોડીને એક કલકની કુલટા સાથે બાગી જતા હતા. તમેને તેણે જે કાંઈ કહ્યું હતું તે સંપૂર્ણ બનાવટી અને હડહડતું જુદું હતું. ”

જમુનાએ અતિ નમ્રતાથી પુછ્યું:—“ તો તેમનું ખુન કોણે કર્યું ? ”

“ તેની તો શોષ ચાલી રહી છે. એમ પણ બની શકે કે હજુરીમને જે શાન્તપ્રસાદની વાત કહી હતી, તેને કેંઈ પ્રકારે ખચ મળતાં સમ્પ્રદાયના રૂપીયા લઈને બાગી જવા છ-
ઝગ્ગારે હજુરીમલનું ખુન કર્યું હોય. એના પાખંડીનું મરવુંજ બહેતર થયું ! ”

આ સાંભળી જમુનાએ બારે ગભરાટથી નવીનબાપુ સામે જોયું, તેની આંખો આં-
સુથી ભરાઈ ગઈ. તે ઝડપથી ઉઠીને ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

શું અમીચંદ ખુની છે ?

કલકના આવીને નવીનબાપુએ જમુના પાસેથી સાંભળેલી તે સંપૂર્ણ વાત અક્ષયબાપુને કહી સંભળાવી. અક્ષયબાપુ તે વાત સાંભળીને ઘણું ખુશ થયા, તે બોલ્યા— “ નવીનબાપુ ! આ ડિટેકટીવ વાર્તાઓ લખવાની નથી ! વાર્તા લખવી અને જાસુસી કરવી તે જુદી વાત છે. ”

નવીનબાપુ હસીને બોલ્યા:—“ હ્યો આતો ધરી સારી વાત ન થઈ ! આટલી ખચ ભાવીને આપને સંભળાવી એ તો જાણે મોટો કસુર કર્યો ! તમે તો આ માંહેની કાંઈ પણ મેળવી શકતા નહોતા ને ? ”

“ તે તો હું શરૂથીજ કહી રહ્યો છું. વાર્તા લેખકોનું જેર અીઓ પર બહુ ધારી જાય છે. મોડી વાતોથી જુલાવાનું કામ આપ લોકોને ખુબ યાદ છે. શું કરીએ અમેને તેવી આવડત નથી. ”

“ જેર તે વાતને જવાદો, હવે તો આપ સ્પષ્ટ સમજી ગયા કની, હજુરીમલ હનુમા નની મુર્તિવાળાઓના રૂપીયા લઈને ભાગતો હતો અને તેના મેખર શાન્તપ્રસાદે તેનું ખુન કર્યું છે ? ”

આટલું સાંભળતાં અક્ષયબાપુ ખડખડાટ હસવા લાગ્યા, તેમનું હસવું ન રોકાયું બેઠ નવીનબાપુ નારાજ થઈ ગયા.

અક્ષયબાપુ જળવીથી હસીને બંધ કરી બોલ્યા:—“ સારું, મેં કહ્યું હતું કની કે હજુ-
રીમલ જ્યારે માર્યો ગયો ત્યારે તેની પાસે રૂપીયા હતા ? ”

નવીનબાપુએ હઠાવતું માથું ધ્રુણાવતાં કહ્યું:—“ હજુરીમને જે યુક્તિથી રૂપીયા મેળવ્યા હતા, તેના તો કોઈને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ આવી શકે નહીં. ”

“ જોકે મને જમુનાને લગતો વિચાર આવ્યો નહીંતો, પણ હું એટલું સમજ્યો હતો કે, કોઈ પ્રકારે સંપત્તીની આંખોમાં ધુળ નાખીને તેણે પોતાનું કામ કાઢી લીધું છે. ”

“ એ પાંચ ધણી ચાલક હતો. પોતાના બી પરીવારને છોડી એક કુલટાની સાથે પારકા રૂપિયા ચોરીને ભાગતો હતો. અને તે રૂપિયા ચોરવા માટે પોતાની સાળાની દીકરીને ભોળવી ફાસલાવીને પોતાનું દરમિયાર બનાવ્યું. આવો નીચ માણસ તો મેં કાંઈ જોયો નહીં.”

“ ધણું છે ધણું ” અક્ષયબાબુએ કહ્યું.

“ આપ પોલીસમાં છો તે જોયા હશે, મેં તો આ પહેલ વહેલો જોયો. ”

“ પણ આપ તો વાર્તાઓ લખો છો ” અક્ષયબાબુ સહેજ હસીને બોલ્યા. “ આપ શ્રેષ્ઠની વાર્તાઓમાં તો ધણું ઉંચા દરજ્જાના બદમાશો જોવામાં આવે છે. ”

“ તે સવળી કલ્પનાની વાતો છે. આપ અત્યારે એ બતાવો કે ખુની પકડવા માટે શું કરશો ? ” નવીનબાબુ વાત ફેરવતા બોલ્યા.

“ ખુની કોણ છે ? ”

“ કેમ, શાન્તપ્રસાદ છે ને ? એ સંબંધમાં હવે આપને શક્ય શું છે ? ”

“ હુનિયામાં શાન્તપ્રસાદ કોઈ છે જ નહીં. ”

નવીનબાબુ અન્યથાથી તેમની સામે જોઈ રહ્યા. અક્ષયબાબુએ કહ્યું. “ તમે શું શાન્તપ્રસાદ વાળી વાતપર વિશ્વાસ યુકો છો ? ”

“ તો એ વિશ્વાસીનું કારણ શું છે ? મને તો એ વાત ધણી સંભવિત લાગ્યા છે. ”

“ કેમ ? ”

“ કેમ શું, હનુમાનની મુર્તિથી આ વાત ખુદી થઈ ચુકી છે કે, તે મંડળીના મોંઘાએ જ આ ખુન કર્યા છે. ”

“ સારું પછી ? ”

“ પછી તો ચૂર ગોવિંદસિંહ જાણતો જ હતો કે, રૂપિયા સલામત જગાએ રાખ્યા છે. પણ શાન્તપ્રસાદ જાણતો હતો કે રૂપિયા નથી. તેને રૂપિયા આપવાની જોડવણ હતી. ત્યારે તેણે જોયું કે હજુરીમલ રૂપિયા લઈને કોઈ બી સાથે નાશી જાય છે, ત્યારે તેનું ખુન કરી નાખ્યું. ”

“ સારું, તો તેણે ખીજ બીનું ખુન શા માટે કર્યું ? ”

“ એ જ કોઈમાં. ”

“ અને તે એક સારા માણસની માથે કાઢી કચરી લઈને પેટાની સાથે પોતાનું ખુન કરાવા ચાલી મઠ કાં ? ગાડીવાન કહે છે કે, સ્ત્રી પુરુષની સાથે આવીને માડીપર ચડી હતી. હજુરીમલનું શાન્તપ્રસાદને હાથે ખુન થયેલું જોયા પછી ખુદ જગમીયા પોતાનું ખુન કરાવા માટે તેની સાથે જાય એ બની શકે નહીં. ”

“ એ વાત ઠીક છે, તો શું આપ એમ માને છો કે શાન્તપ્રસાદ ખુન નથી કર્યું ? ”

“શાન્તપ્રસાદ કોઇ માણસજ નથી. તે સધળી હનુરીમંત્રની ચાલાકી છે. સાદી સીધી જમુના પાસે કામ કરાવા અને તેને ડરાવવા માટે તેણે પોતાની કલ્પનાની કારીગરીથી શાન્તપ્રસાદ નામનું એક બનાવરી બોખું ઉભું કીધું હતું, કે જે પહેલેથી છેલ્લે સુધી સધળું જુડું છે. એવો બદમાશ જુલથી પણ સાચી વાત ન કરે.”

“આપની વાત વળુદવાળી જણાય છે.”

“હા, એવા બદમાશનું જેણે ખુન કર્યું, તે ન પકડાઇ ગયો હતો, તો મને ખુશ થતો.”

“તો શું આપે ખુનીને પકડી પાડ્યો ?” નવીનબાબુ ચક્રિત થઇને બોલી ઉઠ્યા.

“અજી જનામ ! આ વાર્તાઓ નથી લખવી !” અક્ષયબાબુ ગંભીર ભાવથી બોલ્યા.

“કોણ ખુની છે કોણ ?” નવીનબાબુ અજાણથી અને ઉત્સાહની નિમ્ન લાગણીથી અધીરા બની, ઉછળી ઉભા થઇ બોલ્યા.

અક્ષયબાબુએ ધીરથી ખીરસામાંથી એક કાગળાંચો ખેંચી કહાડ્યો. નવીનબાબુએ વાંઘ્યો, તો તે અમીચંદના નામ પર પકડ વારન્ટ હતું !

અમીચંદે ખુન કર્યું છે, એવી વાત નવીનબાબુએ રવખામાં પણ વિચારી નહોતી. તે ખુન કરી શકે નહીં, એવી વાત અક્ષયબાબુ પણ અનેક વખત કહી ચુક્યા હતા. આવા કારણને લીધે તેના નામ પર એકાએક વારન્ટ જોઇ નવીનબાબુ ધણજાન વિરમીત થયા. હંમણું પણ તેઓને વિશ્વાસ હતો કે, અમીચંદે એ સળધમાં કોઇ જાણતો નથી. તે બોલ્યા:—
“તો આપના વિચારો કેવી રીતે બદલી ગયા અને કેમ જાણ્યું કે, અમીચંદે ખુન કર્યા છે ?”

અક્ષયબાબુએ હસતાં હસતાં કહ્યું:—હું તો કહી ચુક્યો કે, આ ટિટેકરીય નવલ કયા લખવાની નથી ! મારી દ્રષ્ટિ બરાબર અમીચંદ પર હતી. હું જાણતો હતો કે આ ખુન છપાંથી થયું છે અને તેટલા માટે હું એજ ગાળતની શોધમાં હતો કે જગેસરીને જીવ જાનથી ચાહનારો કોણ છે, કોને તે પોતાના પ્રેમનું પાત્ર સમજતી હતી ?”

“પણ તેની શોધતો ધણું દીવસથી ચાલતી હતી, કોઇએ તેનો પત્તો તો આપ્યો નહીં ?”

“એટલા પરથી સમજામ છે કે, જગેસરી ધણી ચતુર હતી.”

“તો હમણું કેવી રીતે જણાયું ?”

“જનસુત્રી તેને કહેવામાં આવે છે. પ્રથમ તો જગીયા ક્યાં ક્યાં જામ છે તેની શોધ કરી. પછી જણાયું કે, તે છુપી રીતે એક મકાનમાં ગયા કરતી હતી. પછી તો સહજમાં પતો લાગી ગયો કે તેના પ્રેમી કોણ હતા.”

“સાર, તો પછી આપે શું જાણ્યું ?”

“હજી તે પણ કહેવું પડશે ? જાણ્યું કે અમીચંદજ તે મકાનમાં તેણીને મળવા જતો હતો.”

“ અમીચંદ ખુન કરવાની સામીતી શું છે ? ” નવીનબાબુ ખોલ્યા, “ મને તો કાંઈ દેખાતી નથી. અમીચંદ અને જગીયા વચ્ચે સંબંધ હોતો તે ખરું, પણ જગીયા સાથે તે રાત્રે અમીચંદ હતો તે વાત જગીયા અને હજુરીમલ જ કહી શકે તેમ. હતા. આત્મારે તો તે બંને આ દુનિયામાં રહ્યા નથી. ”

“ હા, હજુ પણ સાબેલીમાં કેટલીક બાબી છે, પણ અમીચંદ એવો ડરપોક છે કે, મત્ર ઘોડોજ ધગકાવાથી બલકે વારન્ટ દેખાડવાથી સમજી કમ્બલ કરી દેશે. ”

“ જો તે એટલો ડરપોક હતો તો શું કાંઈ થઈ શકે તેણે બંને ખુન કરી નાખ્યા ? ” નવીનબાબુએ બંને કોઈ અગત્યનો પ્રશ્ન શોધી કાઢ્યો હોય તેવા ઉત્સાહથી ખોલી કહ્યા.

“ મારા અનુભવમાં તેનાથી ડરપોક માણસો, આ કરતાં પણ વધુ બચાવક કામો કરી ચુક્યા છે. ” અક્ષયબાબુએ કહ્યું.

“ સારું, આપ સમજે છો તો કહો કે, તેણે કેવી રીતે બંને ખુન કર્યા ? ” નવીનબાબુએ પુછ્યું.

“ હા, તેને કાઠપિલ્લુ રીતે ખચર મળી કે, જગીયા અરધી રાત્રે રાણીગલીમાં હજુરીમલને મળવા જવાની છે. ” અક્ષયબાબુએ ચલાવ્યું. “ અને તેની સાથે ભાગી જશે. તેને નહીં ખચર કે ગંગાએ પોતાને ગદ્દે પોતાના કપડા પહેરાવીને તેને મોકલી છે. તેને તો એમજ લાગ્યું કે ખુદ જગીયાજ હજુરીમલ સાથે નાશી જાય છે. આવી દશામાં એક પ્રેમી માણસના મનમાં જે પ્રકારની લાગણી થાય છે તેવીજ અમીચંદને થઈ. તે જનુન માં આવી એક છુરા સાથે રાણીગલીમાં જઈને છુપાયો. જ્યારે તે હજુરીમલને મળી ત્યારે તે છુપાવાની જગ્યાથી બહાર નીકળી આવ્યો અને હજુરીમલની છાતીમાં છુરા ધુસેડી દીધો. જગીયા આ બચાવક લીલા વેંઘ રત્નપદ્મ બની ગઈ. ઝડપથી અમીચંદ તેની સાથે ગાડીમાં સવાર થયો. જગીયા પણ કાપ્ટ પુતળીની પેંડે તેની સાથે ચાલી. આવી રિયનિમાં તેનાયા શું, પણ કોઈથી સહન થતું નથી. જે મદદ છે, જેની નસોમાં મદાનગીતું સાંકી દોડે છે. તેઓને આવીજ લાગણી થાય છે ગાડી જે તરત નિર્માસ્ય અને ગદ્ધા છે તેની આ વાત નથી. જેણે આટલા દિવસ તેણીને પોતાની સમજ, જેના પર વિશ્વાસ મુક્યો, જેને પ્રેમ સંભળ્યો, તે જ્યારે વિશ્વાસધાનુની થઈ ત્યારે તેને કાંઈક પણ સજ્જ કરવાનું તેનામાં જનુન ઉશ્કેરાઈ આવે તો તેમાં નવાઈ થોડીજ છે. બચતે લીધે જગીયાનો ઈવ સુકાઈ ગયો હતો, તેણી સાચી વાત કહેવાની હિંમત કરી શકી નહીં. જ્યારે અમીચંદ તેને ગંગા દીનારે લઈ ગયો ત્યારે પ્રથમ તો ગુસ્સામાં આવી તેણી ઉપર ચિત્કાર વર્માવવા લાગ્યો અને તે પછી આગુબાબુ બંધું સુનસાન વેંઘ છરો માર્યો. પરંતુ લાશને ગંગામાં કેંકવા પહેલાં કાઢના પગરવ સાંભળી ત્યાંજ જોડીને નાશી ગયો. ”

“ શું એ ખંડુ બનવાનુંજ છે ? ” નવીનબાબુએ પ્રશ્ન કર્યો.

“ બનવાનુંજ નહીં, બરાબર એમજ થયું છે. તેમાં બીજી કોઈ વાત નથી. ”

“આલો તે સધળું માન્ય રાખું પરંતુ તેની સામેતી કોણ આપશે ? જે આપે નેમ હતા તે તો માર્યા ગયા. અમીચંદનો જગીયા સાથે સંબંધ હતો તેટલા માટે તેણે મેં ખુન કરી નાખ્યા એ કાંઈ વાત નથી. એતો બધું ‘અટકળ પાંચ દોહસો’ જેવું છે; પછી—”

“પછી હવે શું ?”

“અરે પેલા લાલ હનુમાનને તો એકદમ બુલીજ ગયા ! અમીચંદ કાંઈ તે મંડળીના નથી. તો પછી ખુન કરીને લાશની પાસે લાલ હનુમાન કેમ રાખી ગયો ? અને આ પણ એક સવાલ છે કે, તે રૂપીયા લઈ જઈને પાછા કેમ આપી ગય ?”

અક્ષયપાત્રુએ કાંઈ જવાબ ન આપ્યો. ઉભા થઈને ચિન્તાતુર બાવથા તે ઓરડામાં ટહેલવા લાગ્યા.

થોડી વાર ટહેલવા પછી અક્ષયપાત્રુ પાછા ખુરશી પર આવીને ખેંડા અને ખોટલા:—
“હા, આપની વાત પણ ઠીક છે, સાળીતી મેળવતી મુશકેલ છે. વળી સિંદુરવાળી મુર્તિની વાત પણ ઠીક કહી. એ લાલ હનુમાન મને પાગલ બનાવી દેતો હતું જોડે હતું. પરંતુ એમ પણ હોઈ શકે કે અમીચંદ આ ખુનને લગતી વાત બન્યું છે, નહીં તો લાલ હનુમાન જોખન બેહોશ કેમ થાય ?”

“એ તો તે કહી ચુક્યો.”

“તે સધળી વુઠી વાતો હતી, આજે મેં તેને અહીં ખોલાવ્યો નોકર મોકલ્યો છે. જોઈ લેજો અત્યારે તેના પેટની વાત ન કદાચી લઉં તો મારું અક્ષય નહીં.”

“તે ક્યારે આવશે ?”

“જસ હવે હમણાં આવતો હશે” અક્ષયપાત્રુએ ખીરસામાંથી ત્રીયાળ કાઢીને ખેંટાં કહ્યું.

“એટલામાં નોકરે આવી ખબર આપી, અક્ષયપાત્રુએ અંદર લાવવાનો હુકમ આપ્યો અને ખરેખર ભયથી ધ્રુજતો થયરતો અમીચંદ ધીરે ધીરે અંદર આવ્યો. અક્ષયપાત્રુએ તેને બેસવા કહ્યું. તે બિચારો બહીતો બહીતો એક ખુણામાં ખેંડા અને ધ્રુજતે અવાજે પુછ્યું:— “આપે મને ખોલાવ્યો છે ?”

“હા, ખોલાવ્યો છે” અક્ષયપાત્રુએ મોટે અવાજે કહ્યું.

“કેમ કાંઈ નવી ખબર મળી છે ?”

“હા,”

“ચોરી સંબંધમાં ?”

“નહીં, નહીં! ખૂનના સંબંધમાં ?”

“ખૂન બાબત ?” અમીચંદે મોંઢીને પુછ્યું.

“હા. જેણે ખૂન કર્યું છે તેનો પતો મળ્યો છે.”

“કાણે કર્યું, ગોવિંદસિંહે ?”

“ નહીં, જેના નામ પર આ વારન્ટ છે તેણે ” કહીને અક્ષયબાબુએ અમીચંદની સામે વારન્ટ સુધી દીધું.

અમીચંદે જોઈને કહ્યું:— “ વારન્ટ ? ”

“ હા, અને તે તારાજ નામ પર છે ” અક્ષયબાબુએ કહ્યું.

અમીચંદનો ચહેરો શીકેડો થઈ ગયો. આખું શરીર કંપવા લાગ્યું. કપાળપર પસીનો ટપકવા લાગ્યો, તે તુટતા અવાજે બોલ્યો:— “ મારા નામ પર છે ? ”

“ હા, તારાજ નામ પર ! ” અક્ષયબાબુ કડક થઈને બોલ્યા. “ અમીચંદના નામ પર છે. તે મારા શેઠ દગ્ગુરીમલનું ખુન કર્યું છે તારી ઉપપત્ની જગીવાતું પણ ખુન કર્યું છે અને બંને ખુનનું ફળ આ વારન્ટ છે. ”

અમીચંદ કાંપતો કાંપતો ઉભો થયો અને કપાળ પરથી વાંકી આંખોએ પસીનો છીંકતાં બોલ્યો. “ મેં ખુન નથી કર્યો. ”

“ તેજ બંને ખુન કર્યા છે. ” અક્ષયબાબુ ગળનું કરી ઉઠ્યા. “ હવે હું તને ગીરફતાર કરું છું. ”

“ મેં ખુન નથી કર્યો, હું બેકસુર છું. ” અમીચંદ ઝેટલું બોલી બહાર જવાને તૈયાર થયો. અક્ષયબાબુએ ઝડપથી તેનો હાથ પકડ્યો ઝેટલે અમીચંદે કહ્યું:— “ સાંભળો, હું સઘળી વાત કહું છું. મેં ખુન કર્યું નથી, ખાત્રી માટે આપ મને તેવા સોગંદ માગી લ્યો. ”

“ બસ, બસ ! બન પર આપન આપની જોઈને માત્ર તમેજ નહીં. ધણું શેકો સોગંદ ખાઈને જુદું બોલે છે. ચાલો, તમારા હાથ જરા નજીક કરો ” કહીને અક્ષયબાબુએ ખીસ્સામાંથી એક હાથકડી કઢાવી.

આ મામલો જોઈને અમીચંદના હાંડત ગગડી ગયા, તે એક બચ્ચા મીસામે ધસાવસ રડવા લાગ્યો અને નસીનબાબુના પગ પર માથું નાખીને રડતો રડતો કાઢાવાલા કરવા માંડ્યો:— “ આપ મને બચાવો, મેં ખુન નથી કર્યો, હું પ્રતિજ્ઞા પર કહું છું કે હું કાંઈ જાણતો નથી. ”

“ મારો શું અધિકાર છે ? જે તમે ખુન કર્યું હશે તો તેની યજ્ઞ તમારે બોમનવીજ પડશે. ” નસીનબાબુએ કહ્યું.

“ નહીં, હું બેકસુર છું, મેં ખુન કર્યું નથી. ”

“ સારું, કંઈ પરવા નહીં, મને ખરી વાત સમજાવે આપ કે તું બેકસુર છે તો હું છોડી આપીશ. ” અક્ષયબાબુ સડેજ નરમ પડીને બોલ્યા.

અમીચંદ કાન પર હાથ દઈને બોલ્યો:— “ કેવી રીતે કહું, કાંઈ ઉપાય તો છેજ નહીં. ”

“ તો ફાંસી પર ચડો. ” અક્ષયબાબુએ ધમકીતા તોર પર કહ્યું. અમીચંદ તેમના પગ પર પડવા ચાલ્યો. અક્ષયબાબુએ દુર ખસાડી દઈ કરડાકીથી કહ્યું:— “ બસ કર ! બહુ ચાલાકીનું કામ નથી. સીધા માથુસની માફક સઘળું સ્પષ્ટ કહી આપ. ”

અમીચંદ હવે ટટાર થઇને ઉભો અને આંસુ લુછી નરમ અવાજે બોલ્યો:—“ મને થોડું પાણી આપો. ”

ઈશ્વરે થતાં નવીનબાપુએ પાણી આપ્યું, તે પીધા પછી અમીચંદ બોલ્યો:—“ સાં-
ભજો, હું સધળી વાત સાફ સાફ કહી આપું છું, હવે જુદું નહીં કહું. ”

“ અને એજ તારા માટે સલામતી બધું છે. ” અક્ષયબાપુ ગંભીરપણે બોલ્યા.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

અમીચંદને અજબ ખુલાસો.

“ ચાલો દહો, કેવી રીતે ખુન કર્યા ? ” અમીચંદ જરા હીક થઇ બેઠો એટલે ઈતરકરીવળ્યાપુએ પુછ્યું.

“ દોહાઇ સરકારની, મેં ખુન નથી કર્યા ” અમીચંદ કરગરતી ઢળે બોલ્યો.

“ પાછું જુદું ? ” અક્ષયબાપુ ગર્જના કરી ઉઠ્યા.

“ નહિં સરકાર, મારી વાત સાંભળી લ્યો, હું જુદું નહીં બોલું. ”

“ સાફ કહે ” અક્ષયબાપુના મહોડેથી સાંભળીને અમીચંદ બોલ્યો:— “ હું ક-
મેશાં તેને ઘેર જતો હતો અને આ વાત પણ સાચી છે કે, જગીયા સાથે પ્રિતી હતી.
તે હજુરીમહેના ધરતી સધળી હકીકત રાખ રતી જાણીતી હતી. તેનાથી જાણ્યું કે, આટલી
જલ્દ વધે પણ લાલા ગંગાને માટે મજનું બની રહ્યા છે. તે કહેતાં હતી કે હજુરીમહે
ગંગાને દસ હજાર રૂપીયા આપવાનો કરાર કર્યો છે અને તેણી રૂપીયા લઇને હજુરીમહેના
સાથે જવાને તૈયાર થઇ છે ”

“ એ સધળું અમે જાણીએ છીએ. ”

“ હું તેની બીતરની સ્થિતિ સધળી જાણું છું. તેની પેદીને દીવાળું ફુંકવામાં
પણ ઝાઝો વખત બાકી નહોતો, એટલા માટે હું વિચારમાં પડ્યો હતો કે, આ દસ હજાર-
ર તેઓ ક્યાંથી કઢાડશે ! ”

“ તે દસ હજારની વાત તમે ક્યારે સાંભળી ? ”

“ હા, તેજ તો હું કહું છું. એક દીવસે હજુરીમહે મને દસ હજારની નોટખતાવીને
સમપ્રદાયની વાત કહી અને છેવટે એ પણ કહ્યું કે, નારાજ થવાથી તે ભોકો ખુન કરે છે. ”

“ એ તો સધળું અમોને ખબર છે. પછી શું થયું, કહેો ”

“ તે પછી હજુરીમહે ભારતપ્રસાદ મારફત સધળી નોટો બદલાવી લીધી. તેને ખ-
બર હતી કે, ગુરૂ ગોવિંદસિંહની પાસે નોટોના નંબર છે. ખોવાઇ અથવા ચોરાઇ જવાની
વાતથી તે બહેર કરી દેશે તો પછી તેને વડાવવાનું કામ મુશ્કેલ થઇ પડશે, એમ સમ-
જીનેજ તેણે પ્રથમથીજ આલાકી વાપરી હતી. તે પછી રાણીગલીમાં જઈને ગંગા, હજુરીમહેના

રાદ ફોરો, હજુરીમલ ત્યાં પેશ જઈને જશે, તે ત્યાં ગંગાના હાથમાં દસ હજારની નોટો સોપશે. અને ત્યારપછી તેણી હજુરીમલ સાથે તેજ રાત્રે મુંગધ નારી જશે એવો દંપત્યે તેઓ વચ્ચે કરવામાં આવ્યો અને તે નક્કી થતા પછી જગીયાએ મને 'સંભળી વાત કહી.'"

"તો પછી ગંગા નહીં, જગીયા કેમ ગઈ ?"

"જે દીવસે ઉપડી જવું હતું, તેનાથી એક દીવસ પહેલાંજ તે ડરી ગઈ, પણ રૂપીયાનો લોભ છોડી શકી નહીં."

"ત્યારે ! તો ગંગા જવાને ખુશી નેહીતી ?" અઢાલખાણુ કાંમક અન્યથાની બોલ્યા.

"નહીં સારું, તે ખુદની સાથે કોણુ જાય ? ગંગાના હેતુ એ હતા કે, તેની પાસેથી દસ હજાર પડાવને પછી પકડા મારવો."

"ત્યારે તો 'મારાયર' જેવે કેં તૈસા' મંળ્યો હતો."

"હા, પણ હજુરીમલનું 'ખુન કરવાનું' તે નેહીતી ઇચ્છતી."

"ખેર, પણ ગંગાને જાહે જગીયા કેવી રીતે રાણીગલીમાં જવાને ખુશી થઈ ?"

અમીચંદને કાંમક આનાકાની કરતો જોઈ અઢાલખાણુ જરા મગમ થઈને બોલ્યા.
"વાદ રખો ! જન સલામત ચાહી તો કોઈ પણ વાતને છુપાવો નહીં."

"તે મારાજ માટે જવાને ખુશી થઈ."

"તમારા માટે કેવી રીતે ?"

"જુઓ, હવે હું કોઈ વાત છુપાવીશ નહીં, પરંતુ આપે મને જવાવવો જોઈશે."

"જો તમે ખુન નથી કર્યું, તો બહીવાનું કંઈ કારણ નથી."

"સારું સાંભળો, જુઓ હું ગરીબ માણસ છું, નોકરી પણ હાલમાંજ મળેલી છે. દસ હજારનો લોભ હું યોમાની શક્યો નહીં. મેં ધાર્યું કે દસ હજારની રકમ વેં મળી જાયતો જીવન કોઈ મુશ્કેલીમાં જઈને જગીયાની સાથે સુખમાં દહાડા કહાડીશ."

"ત્યારે તો તમે ચેર ઉપર પણ છુટ પાડવાનો છરાદો કર્યો. ઓહ ! આમાં તો બધાં મોટા મોટા ગદાતાઓ ફાંસેસ થઈ ગયા હતા !"

"પ્રથમ આપ સંભળું સાંભળી લ્યો, પછી જે ઇચ્છા હોય તે મને કહેજો." અમી અહે કહ્યું. "જગીયા પાસેથી સાંભળ્યું કે, ગંગાની મરજી રાત્રે રાણીગલીમાં જવાની નથી, તેમ જીજી તરફથી રૂપીયાનો લોભ પણ છોડી શકતી નથી; એટલા માટે જગીયાને પોતાના કપડા પહેરાવીને જવાનું સમજવડતી હતી અને તે એમ પણ કહેતી હતી કે રાત્રે તેને હજુરી મલ ઝોળખી શકશે નહીં. દસ હજારની નોટ આપે કે લઈને તુરત આગી નીકળવું. અને ત્યાંથી સીધી મારી (ગંગા) પાસે ચાકી આવવું કે જેના જહામાં સો રૂપીયા દંતામના આપવામાં આવશે. એ પ્રમાણે ગંગાએ જગીયા પાસેથી સાંભળ્યું ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે, તું એ વાત કમુશ કરી બે, આપણે એ સંભળા રૂપીયા લઈને કોઈ જાન સહેરમાં નારી જઈશું. મારી આ વાત જગીયાના મગજમાં ફિતરી અને તે કમુશ મઠ. ત્યારપછી જમુના

દીકોટ લેવા આવી. તે વખતે મને સદેહ ઉપજ્યો કે, આટલા બધા નોકર ચાકર છતાં જમુનાને મોકલવાનું શું કારણ ? ખેર, જમુનાએ આવતાંજ પીવા માટે પાણી માગ્યું. હું પાણી લાવવાનું બંધાનું કરીને ગયો પણ બારણા પાછળ હુપામને જેવા લાગ્યો કે તેણી શું કરે છે. મારી અજાણી વચ્ચે જમુનાએ તેજેરી ખેતી અને તેમાંથી નોટો કપાડી. હવેજ મને સમજ પડી કે હનુરીમલે લાલતાપ્રસાદની રૂપરૂમાં તેજેરીમાં નોટો મુકાવામાં ચાકાડી વાપરા હતી, અને નોટો પાછી કઢાવી જવાની આ ખીજ ચાકાડી વાપરવામાં આવી છે. હું સમજ્યો કે, ખેર સધળા મને જોર સમજશે તો બચે સમજે. "

" તે આટલો ચાકાક હતો, તો પછી દીવાળું કેમ નીકળ્યું ? " અક્ષયપાત્રુએ પુછ્યું.

" જુગારના કારણથીજ દીવાળું નીકળ્યું છે. " અમીચદે જવાબ આપ્યો.

" વાર પછી ? " અક્ષયપાત્રુએ મુળ વાત પર આવવા કહ્યું.

" પછી હું પણ મનમાં બોલ્યો કે, બચે ચાકાડી કરે; જોઈએછ કે કોણ રૂપીયા મેળવે છે ! જમુના નોટો લઈ પાણી પીને ચાલી ગઈ, ત્યારથી હું પણ કાંઈક દોંભતથી એ કામમાં પડ્યો. જમીયાને બનેલી સવળી વાત કહી દાખી, તે ગંગાના કપડા પહેરી રાણી-ગણીમાં ગઈ, ત્યાં હનુરીમલથી બેઠ થઈ અને તેણે નોટનું જાંડલ તેને આપ્યું. "

" પણ ખુન કોણે કર્યું ? " અક્ષયપાત્રુએ પુછ્યું.

" ખુન ! તે વાત હું નથી જાણતો. હું જમીયાના કહેવા પ્રમાણે ગંગાને કીનારે સહ જોતો હતો. તે દોડતી દોડતી મારી પાસે આવી અને નોટનું જાંડલ મારા હાથમાં મુક્યું, પાસ્ટીને લીધે તે ધુળતી હતી. તેણે મને જાંડલ આપીને કાંઈક કહ્યું, તે સવળું તો હું સમજ્યો નહીં, પણ એટલું બરાબર સાંભળ્યું કે, હનુરીમલનું ખુન થઈ ગયું છે. "

" કોણે ખુન કર્યું, તે ન કહ્યું ? "

" તે વાત તેણી કહેવા જતી હતી, એટલામાં એક માણસે પાછળથી આવીને તેની પર હુમલો કર્યો. તેના હાથમાં એક લાંબો તેજસ્વી છરો હતો. બચને લીધે તેણી નીચે પડી ગઈ, હું પણ હવે લાઇને ત્યાંની નાહો. "

" તે માણસ તારી પાછળ આવ્યો હતો ? "

" તે હું કહી શકતો નથી. થોડે દુર જવા પછી પાછું ફરીને મેં જોયું તો તે જમીયાના કપડામાંથી અધર પગે બેસીને કાંઈક શોધતો હતો. કદાચ તેના કપડામાંથી પેશું નોટોનું જાંડલ શોધતો હોય. "

" તે પછી તે તારી પાછળ દોડ્યો હતો ? "

" તે મને બરાબર નથી, હું બાગીને એક ગૂંચીમાં ધુસી ગયો. "

" તેને જોઇને ઝાગખી શકે ખરો ? "

" મેં તેને બરાબર રીતે જોયેલો નહીં, લાંબી કાળી દાઢી હતી. લાંબા શાળના બુઝારથી એમ જણતું હતું કે, તે વેલધારી છે. "

“માડીવાન પશુ એમજ કહેતો હતો, પણ જગીયા તો તેને જરૂર જાણખતી હતી, એટલેજ તેની સાથે માડીમાં બેઠી હતી.”

“હા, તે કહેવા જતી હતી, પણ તેટલામાં પેલો તેની પર ઘુટી પડવાથી બોલી શકી નહીં.”

“સારું, જગીયાનો કાંઈ ખીજથી પણ સખંધ હતો શું?” એટલું કહી અક્ષય બાપુ અમીચંદની તરફ તેજ નજરથી જોઈ રહ્યા.

“નહીં, નહીં! ખીજકુત્ર નહીં.” અમીચંદ બોલી ઉઠ્યો.

“નહીં, હોતો જોઈએ. સારું પછી?”

“જમ હતે તો કહેવાનું કાંઈ રહેતું નથી. માત્ર એટલું વધુ કહેવા માથું હું કે, મુઝે ગોવિંદસિંહને મેં રૂપીયા પાછા પહોંચાડી દીધા છે.”

“હું! તમે પહોંચાડી દીધા?” અક્ષયબાપુ અને નરીનયાપુ એકીને સાથે બોલી ઉઠ્યા.

“હા, સાહેબ! મેંજ!” અમીચંદે ધારેથી કહ્યું.

“રૂપીયા પાછા કેમ પહોંચાડ્યા?” અક્ષયબાપુએ પુછ્યું.

અમીચંદે કહ્યું:—“જ્યારે જગીયા જગતમાં ન રહી તો પછી રૂપીયા લઈને શું કરું? મારો ગુજર તો કાંઈ પણ રીતે થાય છે, તેથીને લાંધે તો રૂપીયાનો લોભ થયો હતો. હજી પણ જ્યે તે મળી જાય તો હું તેને જોઈ લઉં.”

“ક્રાંતે?” અક્ષયબાપુએ પુછ્યું.

“જેણે મારી જગીયાનું ખુન કર્યું તેને.” કહીને અમીચંદે હાંત પીરમા, તેની આંખોમાં અઝી અમઝવા લાગી.

“તે કાણ છે?”

“આહ, બાણુતો હોત—”

“અરે કાંઈ પર ઘોડો ધણો શક પણ જાય છે?”

“જરા જેટલી ગંધ પણ મળે તો પાતાળમાંથી પણ તેને ખેંચી લાવું.”

“પણ તે આ સંધળું પ્રથમ કેમ ન કર્યું?”

“તો તમે લોક મૂડી ઉપરજ શક લઈ જતો.”

“તું પણ અજળ બેવકુફ આદમી છો! હવેણું તો તારી વાન પર વિશ્વાસ મુઝી વારંટ દયાની રાખું હું, ગોવિંદસિંહને રૂપીયા પહોંચાડી દીધા છે બહુજ સારું કર્યું, પણ યાદ રાખવું કે, મારા કહેવાથી ઉલટો આવ્યો તો—”

“આપ જે કહે તો કરવા તૈયાર છું.” અમીચંદ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો.

“સારું, સાંભળ મુદાની વૃત્ત તો એ કે, અહીંયાની આ સંધળી નાત ક્રોધને પણ કહેતી નહીં.”

“નહીં, હું કોઈને પણ નહીં કહું.” કહીને અમીચંદે લાંબી આંખો મચો.

નવીનગામીને આટલી વાર થયાં ચુપ બેઠા હતા તે અંગીચંદના જવાની સાથેજ બોલ્યા. “ તેની વાતપર આપ વિશ્વાસ કરે છો ? ”

“ કાંઈક કાંઈક કહે છે ” અક્ષયગામીએ કહ્યું.

“ પણ આ છે પકડો બદમાશ ! ”

“ તે છે, પણ તેની હિંગત નહીં કે તે બંધે ખુલ કરે. હવે તો એક નવો ખુની નીકળ્યો. ”

“ તે કોણ ? ” નવીનગામીએ કાંઈક આતુર બંધે પુછ્યું.

“ અંગીચંદ કહેતો હતો તે. ”

“ તે કોણ છે ? ”

“ જે કોય ન, જગંયાને તેની સાથે જાણ પીછાણ હતી. ”

“ તે તો છેજ, નહીં તો તેની સાથે જગીયા ગાડીમાં શું કામ જાય ? ”

“ આપ કોને સમજે છે ? ” અક્ષયગામીએ પુછ્યું.

“ હું તો શાન્તપ્રસાદને સમજું છું. ” નવીનગામીએ કહ્યું.

“ આર ! એ સમજી નકામી વાતો છોડી દો, શાન્તપ્રસાદ કાંઈ છેજ નહીં. ”

નવીનગામી કાંઈ બોલ્યા નહીં, અક્ષયગામી વિભા યયા અંતે બોલ્યા “ જેમણે કે શું થાય છે, હમણાં તો જ્યાંના ત્યાં છીએ. કાંઈ પણ થયું નહીં. ” કહીને ત્યાંથી આજ-તા થયા.

અક્ષયગામીના જવા પછી દલીપદાસ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. આવતાંજ ખુનના ગામલા-માં કંઈક સુધી, શું થયું વિચારે પુછ્યું. નવીનગામીએ તેને સમજી વાત કહી.

“ ત્યારે તો અંગીચંદની પાસેજ રૂપીયા છે. પાછા ફેરવવાની વાત બનાવડી છે. ચોરીના અપરાધ માટે બચ્ચાળ જરૂર જેલમાં જશે. ” દલીપદાસ વાત સાંભળી લીધા પછી બોલ્યો.

“ અંગાએજ જગીયાને મોકલી હતી, તેમાં કાંઈ પણ શક હવે રહ્યો નહીં. ” નવીનગામી બોલ્યા.

“ અહ, હું પુછી લઉં, તેની પર મને પુરો વિશ્વાસ છે. ” દલીપદાસે ભવાં ચ-દાવી કહ્યું.

“ પણ માર, જે ગુરસો ન કરો તો એક વાત કહું. ” નવીનગામીએ કહ્યું.

“ કહો દોસ્ત, તમારી વાત પર વળે ગુરસો કેવો ? ”

“ આખી વાત તો બાહ્ય એ છે કે, ગંગા અને આર માણસ નથી દેખાતી. ”

“ હું તેને પુછીશ. ” દલીપદાસે વળી પાછા ભવાં ચદાવીને દમામમાંજ કહ્યું.

વધુ કાંઈ ન કહેતાં દલીપ આશ્વો ગયો. નવીનગામી મનમાં કહેવા લાગ્યા—જે જેને ચાહે છે, તે બાકી રીતે આંધળો બનને ચાહે છે. અંગાની ભીતરની કાબત જાણવા પછી દલીપ સમજી શકે કે, તે કેવો ભમમાં પડ્યો છે. અત્યંત કે, આંત્રી લીલા દેવતા પણ જાણી શકતા નથી.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

એક ભેદી કાગળ-ખુનીને સપડાવાની બાજી.

બે દીવસ સુધી તો અક્ષયપાપુની કાંઈ ખજાર મળી નહીં. ત્રીજે દીવસે એક માણસે આલીને નવીનપાપુને કહ્યું. “ અક્ષયપાપુ આપને હમણુંજ ખોદાવે છે ” માત્ર એટલુંજ તે જણ્યો હતો.

નવીનપાપુ ઝડપથી હડીને તેમને મળવા ચાલ્યા. ત્યાં જઈ જુએ છે તો અક્ષયપાપુ અને અમીચંદ જાનને ખેડા છે અક્ષયપાપુ હરોને ખોદ્યા. “ પધારો, નવીનપાપુ ! પ્રથમ ધાંજ આપ મારી સાથે છે તો છેવટમાં આપને છોડવા હીક નહીં.”

“ કેમ ! શું ખુની પકડાઈ ગયો ? ”

“ પકડાયો નથી, પણ પકડાવામાં હવે વિશેષ વિકળ નથી. ” અક્ષયપાપુએ કહ્યું.

“ વાત શું છે, કહો તો ખરા ? ”

“ હો, આ કવર જુઓ ” કહીને અક્ષયપાપુએ એક કવર આપ્યું. નવીનપાપુએ જોયું તો સરનામું અમીચંદનું હતું. રજા માગીને તે ખોદ્યું અને અંદરની કાગળ કઢાડીને વાંચ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે,—જો રાણીગલી વાળા ખુની આશ્નમાંથી જયવા માગતા હો તો કાલે રાતના અગીયાર વાગતે ખીડન ગાર્ડનના પુર્વ દક્ષિણ ખુખાં પર આવો. યાદ રાખવું કે સાથે કોઈ ન આવે. ને વખતે એક સારો ગાળુસ આવીને સીટ સળગાવવા માટે દીવાસથી માગશે. જસ તેની સાથે વાતચીત કરવાથી સધળો ખુલાસો થઈ જશે—એ પ્રમાણે વાંચી લઈને નવીનપાપુએ કહ્યું. “ પણ આ કોણે લખ્યું છે, તે કેમ જણાશે ? ”

“ જણે ખુન કર્યા તેણેજ લખેલું છે. ” અમીચંદ ચોલી ઉઠ્યો.

“ હા, હું પણ સમજી છું કે, ખુનીએજ લખ્યો છે. ” અક્ષયપાપુ ખોલ્યા. “ તેણે અગીયાનું ખુન કરતી વેળાએ અમીચંદને જરૂર જણેલો હતો. નહીં તો અમીચંદ આ ખુન ને લીધે વિપતમાં પડ્યા છે તે આપણા સીરાય તો ખીખું કોઈ જાણતું નથી. જરૂર તેજ ખુની છે અને હવે તે અમીચંદ પાસેથી રૂપિયા મેળવવા માટે આ કોશીસ કરે છે. ”

નવીનપાપુ—“ હા, ખનવાળેજ છે. ”

“ ખનવાળેજ નહીં પણ ખરાબર એમજ છે. ” અક્ષયપાપુએ બાર દબને કહ્યું.

“ એવા તો કેટલાય આપના ‘ખરાબર’ સાંભળી ચુક્યા. ” નવીનપાપુએ હસીને કહ્યું.

“ સારું, આ વખતે જોઈ લેજો, એજ ખરાબર છે. ”

“ તો તું આપ અમીચંદની સાથે તેને પકડવા જશો ? ”

“ જરૂર ! તમારે પણ આવવું પડશે, ઉપસંહાર (છેવટ) માં તમારે સાથે રહેવું જોઈએ. ”

“ હું પણ આવીશ તો જરૂર, હવે જોઈએ કે છેવટ આવે છે શા આગળ વધીએ છીએ. ”

ઝોડવણ નક્કી થઈ, અમીચંદ રજા લઈ ચાલ્યો, જતી વખતે અક્ષયગામીએ કહ્યું:-
“ અમે ગાડીના મુર્વે દક્ષિણ પુણીની નજીકમાં રહેશું, બરાબર અમીચારને ટાળશે.”

“ બાપરે બાપ, આતો પાકકો બદમાશ છે.” અમીચંદના જવાની સાથેજ નવીનગામી મોલી ઉઠ્યા.

“ શું કહું વાર ! ” અક્ષયગામી હસીને કહેવા લાગ્યા. “ એતો કાંઠો ધોંચીને કાંઠો કાઢવો પડે છે. આ હુમ્યાએ રૂપીયા ગણી જઈને પાછા ઓડી દીધા છે.”

“ ધાસ્તીથી હ, નહીંતો છે બડો બદમાશ.”

“ પણ એ બદમાશને હાથમાં લીધા વગર પુનીને પકડવો બહુ મુશ્કેલ થઈ પડત.”

“ સારું, હવે કહો તો આ પત્ર કોણે લખ્યો છે ? ”

“ જેણે હજીગલ અને જગીયાનાં ખુન કર્યા છે.”

“ ખેર, તો તે કોણ છે ? ”

“ ખસીત, કાંઈ છે તો બહુ પીછાપુનો.”

“ કોણ ગુરે ગોવિંદસિંહ ? ”

“ અરે ! તમે તો ગુરે ગોવિંદસિંહને છોડતાંજ નથી, ખરી વાત એજ છે કે, તેણે ખુન કર્યાં નથી, તેની ફૂં બરાબર ખાખી કરી ચુક્યો છું.”

“ તો આપ કોને સમજે છો ? ”

“ હવે કોઈને સમજવાની ઇચ્છા નથી રહી, સમજી સમજીને જીવ ઉપકાષ્ટ ગયો છે, હવે તો રાતનાંજ તેને જીવતો જગતો જોઈ લઈશું.”

પણ આટલી વાતથી નવીનગામી કાંઈ ચુપ રહે તેના નહોતા. તે બોલ્યા:- “ ખુનીજ આવશે, એમ આપ કેમ કહી શકો છો ? બનવાનુંજ છે કે જેણે કામગી લખ્યો છે, તે ખુનની વાત કાંઈ જાણતો હોય અગર સાંભળ્યું હોય. અથવા તો એમ સાંભળ્યું હોય કે અમીચંદ આ ખુનમાં સામેલ છે, અને કાંઈક રૂપીયા કઢાવવા માટે તેને મોલાવ્યો હોય.”

“ આપનું કહેવું બરાબર થઈ પડતે. પણ અહીં એ વાત નથી. આમાં તો અંદરનો બેદ બહારનું કાંઈ જાણતું નથી. અમીચંદ ખુનની વખતે ત્યાં હતો, એ વાત ત્રણ માણસોજ માત્ર જાણે છે.”

“ સારું, નામ લ્યો.”

“ પ્રથમ જગીયા, તે તો મરી ચુકી. બીજા અમીચંદ જે પહેલાં આપણી સામે કબુલ કરી ચુક્યો, તે બીજા કોઈને જાહેર કરી શકે નહીં. ત્રીજા એજ કે જેણે ખુન કર્યાં.”

“ આપ જે કહો એ તે બરાબર છે.”

“ તો અમીચંદ ખુનમાં સામેલ છે, એ વાત ખુની સિવાય બીજા કાંઈ જાણી શકે તેમ નથી.”

“ તો પછી તે અમીચંદને આવી રીતે કાં મોલાવે છે ? ”

“ રૂપીયાના લોભથી; હું તો પ્રથમથીજ કહી ચુક્યો હતો કે રૂપીયાના લોભથી તેણે હજુરીમલનું ખુન કર્યું હતું, પણ ખુન કરવા છતાં તેને રૂપીયા મળ્યા નહીં. તે રકમ જ રૂપીયાના હાથમાં ગઈ હતી. જગીયા આકસ્માત હજુરીમલનું ખુન થયું જોઈને સ્તબ્ધ થઈ ગઈ હતી, અને તે સ્થિતિમાં તે ચુપચાપ ખુનીની સાથે ગાડીમાં જઈ ભેડી. તે પછી તક સાધીને બાગી અને રૂપીયા અમીચંદને આપ્યા. પૈસો ખુની પોતાના હાથમાંથી આ પ્રમાણે રકમ જતી જોઈને દીવાનાની મારક ઝનુનથી તેણીની પાછળ દોડ્યો અને અમીચંદની સાથે તેને વાત કરતી જોઈને છાતીમાં છુરો ભોંકી દીધો. જ્યારે તેણે કપડામાં નોટો નહીં મળ્યા, ત્યારે તે અમીચંદની પાછળ દોડ્યો અને જો તે ગળત, તો એ ની જગ્યાએ ત્રણ ખુન થાત, અને એક વધુ બદમાશનો બાર ધરતી પરથી ઓછો થાત. ”

“ વાત તો સત્ય જણાય છે પણ તેણે રૂપીયાના લોભથી બને ખુન કરી નાખ્યા ? ”

“ રૂપીયાને ગાંઠે હમેશાં ઝોલું બન્યા કરે છે. ”

“ રૂપીયા ગાંઠે ખુન ? બાપરે ! તો આપ કોની પર શક લઈ જાઓ છો ? ”

“ અને આપને કોની પર જય છે ? ”

“ હું તો કાંઈ પણ સમજી શકતો નથી. આપ કોમ્પ પર લઈ જાઓ છો ? ”

“ હું તો લાલતાપ્રસાદને ખુની સમજું છું. ” અક્ષયબાબુએ કહ્યું.

“ લાલતાપ્રસાદ ! ” નવીનબાબુ ચોંકાઈને બોલ્યા “ તેની પર સંદેહ કેમ કરો છો ? ”

“ તેનું કારણ છે. હું કહી આપું છું કે આજ રાત્રે લાલતાપ્રસાદ પકડાઈ જશે, કાંતે જેલમાં જશે અને એક માસની અંદર તેને ફાંસી થશે. ”

નવીનબાબુ આ સાંભળીને દંગ થયા. તેની સામે આવો બતાવ પડેલોજ હતો, અક્ષયબાબુને તો ખુબ અજ્ઞાસ હતો, નવીનબાબુએ વળી પાછો તેજ પ્રશ્ન કર્યો. “ પણ આપ લાલતા પર શા કારણથી સંદેહ કરો છો ? ”

“ એ છોકરાની મને કાંઈક ખબર મળી છે. બાહેરથી તે સાદો છે, પણ અંદરથી તે જુગારી અને શરાબી છે. મુલાન છે, હાથમાં પૈસા પણ છે, આ સમયે તેને પૈસાની ઘણી જરૂર આવી પડી હતી. આવી સ્થિતિમાં માણસ ગમે તે કરવાને અચકાતો નથી. ”

“ પણ તેણે કેમ જાણ્યું કે હજુરીમલની પાસે રૂપીયા છે ? ” નવીનબાબુએ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો.

“ ગંગાની સદાયતાથી. ”

“ કેમ ? ”

“ કેમ શું સાહેબ, ગંગા સાથે તેને છુપો સંબંધ છે. જે ગંગા કોઈને જરા પણ આહતી હોય તો તે લાલતાપ્રસાદનેજ લાલતા તે રાત્રે હજુરીમલની શું દયા કરશે. તે તેણી જાણતી હતી અને એ બમને લાંધીજ તે પોતે રાણી મલીમાં ન જતાં જગીયાને મોકલી હતી. ”

“ આપ તો ઘણી વિસ્મયની વાત— ”

“ વિસ્મયની કાંઈ નહીં, એવું પણ ક્ષમા કરે છે. ” અક્ષયબાબુ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યા.

કેવે નવીનબાબુને ફનીયા પર તીવ્રરકાર છુટ્યો. “ બાપરે બાપ ! ફનીયા તો મોટું અરાખીનું જામ છે. એમ બબડી, સાંજે પાછા આવવાનું કહી તેઓ ઘર તરફ રવાના થયા. ”

પ્રકરણ ૨૧ મું.

નવીનબાળુના તરંગો.

છેલ્લા કરવા છતાં પણ નવીનબાળુ આ ઘટનાને મનમાંથી દૂર કઢાડી શકતા નથી. બ્યારથી ખુન થયાં છે, ત્યારથી ખાવા પીવાનું પણ રૂચતું નથી. દીવસ રાત્રી એજ વિચારમાં વીતે છે. તેઓએ પણ જે વળુ ટિકટીવ વાર્તાઓના પુરુષો લખ્યાં છે, પરંતુ આનો ગુચ્છવળુ બર્ષો અને બેટી પ્લેટ પોતે આપી શક્યા નથી. તેણે વિચાર્યું કે, આરબુજ લખીને મોનાને કોઈ ઉપસંદાર (છેલ્લું પરિણામ) લખવા કહે તો 'અસ કલમ અંધ, આંખો સિંધર' આ વાર્તાનું છેલ્લું ફેલી રીતે દીલચરપ કાઠી શકાય, તેના પત્તા તેમને કલ્પનાના રાજ્યમાં મળી શક્યો નહીં. આ મામલામાં ખુનોતો પતો મળતાની ગાયતમાં ને એકદમ નિરાશ થઈ બેઠા.

નવીનબાળુ વિચારવા લાગ્યા કે, અક્ષયબાળુ એક જાડોસ ટિકટીવ છતાં કમ્મે કમ્મે ભુલતા ગયા છે. આજે પણ કહે છે કે ખુનોજ અમીચંદને મળવા આવશે; પણ જે બપો ખુન કરી બધાની નજરમાંથી ગયી જવા પામ્યો છે, તે આમ જાહેર રીતે મળવાને કેમ આવે ? હા, રૂપીયાના લોભથી તેનું આરબુનું બનવા જંગ છે, પરંતુ અમીચંદ પકડાવી દેશે એવો ભય પણ તેને જરૂર હોઈ શકે. બેશક તે એટલો વિચાર કરી શકે કે અમીચંદ પોતાની જીંદગીના બયને લીધે આ વાત જાહેર નહીં કરે, રૂપીયાનાંથી ભાગ આપી પોતાના બચાવને માટે ને વાતને છુપાવી દેશે. જે વાતનાપસાજ ખુની હોય તો તેણે નહીં માન્યું દશે કે અમીચંદ તેની વાતથી કંઈક નહીં આવે, નહીં તો તે અમીચંદને પકડાવી આપે. ગમે તે હો, પરંતુ તે આ વાત તો જાણતો નથી કે, અમીચંદે ગુરૂ મોનિંદમિંદને રૂપીયા પાછા પડેલાંદી દીધા છે. જે તેમ ન હોય તો તે રૂપીયા માટે થઈને અમીચંદને મળવા આવે નહીં. એમ પણ બની શકે કે, આ સવળી અમીચંદની લીલા હોય અત્યાર સુધી તેણે જેટલી વાતો કહી છે, તે સધળી જુદી; એક પણ સાચી નહીં. કેવળ અક્ષય બાળુની આંખો આંજવા માટેનીજ. એ મોટા ધુન અને બદમાશ છે, તેમાં તો કાંઈ શક નથી. રૂપીયાના લોભથી તેણે પોતેજ કોઈ ગુડા પાસે આ ખુન કરાવ્યું હોય, કેનકે તે દંજુરીમલની સવળ વાતો જાણતો હતો. જગીયાને પણ તેણેજ મારી નાખી, એટલા માટે કે તેણે દંજુરીમલનું ખુન થતાં જોયું હતું. કોણ જાણે ક્યારેક જગીયાના મોઢામાંથી બેઠ ખુલો જાય તેના તેનું ભય હતો. અમારી સામે તેણે જે જે વાતો કહી છે તે સધળી બનાવટી છે, પેલા કાગળનો પ્રપંચ પણ તેણેજ રચેલો છે અને આજ રાત્રે બીડત રૂટીટની ઘટના પણ તેણેજ રચેલી છે. અક્ષયબાળુનું નામ ટિકટીવ તરીકે ઘણું પડાતું સાંભળતા હતા, પણ આ મામલામાં તો જોઈએ છીએ કે, જેટલી વાત તે બરાબર અને નિશ્ચય પર આવીને કહે છે, તેમાંથી એક પણ ખરાં પડી નથી. આજે પણ તેનુંજ થશે. આટલા દીવસ પસાર થઈ ગયા છતાં તેઓથી કાંઈ બની શક્યું નહીં, ત્યારે પછી બીજું શું કહી શકાય ?

આખો દીવસ નવીનબાળુએ કાંઈપણ કાગલાજ વગર એજ ખુનના મામલાને લગતી ચિન્તામાં પસાર કર્યો, પણ કાંઈ વાત સિંધર થઈ નહીં. તેઓ પોતાના મન સાથે બોલી લેવા. " રામ ! રામ ! આજ રાત્રે આ મામલાનો રક્યો થઈ જાયતો ગંગ ન્દાયા. હું તો મારી કલ્પનાની-મનપસંદ વાર્તાઓ લખવામાંજ મોજ કરતો હતો. સજ બનાવોમાં કમખમ મોટા મોટા બપોડા છે. "

પ્રકરણ ૨૨ મું.

જાળમાં શીકાર—અરે ! આ કોણ ?

સાંજ પડવા પછી થોડીવારે નવીનગામી ડીઝેલની મળવા આસપાસ. જ્યારે તેઓ તેના મકાન પર પહોંચ્યા ત્યારે અક્ષયગામી આજુ લેવામાં રોકાયેલા હતા.

હમ વાગતાને સુમારે બંને બીડન ગાર્ડની તરફ આસપાસ. અક્ષયગામીએ પોતાની સાથે એ મનુષ્યન કોનસ્ટેબલ લીધા, જેણે એક મદરૂપ તરફનો સાદો પોશાક પહેર્યો હતો. ઘેરથી નિકળતી વખતે અક્ષયગામીએ પોતાના ખીરસામાં કારતુસથી ભરેલી સાત નળીની પીરતોત રાખી લીધી હતી અને કહ્યું હતું કે, “ આને સમયે સાવચેત રહેવું જોઈએ, ઘોઆમાં મરવું ઠીક નહીં. ”

રાતના સાડાદસ વાગતે તેઓ સવળા બીડન ગાર્ડન પાસે આવી પહોંચ્યા, હજુ રસ્તો બંધ નહોતો થયો, લોકોની આવ જ આવ હતા. બાગની અંદર પણ હવા ખાવા નીકળેલા લોકો ટહેલી રહ્યા હતા.

ત્યાંના એ પ્રભાણેનો રાહવાટ જોઈને નવીનગામી બોલ્યા—“ ધણા આશ્ચર્યની વાત છે કે, તે માણસ આ બગમાં ખુલ્લો ખુલ્લો અભીચંદને મળવા આવે ? ”

અક્ષયગામીએ કહ્યું—“ જો ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, તે માણસ ધણા આશાક છે. તે જેટલી સફાઈથી મળશે એટલો શક આપો રહેશે. ”

“ હા, એ વાત આપની ઠીક છે. ”

“ હું તો બરાબર કહું છું. ”

“ પરંતુ હમણાં સુધી તો આપની કોઈ વાત બરાબર ઉતરી નથી. ”

અક્ષયગામીએ હસીને કહ્યું—“ મનુષ્યથી ભુલ થાય છે, ભુલ નહોતી થાય એવી કોઈ બહાન કરી શકે નહીં. ખેર, હજુ આપણો મિત્ર ન દેખાયો. ”

“ કોણ મિત્ર ? ”

“ અરે ! શું હજુ પણ વળી તેની જાળમાં આપવી પડશે ? એજ આપણો બહાન મિત્ર અભીચંદ, કે તેના મનમાં જે પરતાવા ન થયો હોત તો, આજે મને ખુની પકડ વાનો પ્રસંગ ક્યાં મળત ? ”

“ તો શું આપને ખાતરી છે કે, આજે ખુનીજ અહીંયા આવશે ? ”

“ જરૂર ” અક્ષયગામીએ બારથી કહ્યું.

વાતો કરતાં જોયો બાગના પુર્વ દક્ષિણ ખુલાપર પહોંચ્યા. જોઈ તો ત્યાં વધુ માણસો નહોતા. માત્ર એ ત્રણ માણસો ફરતા હતા. ખુલાના ભાગમાં એક ખાલી બેન્ચ જોઈને તેની નજીકમાં ગયા, તેની પાછળ ઝાડોની ગીચ ઝાડી હતી. તે ઝાડીની પાછળ બહારની

સડક અને સડકની સામી જાળુએ તેનીજ ઝાડી હતી, “ હીક જગ્યા છે ” કહીને અક્ષય જાળુએ પોતાના સાચાંજાને ઇશારો કર્યો, અને આળુઆળુ કોઠળી નજર ન પડે તેમ જોઇને પોતાના સાચાંજા સાથે ઝાડીમાં છુપાઇ બેઠા.

અમીચંદ હનુ પણ ન આવ્યો, અગીયારનો ટાઇમ લગભગ થવા આવેલો જોઇ અક્ષયજાળુ કંઈક ગભરાયા, પરંતુ બે ત્રણ મીનીટ વિતાવેજ અમીચંદ તે તરફ આવતો દેખાયો.

ઝાડીની પાસે પહોંચીને અમીચંદ ચોતરફ જોવા લાગ્યો, પણ અક્ષયજાળુને ન જોવાથી મનમાં ડરવા લાગ્યો. નિરાશ થઇ તે આગળ વધવા લાગ્યો, તેટલામાં ઝાડીમાંથી ચોક્કસ પ્રકારનો અવાજ સંભળાયો જોટલે અમીચંદ સમજી લીધું કે અક્ષયજાળુ નજીકમાંજ છે. તે ઝાડીની પાસે ટહેલવા લાગ્યો. અક્ષયજાળુએ પ્રયત્નથીજ તેને ચેતાવ્યો હતો કે, ઝાડીમાંથી અવાજ આવે જોટલે સમજી જવું.

ડિટેક્ટીવ અક્ષયજાળુ પોતાના સાચાંજા સાથે ઝાડીમાં છુપાઇ બેઠા છે, મચ્છરોના ચટકા ચુપચાપ સદન કરી રહ્યા છે, થોડી મીનીટો એમજ પસાર થવા પછી ‘ મલ્લીક ટાવર ’ ની ધડિયાતમાં અગીયાર ટકોરા ડોકાયા. અમીચંદ ચોડીને ચોતરફ જોવા લાગ્યો, અગીયારના ટકોરા સંભળાતા ફરવા આવનારાઓ પણ જાગમાંથી નીકળીને ઘર જવા લાગ્યા, લોકો તદન ઝોઝા થતાં ચાલ્યા. અમીચંદ આળુઆળુ નજર ફેરવવા લાગ્યો, પણ કોઇ તેને આંતરે હજી સુધી મળ્યું નહોતું. હવે શું કરવું, એવો વિચાર કરે છે એટલામાં એક માણસે ધીરે ધીરે તેની પાસે આંતરે કહ્યું. “ આપની પાસે દીવાસળી હોય તો મહેરબાની કરી આપો, જરા સ્વીટ સળગાવી લઉં. ”

હવે અમીચંદના જીવમાં જીવ આવ્યો, દીવાસળી લઇ પેલાએ સ્વીટ સળગાવી, અને તે રોશનીમાં અમીચંદ તે માણસને ખુનની રાત્રે લાંબી કાળી દાઢીવાળો જોયેલો તેજ હતો. અમીચંદ તેની સુરત ભુલ્યો નહોતો, તેને જોતાંજ અમીચંદ ધુજવા લાગ્યો. જે માણસે તેની સામેજ જગીયાતું ખૂન કર્યું હતું, આજે તેજ માણસ એજ રૂપમાં તેની સામે ઉભો છે.

અમીચંદનું ગળું સોસ મારી ગયું, તેના મોઢામાંથી એક શબ્દ પણ નીકળી શક્યો નહોતો. સળગાવેલી સ્વીટ ગંભીર ભાવથી કૂંકતા પેલા માણસે દીવાસળીની ડબ્બી અમીચંદને પાછી આપી. ત્યાંથી જવા ચાલતો હોય તેમ જરા કોર મરડી, પણ તુરત તેણે પાછું અમીચંદ તરફ જોઇને ધીરેથી પુછ્યું—“ તમેને મારી સ્વીટો મળી કે ? ”

“ હા, ત્યારે તો હું અહીં આવ્યો છું, આપે કયા કામને માટે મારાથી મજબૂત માગ્યું ? ”

“ કહું છું, ચાલો બેન્ચ પર બેસીએ ” કહીને પેલા બેન્ચ પર બેઠો, હવે અક્ષયજાળુ વિગેરે ઝાડીમાં બેઠેલાઓ તેના મહેરો જોઇ શક્યા, પણ તેને ઝોગળી શક્યા નહોતો, તેમ આગળ કદી એવો મહેરો જોયેલો હોવાતું પણ કોઇને યાદ નહોતું. જે કાળી લાંબી દાઢીની રાત માડીવાને કહી હતી, તે આજે જોવામાં આવી. અમીચંદ ઇચ્છા નહોતો છતાં તેનાં જરા અલગ બેન્ચ પર બેઠો, તેના મનની સ્થિતિ આ વખતે કેવી હતી. તે વિચારવા

કરતાં અનુભવીજ સમજી શકાય. જગીયાનું ખુન થતી વેળાએ જે ચમકદાર છુરો તેણે જોયેલો તેનો સ્મિતાર તેના મનમાં વારેવારે આવવા લાગ્યો. અમીચંદે ધામેથી કહ્યું, “ આ જગ્યો છુપાઇને બેસવાને લાપકની નથી. ”

“ નહીં, આ સારી જગ્યા છે. ” પેલાએ કહ્યું. “ આપણે બેસીને વાતોચીતો કરીએ છીએ, તેમાં કોઈને સંદેહ ઉપજવાનું કારણ નથી. ”

અમીચંદે કંઈ જવાબ ન આપવાથી તે બોલ્યો:—“ સાર, હવે કમળી વાત પર આવીએ. ”

“ શું વાત છે કહો ” અમીચંદે બોલ્યો

“ પેલા રૂપીયા મને જોઇએ ” પેલાએ કહ્યું.

“ કમા રૂપીયા ? ”

“ તમે તો જાણોજ છો, જગીયાએ તમોને જે આપ્યા હતા તે. ”

“ તેણી-તેણી તો મારી ગઇ છે. ”

“ હા, શોર નહીં કરો, ધામેથી બોલો, નહીં તો તમારી પચ્ચ તેડીજ દશા થશે. ” પેલાએ દમામથી કહ્યું.

“ તે-ને રૂપીયા મારી પાસે નથી. ”

“ ચાકાકી નહીં કરો, જગીયાએ આપેલા રૂપીયા તમારી પાસે છે, તે મને જોઇ-જોજ જોઇએ. ” પેલાએ ભારથી જણાવ્યું.

અમીચંદેનું કંઠેનું કંપવા લાગ્યું, બપોરે તેણે ચોતરફ જોયું, આખા શરીરમાં પર-સેવો ફુટી નીકળ્યો, લશ્કડતી છબે તે બોલ્યો; “ તે રૂપીયા મારી પાસે નથી. ”

“ જુઓ, મારી પાસે બદમાશી નહીં ચાલે. ” પેલાએ કડકતે કહ્યું.

હવે અમીચંદેને દિશ્મત આવી, તેણે પોતાની છાતીપર જાણે તરો રાખ્યો અને કહ્યું:—
“ જે ન આપું તો ? ”

પેલાએ ખડખડાટ હસીને જવાબ આપ્યો:—“ નહીં આપો તો હું જાહેર કરી દશ કે તમેજ ખુન કર્યા. ”

“ મેં પોતે તમારીજ છરીથી જગીયાનું ખુન થતાં જોયેલ છે, પછી તમે—”

અમીચંદની વાન પુરી થવા પામી નહીં કે, પેલો પાછો હસવા લાગ્યો:—“ એ વાતનો હું ઇનકાર ક્યાં કરું છું ? જરૂર જણાશે તો હજુપણ એચાર વધુ ખુન કરી નાખીશ, પણ તમે મારો વાળ પચ્ચ વાંકો નહીં કરી શકો. તમે મને જાણ્યો નથી કે હું કોણ છું ? અને ખાંજો કોઇપણ જાણી શકશે નહીં. જે તમારું બહુ પ્રજ્ઞતા હો તો રૂપીયા આપી દ્યો, નહીંતો તમોને પચ્ચ ખતમ કરી દઇશ. મને જોયે તેવો ન સમજતા. ”

એટલામાં ઝૂડીમાં ખખડાટ થયો. પેલો માણસ ચોંકીને ઉભો થઇ ગયો, જોયું તો ચાર માણસો તેમાંથી બાહર નીકળી આવ્યા. અમીચંદે પેલાને પકડવા લાગ્યો, પણ પેલા એ ધકકો મારીને તેને દુર કર્યો, છતાં પોતે ભાગી શક્યો નહીં. તે કમરમાંથી છુરો કા-

હતો હતો તેટલામાં અક્ષયપાત્ર પોતાના ફૂત સાથે તેની પર તુટી પડ્યા. મોટી મહેનત પછી તેને પાંધવામાં આવ્યો.

અક્ષયપાત્ર બોલ્યા:—“ નવીનપાત્ર ! લાકડેન ખોલો તો, જોઈએ કે આ દેવતા કોણ છે.”

નવીનપાત્ર પાસે બોલીસતી લાકડેન હતી, તે ખોલીને તેના મ્હેરાપર ધરીને કહ્યું.
“ હું તો નર્મી જાળખતો.”

“ સારું, જુઓ આપ હમણું જાળખી શકશો, તેણે અવાજ બદલ્યો છે તે શું થયું ? ” કહીને અક્ષયપાત્રએ તેની દાઢી પકડીને ખેંચી; જે નક્લી હોવાથી નીકળી પડી અને તેના અસલ મ્હેરાને નવીનપાત્ર એટલા તો અજાણ થયા કે એવા જાદુગીમાં પ્રથમ કદી નહીં થયા હોય. સપળા એક સાથે ચોંકીને બોલી ઉઠ્યા—“ અરે ! આ કોણ ? ”

મકરણ ૨૩ મું.

ખુની કોણ ?

શીકાર જાળમાં સપડાઈ ગયો, નારી છુટવાનો ઉપાય રહ્યો નહીં, ત્યારે તે રિમ્મત છોડીને બોલ્યો:—“ જ્યારે મારીજ મુખાધર્ષી પકડાઈ ગયો, ત્યારે હવે લાગીશ નહીં. હવે મને જરા ઉઢીને બેસવા દો.”

જે પહેલવાન સરખા કોન્સ્ટેબલ તેની છાંતી પર ચડી બેઠા હતા, અક્ષયપાત્ર અજાણ્યપીમાં અલગ ઉભા હતા, નવીન પાત્રએ આવી ઘટના જાણી ભરમાં જોઈ નહોતી. જેની પર તેઓને એક સેકન્ડ ભર પણ સંદેહ નહીં ઉપજેલો, તેને પોતાની સામે ખુની તરીકે જોઈને ડિટેક્ટિવ અને ડિટેક્ટીવ વાર્તા લેખકનું મગજ ધ્રુમી ગયું.

અક્ષયપાત્ર તો હર્ષા ડિટેક્ટીવ દેવતા ! તેણે તુરત પોતાનો ભાવ છુપાવ્યો અને પેલાને કહ્યું:—“ તું મોટો પ્હાડુર છે, એ વાત આજે અક્ષય હજારવાર કયુએ છે.”

પેલાએ હસીને કહ્યું:—“ શું કહું પાત્ર સાહેબ ! રૂપીયાને લાંધેજ મારી આ દશા થઈ, તેને માટેજ આ કામ કર્યું અને આજે પણ રૂપીયાના બોલમાંજ પકડાઈ ગયો, નહીં-તર તમારી બુદ્ધિથી હું કદી પણ પકડાઈ શકવાનો નહોતો.”

આ વખતે તે પોતાના અસલ અવાજમાં બોલ્યો, અને સપળાઓએ તેને જરાજર પીછાડ્યો.

અક્ષયપાત્રએ કહ્યું:—“ અરે ચાર ! તું તો ખડો મુશ્કેલ નીકળ્યો. આ જે પ્રકાર ના જુદા જુદા માદ કઢાડવાનું તું ક્યારે શીખ્યો ? હમણાંજ તું તારી અસલ જગ્યાનમાં બોલવા લાગ્યા.”

“ અજાણ્ય પાત્ર સાહેબ ! તેને માટે તો મારે વરસો સુધી પ્રેક્ટીસ કરવા પડી છે, અને ધણી ધણી મુશ્કેલીથી જીભને વાળી વાળીને તે શીખ્યો છું. એ નક્લી અવાજ કે જે હું અત્યાર પહેલાં બોલી રહ્યો હતો તે બોલતાં શરૂઆતમાં મ્હેરાને બહુ જગાડવો પડતો

હતો અને બોલવામાં પણ તકલીફ થતી હતી, પરંતુ ધીમે ધીમે તે વિદ્યા પરીપૂર્ણ કરી લીધી. આજે નક્કી આવ્યું તો બોલવામાં ગાલતે કીનારે કાનપરી પાસે ચામડી જરા સંકોચાય છે, પણ રાત વેળાએ તે કાંઈ જોઈ શકતું નથી. આ રીતે જ પ્રકારનાં સાદ કદાચ ક્યાની વિધાયા તો મેં ઘણાં ઘણાં કામે કર્યા છે. શું કહું, આજે જ હું પોતે મુખાંધ ન કરત, તો તમે અને કદી પણ પકડી શકત નહીં.”

અક્ષયભાઈએ હસીને કહ્યું:—“ હા, અત્યારે તો તારી વાત માન્ય રાખ્યા વગર છુટકો નથી, તે કાંઈક કાંઈક સાચી પણ છે.”

આંટલીવાર મુઠ્ઠી નવીનભાઈ એક પુતળાની માફક ઉભા હતા, મોઢા પર કાંઈ વાત આવતી નહોતી. હવે તે બોલ્યા:—“ અરે ! આ સઘળા પિશાચનાં કામે તેં કર્યા છે ? ”

પેલાએ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં, પણ ખડખડાટ હસતા લાગ્યો.

નવીનભાઈ તેની આ પ્રકારની નકાલ પર બહુ નારાજ થયા અને ઝડપથી તેની સામેથી મોઢું ફેરવી લીધું.

આ જોઈ વળી પેલા ખડખડાટ હસ્યો. અક્ષયભાઈએ પણ હસીને કહ્યું:—“ આટલા દાવસ પછી હું પણ આજે માનું છું કે, તારાંથી હું હાર્યો, કારણ કે તારી ઉપર અને કદી પણ શક ગયો નહોતો.”

પેલા મોઢાંથી કાંઈ ન બોલતાં ફરી પાછો હસી પડ્યો. હવે નવીનભાઈથી સહન ન થયું, તેમનો પીત્તા ઉછળી આવ્યો, તે યુરસાથી ગર્જના કરી બોલ્યા—“અરે અંડાળ ! તને શરમ નહીં આવતી, ઉલટો હસે છે ? ”

નવીનભાઈને ઉશકેરાતા જોઈ અક્ષયભાઈએ હસતા હસતા કહ્યું:—“ કેમ, કેમ ! મિત્ર પર આવી હાલતમાં કોઈ કેમ કરો છો ? ”

“ જહાજમાં બન મિત્ર ! ” નવીનભાઈ યુરસાથી અધિર થતા બોલ્યા. “ જાનો મિત્ર ? આવો બેશરમ અને પિશાચનાં કામે કરનાર મારો કદી પણ મિત્ર નહીં. નહાનપણ માં એક સાથે ભણતા હતા, પણ એટલીજ મારી અને તેની વચ્ચે બોળખાણ છે.”

અક્ષયભાઈ બોલ્યા:—“ સાહે, એ સઘળી વાતોથી અત્યારે કાંઈ લાભ નથી, જુઓ દલીપદાસ ! જે કંઈ વધો ન હોયતો તમારી સઘળી કહાણી અમેને કહી સંભળાવો, સાથે એમ પણ હું કહી આપું છું કે, તે સઘળું તમારી વિશ્લેષમાં રજૂ કરવામાં આવશે એટલે કહેવું ન કહેવું તમારી ખુશી પર છે. હવે તમારે માટે ફાંસી તો તૈયારજ છે.”

દલીપદાસ થોડીવાર ચુપ રહી બોલી બેઠો:—“ કાણ કહે છે મેં ખુન કર્યું ? એક મારા માણસ પર જીવન ગુન્નરવાનું ફળ તમે હમણાં આપશો.”

“અરે નંરાધમ પિશાચ ! વળી પાછો જુઠી વાત કહે છે ? ” નવીનભાઈ ગર્જના કરી ઉઠ્યા.

“ ચુપ રહે બદમાશ ” દલીપને કહીને અક્ષયભાઈએ અમીચંદ તરફ ફરીને કહ્યું:—“ધ્યાન માં રાખવું કે હમણાં તેણે આપણા માંચ માણસોની વચ્ચે ખુન કરવાનું કમ્પ્લે કર્યું છે.”

“ તમે લોક રૂપત લેવાને માટે આ બધું કરી રહ્યા છો, પણ તેનો ખદશો તમારે તાત્કાળિક ભોગવવો પડશે.” દલીપદાસે ફરીથી દમ ભરાવ્યો.

પુરસાતે લીધે નવીનખાનુ બેાની શક્યા નહીં. અક્ષયખાનુએ દલીપને કહ્યું:—“સાર, હમણા તો આપ થાણા પર પધારીને વગર ભાડાના મકાનમાં આગમ કરમાવો, પછી શંસી પર સ્વાર થવો.” કોનસ્ટેબલ તરફ ફરીને “રાગમોહ ! બાનુજીને કહી પકેરાવી દો.”

હુકમ થતાંજ રામસિંહ કોનસ્ટેબલે દલીપદાસને હાથકડી પકેરાવી દીધી અને બે ત્રણ ઘણા મુશ્કેલી અને થપ્પડ ઠોકર મારીને તેની ગરમી ઉતારી. દલીપે લાંબો શ્વાસ ખેંચ્યો; પછી ડાહ્યો ડગરો થઈને ઉભો થયો. બીજા કોનસ્ટેબલે પોતાના ખેડ વડે હાથ કર્યા અને થાણા પર લઇ આવ્યા.

રસ્તામાં ચાલતાં અક્ષયખાનુએ પુછ્યું:—“દલીપ બાનુ ! આવી રીતે આપે કેટલાક જીવડાને ખતમ કર્યા છે ?”

દલીપદાસે કાંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો, તે અક્ષયખાનુ સામે કરડી નજરથી ધુરકતો રહ્યો.

અક્ષયખાનુએ ફરી પુછ્યું:—“અરે ધુરકે છે શું, ખાઇ જવો છે ? એ તો તારો હાથ પકો છે એટલા માટે પુછું છું. નહીં જતાવે તો કોર્ટમાં હું પોતે તને સંબળી સંભાળાવી દઇશ. આ ગામલામાં જેવું ચક્કર દઇ રાખ્યું હતું, તેમાં કાંઈ તારો થોડો હાથ હતો ? તું તો ખિચારો ગરીબ ગાય જેવો !!

પ્રકરણ ૨૪ મું.

ખુની દલીપદાસનો બેદ.

કોર્ટની તપાસમાં દલીપદાસના સંબંધમાં જે કાંઈ વિગતો બહાર આવી, તે નીચે પ્રમાણે છે.

દલીપનો પિતા એક પૈસાદાર શગર હતો, જ્યારે તે મરણ પામ્યો ત્યારે દલીપ પચીસ વર્ષનો હતો, અને ત્યારથી દલીપ ખરાબ રહેતે દોરવાયો. જેની રીતે એક અંકુશ વગરનો યુવાન કુસંગનો ભોગ થઈ પડીને પોતાનાં જીવનની ઉચ્ચ આશાઓને નષ્ટ કરી દે છે, તેવીજ સ્થિતિ દલીપદાસની યદ્દ હતી. યદ્દમાં અને લુચ્ચાઓની સંગતમાં રહીને માત્ર એકજ વર્ષમાં તેણે પોતાના પિતાની પુછીને મોજ સ્નહમાં કુંકી દીધી. ત્યાર પછી તેણે અનેક પ્રપંચો, ઠગ્યાજીઓ, અદ્વૈતાશી વિગેરે કૃત્યોથી મુગ્ધ થઈ જઈને, પરંતુ તેમાં તે ન ફાવવાથી જન્મજુમી કલકતા છોડીને બીજા શહેરમાં ક્રોરમત અજગાવવા નીકળી પડ્યો, જે લાગટ પાંચ વર્ષ સુધી દેશમાં નહીં આવ્યો. કોઈને તેની કાંઈપણ ખબર મળતી નહોતી. તે પરદેશમાં નવા નવા નામ બદલાવી, બાનુ બનીને ઇચ્છાજી ચલાવતો રહ્યો. આશ્રમમાં ઠગાઈ કરવાના અપરાધ માટે ત્રણ માસની જેલ ભરા પણ કરી આવ્યો. જેલમાંથી છુટવા પછી તે પકડા બદમાશ બન્યો, પરંતુ વળી પાછો પકડાયો અને એક વર્ષ માટે જેલમાં ગયો. આમ થવાથી તે સુધર્યો નહી, પણ ઉલટો બગડ્યો. અને એક વધુ બદમાશીના અપરાધ માટે ત્રણ વર્ષના કેદખાતામાં પડ્યો. આ ત્રણ વર્ષની સજા પૂરી થવા પછી તેણે આશ્રમમાં રહેવાનું ચોખ્ખું સમજ્યું નહીં, ત્યાંથી બાગીને તે લાંબોર મયો. ત્યાં પણ તેણે બલસાજ અને ઠગ્યાજીનો ધંધો શરૂ રાખ્યો. અહીંયા તેને મંગાની સાથે મોહકત થઈ-

માનો કે 'જ્યાંને તેની મળી.' જાનેનો સંજ્ઞા બધો વધ્યો અને ચરસપરસ લગ્ન કરવાની વાતપણ નહીં થઈ. ગંગાને મા જાપ નહોતા. હજુરીમલના સસરાને ત્યાં તે રહેતી ને પળતી હતી. તે લોકોને ગંગાની સાથ ચલણની કોઈ ખબર નહોતી.

દલીપને પંખળમાં હનુમાનની મૂર્તિવાળા સમ્પ્રદાયની ખબર મળી, તેના મગજમાં કાંઈ મિચાર આવ્યો અને તે સમ્પ્રદાયમાં દાખલ થયો. આ સમ્પ્રદાયવાળા લોકોને પણ હામીને તેણે બધું રૂપીયા મેળવ્યા.

આ સમ્પ્રદાયના લોકો બીજાઓનાં ખુન કરી નાખે છે, તેની સાલતી વાતો તદ્દત ગપ અને પાંચા વગરની હતી. દલીપદાસેજ તે વાતો ઉપજાવી કાઢીને લોકોમાં ફેલાવી અને તેને આધારે તેણે બધીજ ધુનિતા ચલાવી. સમ્પ્રદાયવાળાઓ એક પ્રકારની તાંત્રિક ક્રિયા ચુપ રૂપથી કરે છે, તે સિવાય બીજું કંઈજ નથી. દલીપે તેમાં ધુસીને કેટલીક હનુમાનની મૂર્તિઓ મેળવી અને રૂપીયા વસૂલ લેવા માટે ખુન કરવાના નિશ્ચય તરીકે મૂર્તિ હોવાની ગપ દાંડી, અનેક પ્રકારની તરફીઓ કામે લગાડીને તેણે અસંખ્ય માણસોના આ વાત પર વિશ્વાસ ખેંચ્યો, અને તેના આધાર પર તે બધાકોને કગતો અને મોજ મારતો હતો.

ગંગા જ્યારે હજુરીમલની સ્ત્રી સાથે કલકતા આવી, ત્યારે દલીપ પણ આવ્યો. પરંતુ લાંબો વખત વીતી જવાથી કોઈ તેને ઝોળાળી શક્યું નહીં. તેણે બેઠકક પોતાનો એ નામચીત ધંધો કલકતામાં પણ શરૂ રાખ્યો. ગંગાની સહાયતા વડે તેણે હજુરીમલને જાળમાં લાકડે ઘુસાડ્યો, બીજી તરફ ગંગા, લાલતા પ્રસાદને પણ નીચોવતી હતી. અને એ રીતે બેક જાણથી સાલ મારીને બંને યુવકશ્રી ઉડાવતા હતા.

જ્યારે ધન યુસીને જાનેએ હજુરીમલને ખબરિને ખાલી કરી નાખ્યો, ત્યારે લાલા હજુરીમલ ગભરાઈને ચોતરફ જોવા લાગ્યો કે હવે ક્યાં જવું, શું કરવું ? આવી સ્થિતિ સાલતી હતી તેવામાં શુરૂ ગાંધિદેસિંહે આવીને હજુરીમલ પાસે ર. દસ હજાર જમા કરાવ્યા. પહેલા નંબરનો જુગારી ને લંપટ હજુરીમલ આ આજ્ઞા વરસા જેમને લોભને કાબુમાં રાખી શક્યા નહીં. આ રકમ ઉઠાવીને ગંગા સાથે દેસ છોડી નાસી જવાનો અંદાજરત કર્યો. ગંગાએ પણ દલીપ સાથે ધુસી મસલત ચલાવીને હજુરીમલની વાતને રીકારી લીધી.

હજુરીમલે લાલપ્રસાદને ઉધું ચીતું સમજાવીને મોટા જલ્લાવી લેવાની, જમુનાને હનુમાનની મૂર્તિની વાતથી ડરાવીને પોતાના હાથમાં કરી લીધી, અને તેની મારફતે તેજેરીમાંથી મોટો કઠામી. અહીં રેલવે ટીકંટા વિગેરે તૈયાર હતું, પણ તે ગંધેકા એટલું નહીં સમજ્યો કે, ગંગા તેને ઘાપ આપીને દસ હજાર પડાવી લેવા માગે છે.

ગંગા ઉપર જમુનાને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. જાનેની હેઠ્ઠાચલકી રોટલી હતી. જમુના કોઈ વાત ગંગાથી છુપાવતી નહોતી. તે તેજેરીમાંથી દસ હજારની મોટીનું જાડલ લઈ આ-વેલી એ વાત પણ તેણે ગંગાને કહી દીધી હતી. ગંગાએ એ સમગ્ર દલીપને કશું હતું અને તેણીએ રાણીમલીમાં હજુરીમલ પાસે જવું એમ જાને વચ્ચે દ્યું હતું. હજુરીમલ પાસેથી દસ હજારની રકમ મળીમાં મળતાં ગંગાએ હજુરીમલ સાથે નાસવાની હજુરીમલને કમુક્ત આપી હતી બીજી તરફથી દલીપદાસ અને ગંગા વચ્ચે એવી મોડવણ થઈ હતી

કે, ગંગા રાણીગલીમાં નય ત્યારે દલીપદાસે ગલીમાં આબુખાબુ ક્યાંક વેચ બદલી છુપા-
ધને ઉભા રહેવું, અને ગંગાના હાથમાં જેવી તે રકમ આવે કે, તેણે ઝુંટરીને રવાના થઇ
જવું. બસ, કામ વગર હથેલીયારે લડાઇવું થઇ નય ! હનુરીમલ એગજ સમતે કે, બગર
નો કોઇ ગુન્ડો બદમાશ ઝડપ મારી ગયો.

પ્રથમ આ પ્રમાણે ગોડવણુ પયેવી, પરંતુ પાછળથી રાત વેળાએ રાણીગલીમાં જવા માટે
ગંગા ડરી ગઇ. જેણે ઘોર અધારી રાત્રિઓમાં અનેક સાહસના કામે કરેલા, મોટી મોટી
મારશાહ અને ખુન ખરાબીઓમાં જે કિમ્મતથી સામેલ રહેલી, તે આજે માત્ર રાણીગલીમાં
જવા માટે ડરી ગઇ. દલીપદાસ તેથી ભારે મુઠ્ઠવણુમાં પડ્યો. ગંગાને ઘણી રીતે સમજાવી
પડાવી અને કહ્યું કે, “ જો આ પ્રસંગે હિંમત હારીશ તો આ દસ હજાર પાણીમાં જશે.”

ગંગાએ કહ્યું—“ હું તો ટાઇપણુ રીતે જવાની નથી. જ્યારે એક વખત દીવ
પાછું હડયું, તો પછી ગમે તેવો લાલ છતાં આ જાંઘળીમાં હું હા પાડી શકતી નથી.
દસ હજારને માટે મેં એક યુક્તિ રચી છે. જગેસરીને મારી સાડી પહેરીને જવા માટે મેં
સમજાવી છે અને તે પણ જવાને કયુત થઈ છે. માત્ર પાંચસો રૂપિયા તેને આપવા પડશે.
હનુરીમલ રાતને વખતે તેને ઝોળખી શકશે નહીં, સાડી જોઇને જુલાવો ખાશે. માર
કામ એ પ્રમાણે મેં કરી રાખ્યું છે, તમારું તમે સાંભળો. ”

આ પછી બંનેએ એક બીજા પર પ્રેમ ભાવ દેખાડ્યો. બંને એક બીજાના આધાર
પર જીવવા વાળા બન્યા, પરંતુ બંનેના હૃદયમાં પ્રેમ માત્રનું નામ નહોતું. ધ્રુવ રાજાને
ખાતર બાહેરથી પ્રેમી બન્યા હતા.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

ખુની દલીપદાસનો ભેદ. (ચાલુ)

રાત્રીના આઠ વાગતા ગોડવણુ મુજબ દલીપદાસ જગેસરીને લઈને ચંદનનગરથી કક્ષકતા
ગયો. તે જાણતો હતો કે, પાંચસો રૂપિયાના લોભથી જગીયા આ કામ કરી રહી છે, પરંતુ
ખરી વાત તો જુદોજ હતી. જગીયા અભીચંદને આહતી હતી, તેણીએ સઘળી રકમ અભી-
ચંદને આપી દેવા અને તેની સાથે નાસી જવાની ગોડવણુ કહેતી હતી, તે વાતને ગંગા
કે દલીપ કોઇ બાણતું નહોતું. જગીયાએ હાવરા રંડસન જવાના રસ્તા પર ગંગા કીનારે
અભીચંદને ઉભા રહેવા માટે કહી દીધું હતું.

પરંતુ દલીપના ભેજમાં પાછો જુદોજ વિચાર આવ્યો. જગીયા પર તેને વિશ્વાસ એકો
નહોં. તેણીને એક સુનસાન મકાનમાં લઇ ગયો અને કહ્યું—“ જો જગીયા, હનુરીમલ
સારો માણસ નથી, રાણીગલીમાં તે તને ઝોળખી જશે તો કોણ જાણે શું કરશે. એ
આક્રમણથી તને બચાવવા માટે મેં એક યુક્તિ શોધી કઢાડી છે, તે પ્રમાણે તારે વર્તવું.”

જગીયા દલીપદાસને સારી પેઠે ઝોળખતી હતી, એકલા હોવાથી આત્માકાની કરવા
જતાં જીવનો ભેખ સમજીને બોલી—“ જો તમે કહો તે કરવા તૈયાર છું. ”

હાંપે કહ્યું—“ સાઈ, આ દાદી અને કપડા પહેરીને તું પુરૂષ બની જા. હું સાડી પહેરીને ગંગા જતીશ. તું અલગ ઉભી રહેજે, હું કામ પાર ઉતારી, રકમ લઈને તને આપીશ. તું જઈને ગંગાને આપજે.”

દલીપદાસે એટલું કહીને તેણીને દાદી મુઝા વાળો મઠ જતાવ્યો, અને પોતે સાડી પહેરીને ખાસ્તી મન્દેહની સુદરી બન્યો. તે અસલ દાદી મુઝા તો રાખતો જ નહોતો. આ રીતે પુરૂષની સ્ત્રી અને સ્ત્રીનો પુરૂષ બનીને બંને ધારેલે વળતું રાણીગણીમાં પહોંચ્યા. દલીપ લાંબો ધુધટો તાણીને એક ગળ્યાપર ઉભો રહ્યો. દસ મીનીટ પછી હનુરીમલ દાદી વાળા દરવાનના વેશમાં ત્યાં પહોંચ્યો અને ગલીમાં ચોતરફ જોતો જોતો ધુસ્યો, ત્યાં ધુધટ વાળીને જોતાજ પુરૂષ થઈને બોલ્યો—“ શાખાશ ! ગંગા ! ખુબ કરી, આજે મેં જાણ્યું કે તું મને અંતઃકરણથી ચાહે છે.”

ધુધટ કાઠીને ઉભેલો દલીપ મ્હોડેયા કાંઠ બોલ્યો નહીં, માથું હલારી હાથ લાંબો કર્યો. એટલે હનુરીમલે કહ્યું—“ ચાલો, અહીંયા રોકાવું ઠીક નથી. જગ્યા ખરાબ છે, એકદમ ચાલો. ગેં બે ટીકાટો ખરાદી લીધી છે.”

તો પણ દલીપે તો પાછું માથું હલાવીને હા પાડી અને હાથ લાંબો કર્યો. હનુરીમલે શંકાથી કહ્યું—“ તું મ્હોડેયા કાં બોલતી નથી, અહીંયા કાણ છે કે તું સરનાય છે ? ”

જતાં ધુધટમાંથી એક શબ્દ નીકળ્યો નહીં, હનુરીમલે નજીક આવીને ધુધટ ઉઘેલો કરી નાખ્યો, અને બોલી ઉઠ્યો—“ ચરે ! આ તું કાણ છે ? ”

હવે બેઠ ખુલતો જોઈને દલીપે ઝડપથી હનુરીમલની ગરદન પકડી લીધી. હનુરીમલ પણ કમજોર નહોતો. તે છોડાવવાની કોશીશ કરવા લાગ્યો પરંતુ ગળું દબાઈ રહેવાને લીધે બોલી શક્યો નહીં. ગેં ગેં કરીને નીચે પડી ગયો. તુરંતજ દલીપે ખીરસામાંથી ધુસે કદા-ડીને છાતીમાં ભેંકી દીધો. હનુરીમલ તરફડીયા મારતો ત્યાંજ પડ્યો રહ્યો. દલીપે નોટનું બંડલ લઈને પોતાની સાડીને છેડે બાંધ્યું અને લાશનો પાસે સિન્દુરવાળી હનુમાનની મુર્તિ મુખીને જગીયા પાસે ગયો. તે સઘળું દુરથી જોઈ રહી હતી. દલીપને જોઈને તે ધારેથી બોલી—“ શું થયું ? ” દલીપે જોરથી કહ્યું—“ ચાલ અહીં આવ.”

જગીયાનો પગ ઉપડ્યો નહીં. દલીપદાસે હાથ પકડીને ખેંચી, ધુજતી કાંપતી જગીયા સાથે ચાલી, ગલીના નાકા પાસે આવીને બંને ગાડીમાં બેઠા અને ગાડીવાનને હાથર રે-સનપર લઈ જવાનો હુકમ આપ્યો. ગાડી ચાલતાં થઈ, અંદર બેઠા બેઠા દલીપે સાડી ક-તારીને જગીયાને પહેરાવી દીધી અને પોતે દાદી મુઝા ચડાવીને પુરૂષ થઈને બોલ્યો—“ જો ખગરદાર ! કોઈને પણ આ વાત કહીશ તો તારી દશા પણ હનુરીમલના જેવી કરીશ.”

“ નહીં, જીવતા જીવત તો નહીં કહું.” જગીયા લપટી કાંપતી બોલી.

દલીપે કહ્યું—“ હવે તું સીધી ચંદનનગર જા, ગંગાને કહેજે કે હનુરીમલ આવ્યો નહીં, વધુ કાંઈ કહેવું નહીં. હું આવીને પછી બધું ઠીક કરી લઈશ.”

“ બહુ સાઈ,” જગીયાએ કહ્યું, તેટલામાં ગાડી સ્ટેશનના દાર પાસે ઉભી રહી. કાચવાનને રૂપિયા આપીને દલીપે વિદાય કરી દીધો, અને જગીયાને “ ખગરદારીથી જાજે ”

કહીને પોતે કલકતા પાછો ફર્યો. તે ગનમાં જગડ્યો—“ જદમાથ મરતી વખતે સાહી પ-
કહીને પટકાઇ પડ્યો અને ખેંચાવાથી સાડીનો ખુણો પથ્થુ શરો ગયો.”

જગીયા કાપ્ત પુતળીની પેઠે ઉભી રહી, દલીલાં જવા પછી સાડીનો ખુણો વજનદાર
લાગ્યો. ખોલીને જોયું તો નોટોનું જાંડલ બાંધ્યું હતું. તે સમજી કે સાડી ઉતારતી વખતે
દલીપ જાંડલ છોડવાનું ભુલી ગયો છે. ખુશીથી ઉછળતી તે અમીચંદ જ્યાં ઉભો હતો ત્યાં
જવાને દોડી. તે વખતે સંયોગથી તેને કાંઈએ જોઈ નહીં. સડક પર મ્યુનિસીપાલ બતી-
જો થોડે થોડે દુર જળતી હતી. દોડતી તે ઘાટ પર પહોંચી, તો અમીચંદને પોતા તરફ
આવતો જોયો, તે તેને દુરથી જોળખીને ઉતાવળે પગલે સામે આવતો હતો. જગીયાએ
નોટોનું જાંડલ અમીચંદના હાથમાં મુકતાં કહ્યું—“ અરે! હજુરીમલતું તો ખુન થઇ ગયું!”

ઐઠલામાં પાછળથી એક દાદીવાળાએ છરા વડે તેણી પર હુમલો કર્યો અને જગીયા
તેની ચોટથી જમીન પર પટકાઇ પડી. હુમલો કરવાવાળો પથ્થુ માથે પડ્યો. અમીચંદે તેનાં
હાથ માંહેનો ચગકતો છરા જોયો અને તુરત જીવ લઇને બાગ્યો.

દલીપ સ્ટેશન પાસે જગીયાથી છુટા પડીને થોડો ધણો દુર ગયો ઐઠલામાં તેને નો-
ટોના જાંડલની યાદ આવી. સાડીનો ખુણો ફાટવાનો વિચાર કરતાં નોટોના જાંડલનો ખ્યાલ
આવ્યો, તે પાછો ફર્યો અને સ્ટેશન પર આવીને જોયું તો તેણી ગયે નહીં. તેણે ચાતરફ
જોયું તો તેણીને દોડતી જતી જોઈને પોતે પણ એકદમ પાછળ દોડ્યો. નજીક આવીને
જોતાં તેણીને કાંઈ પુરક સાચું વાત કરતાં જોઈ અને તુરતજ છરા વડે તેની પર હુમલો
કર્યો. ઉતાવળ અને ગમરાટમાં તેણે અમીચંદને જોળખ્યો નહીં. જગીયાની છાતીનાં છરા
બોંકીને તેનું ખુન કરી નાખ્યું, અને પછી સાડીમાં નોટોનું જાંડલ શોધવા લાગ્યો, જ્યારે
તેમાં ન મળ્યું ત્યારે પેલા શખ્સને ચાતરફ જોવા લાગ્યો. થોડા કદમ તેની પાછળ દોડ્યો
પથ્થુ કાંઈક વિચાર કરીને પાછો અટકી ગયો. તુરતજ તે લાશને ગંગામાં ફેંકવા માટે આ-
વ્યો, પરંતુ કાંઈના પગરવ સંભળાતાં લાશની પાસે મુર્તિ છોટીને ત્યાંથી લાગ્યો.

ખીજે દીવસે દલીપ એ ચિન્તામાં રહ્યો કે પોલીસ શું કરે છે. તેણે સાંભળ્યું કે,
લાશ મળી પથ્થુ હજુ સુધી કાંઈ જોળખી શક્યું નથી. તે સમજ્યો કે પોતાની ઉપર કાંઈ
સંદેહ લઇ જશે નહીં. ગાત્ર જગીયા એકલીજ જોળખતી હતી, તે તો મરી મુકી. તેનો પ્રેમી
પથ્થુ દલીપને અસહ્ય રૂપમાં જોઈ શક્યો નહોતો, તેથી તે જોળખી શકે તેવી પણ ધારતી
નહોતી. છતાં આ પ્રકારે જામે ખુન કરીને બેપરવાદીથી દરખાં એ દલીપદાસ જવા મળ્યું
ગનનાં પક્ષ સાચુંસંતુર્ન કામ હતું.

દલીપે ગંગાને સધળો હેરાલ કહી દેવાની જરૂર જોઈ, તે કારણ તેણે ચન્દનનગર
જઈને સધળું કહી સંભળાવ્યું, અને આ વાત પણ કહી કે જગીયા ગાત્ર પાંચસો રૂપી-
યાના લોભ ખાતર નહીં, પણ સધળો ગાલ હાથ કરીને પોતાના કાંઈ પ્રેમીને આપવા માટે
તેયાર થઇ હતી. તે પછી દલીપે ગંગાને ચિન્તાંતીની ઢપે કહ્યું કે, “ ઠું” અને જવાવશે, તોજા હું
જગી શકીશ, નહીંતર પોલીસવાળા મને છોડશે નહીં. ” ગંગાએ ખાત્રી આપી કે તેણી

કોઇને પણ કહેશે નહીં. જાસ આ વાત કરતાં તેજો ઝોરકામાં આવતા હતાં કે, હાં નવીન જાણુ ખેડા છે. તે પછી જે કાંઈ જાન્યું તેનાથી વાંચનાર ઉપર વાકેફ થઇ ચુક્યો છે.

એ પ્રમાણે નવીનજાણુ સાથે મળવા પછી બીજે દીવસે તેના મકાનપર જઈ દલીપ ટિટેકટીવનો સોળંગી જાક્યો. તેનો હેતુ એ હતો કે તેની પર કાંઈ સંદેહ ન કરે, અને પોલીસ શું કરે છે તેની પણ ખબર મળતી રહે.

ખરેખર એમજ જાન્યું. તેની ઉપર કોઇને શક ન ગયો. નવીનજાણુને વખતે વખત મળતા રહેવાથી તેણે સાંજજીવું કે, જગીયજીવું જેને નોટોનું બંડલ આપ્યું હતું તે અમી ચંદ હતો. આ ઉપરથી લોકમાં પડીને તેણે અમીચંદને ચીકી લખી અને છેલ્લે એજ ચીકીથી તે પકડાઇ ગયો.

માછરદેવની કોર્ટમાં આ સમગ્રી વાતો જાહેર થઇ અને બે ખુન કરવાના અપરાધ માટે દલીપદાસને સેશનમાં નોંધવામાં આવ્યો.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

દલીપદાસનો ફેજ અને છેવટ.

અત્યારે નવીનજાણુ હજુરીમલનું કુટુંબના સંરક્ષક જાન્યા છે. તેજોએ હજુરીમલનું દીવાળું નીકળી જવાથી તેમની સ્ત્રી અને જમુના વિગેરેના ગુજરા માટે કાશીસ કરીને અદાલતમાંથી કાંઈક આપાવ્યું હતું.

જમુનાના લગ્નનો પણ તેજોએ જાહેર કર્યો, અને કેસનું છેવટ આવતાં લગ્ન કરી આપવાની જોડવણ થઇ ચુકી હતી.

દલીપદાસના પકડાયા પહેલાંજ ગંગા હજુરીમલનું ઘર છોડીને ક્યાંક ચાલી ગઇ હતી, અને તે ક્યાં ગઇ હતી તે કોઇને માલુમ ન હતું, પણ નવીનજાણુ જાણી ગયા હતા કે, તે લાલતાપ્રસાદના આશ્રયમાં છે. દલીપના માથેથી કિતરીને તે લાલતાની કાંધે સ્વાર થઇ છે.

દલીપ સેશનમાં નોંધાયા પછી અક્ષયજાણુ એક દીવસે નવીનજાણુના મકાન પર ગયા અને હસતા હસતા પુછ્યું—“ કેમ છ, ટિટેકટીવ લેખક સાહેબ ! ફરીથી જમુના કરીશો કે ? ”

નવીનજાણુ—“ માફ કરો, આપણે તો એકજ વખતમાં ચાકી ગયા.”

અક્ષયજાણુ—“ સાહે, આ રાણીગલીવાળા મામલાનું કાંઈ નોંતેલ તો તૈયાર કરી નાખો કે, આપની પ્રસાદીથી આ અમાર્યાનું નામ પણ થોડું ધણું આશકારા થઇ જાય.”

નવીનજાણુ—“ હા, આ મામલો તો વાર્તાઓથી પણ ચડી જાય તેવો છે, પરંતુ—”

“ પરંતુ શું, પાત્રો પણ કાંઈ જોડા છે ? ” અક્ષયજાણુ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યા.

“ ગંગા જેલી નાચીકા અને દલીપ જેવા નાયક એક વાર્તાને લામકન : નહીં ગણી શકાય, તેમાં તો સારા ચારિત્રવાળા નાયકો જોડાએ. ” નવીનજાણુએ કહ્યું.

“ તો જમુનાને નાયિકા બનાવો અને આપ ખુદ નાયક બની જાઓ.”

નવીનબાબુનું મોઢું લાલ થઇ ગયું, તે બોલ્યા,—“ આપ હમેશાં મજકરી કરતા રહો છો, જમુનાનું તો હું લગ્ન કરી આપું છું.”

“ઓહો ! કોની સાથે.” અક્ષયબાબુએ પુછ્યું.

“ એક સારો પાત્ર સાથે.”

“ તો આ પ્રેમને તમે વાર્તામાં નિઃસ્વાર્થ પ્રેમ કહો છો શું ? ”

“ જસ ! જસ, બહુ મજકરી સારી નહીં.”

“ ખેર, ચાલો એતો કહો કે, આપ આ ગરીબને આશકારા કરશો મા નહીં ? ”

“ તે કેવી રીતે ? ”

“ આ રાણીગલીવાળા બનાવ પર એક ડિટકરીવ વાર્તા લખીને ? ”

“ હા, બનાવ તો ઘણો અદ્ભુત છે, સાચો હોવા છતાં એક વાર્તાથી ચડે તેના.”

“ આપે સમજાવું તો સાંભળું નથી.”

“ કેમ ! કાંઈ ખીલું બન્યું છે ? ”

“ જુ હા ! વળી પેલી કોડીમાંથી દસ હજારની ચોરી થઇ, તે ખુદ લાલનાપ્રસાદજી કરી છે, અને શ્રીમતી ગંગાને લઇને મુંબઇ ભાગી ગયો છે. હવે અમારા લોકોનું મળું છુટ્યું અને રાવસાહેબો પર આરોપ ગઇ.”

“ કેવી રીતે ? ” નવીનબાબુએ પુછ્યું.

“ એ લક્ષ્મી અહીં રહેત, તો ન જાણે કેટલા ધર ખાસત, અને આરોપ લાવત.”

“ તો આપ આ મામલામાં ખુબ યાકમા ? ”

“ બેશક, એકવાર નહીં પણ હજારવાર કમુલ કરું છું.”

“ હવે તો આપ પરથી આરોપ ગઇ.”

“ ચિન્તા નહીં, ખીજી આરોપ આવશે, જીવતા છીએ ત્યાંમુખી તે કાંઈ દળવાની નથી. હા, જુઓ દલીલને ફાંસી ન થઇ.”

“ કેમ ! શું કાળા પાણીની સજા થઇ ? ”

“ જુ નહીં, એવા પાપીને ફાંસીએ પણ સ્વીકાર ન કર્યો. જેલમાંજ તે કોબેરાથી મરી ગયો. જનકર્તાએ તેને શિક્ષા કરવા માટે પોતાની દરબારમાં બોલાવી લીધો.”

“ એવા પાપીને માટે ત્યાં પણ જેલની સજા થાય તેટલી ઓછીજ ગણાશે.”

+ + + + +

આ રાણીગલીવાળા બનાવ પર નવીનબાબુએ એક વાર્તા લખીને છપાવી, એ દીવસ માં સમજાવી પ્રતો વેચાઇ ગઇ. ખીજી આરુતિ છપાતાં મુખીમાં લુકસેલરો પર ધાડ આવી, આહકોના તકાળને દરોડો પડવા લાગ્યો, વાંચનારાઓમાં ભારે ચટપટ મચી રહી. ખીજી વખતે કેટલીક હજાર નકલો છપાવવી પડી અને તે આહકોને પહેંચાડવામાં આવી.

સમાપ્ત.

ધી

ન્યુ ફોનોગ્રાફ ગાયનમાળા

અથવા

રેકર્ડ ગાયન સંગ્રહ

ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮.

કંપલીટ ૨૦૦૦ ગાયનોનો મોટો જથ્થો.

આ અમારું સ્પેશીયલ શીલેક્શન ખાસ ચુંટી કાઢેલું મુઠ્ઠી ભરીને
રૂપીઆ ખરચતાં એકઠું ન કરી શકાય તેવા પ્રમાણનાં ગાયનોનો
એક એકથી ચડતી ચીજોનો સંગ્રહ કરેલો છે.

❀ કૌમત ફક્ત રૂપીઆ ત્રણ. ❀

વી. પી. ખર્ચ જુદું.

આ શીલેક્શન [સંગ્રહ] કચરાપટ્ટી નથી. એમાં પ્રખ્યાત નાટકો
માંહેલા જાણીતા માનીતા અને લોકપ્રીય ચુનંદા એક્ટરોએ ગાયલા
ગાયનો, પ્રખ્યાત ગવૈયાઓ અને ગાનારીઓના મીઠા કંઠ સ્વરમાંથી
ગવાયલા દીલપસંદ, રાજ રાગણી સાથેના ભરપુર મધુર ગાયનો
ભરેલા છે, તેમજ ભાવનામય ગાયનો, ભજનો, કાવ્યો વીગેરેનો
સમાવેશ પણ કરવામાં આવ્યો છે.

મળવાનું ઠેકાણું:—

મેસર્સ લલ્લુભાઈ નારણદાસ એન્ડ સન્સ.

લીમડાચોક-સુરત.

આ પેજ સુરત લીમડાચોકમાં આવેલા 'શ્રી નારાયણ' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
મંગળદાસ લલ્લુભાઈએ છાપ્યો.

શું વાંચશો ?

જે તમે ઘણા ઘણા નોવેલો વાંચી કંટાળ્યા ગયા હોવ તો પંજી હમારા સ્પેશિયલ “ડિટેક્ટીવ નોવેલો” એકવાર જરૂર વાંચશો. આ “ડિટેક્ટીવ નોવેલો” કચરાપટ્ટી નથી, જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપનાર અદ્ભુત પ્રાકૃતિક ભરપૂર અતિદોષપ્રિય થઈ પડેલા છે. એકવાર વાંચ્યા બાદ પ્રરી હાથમાંથી મુકવાનું મન થતું નથી. ક એકથી ચઢીઆતા છતાં કાળના મોઢવારી છતાં કામત ઘણીજ જ રાખવામાં આવી છે.

કાબુલના કાળા મેંદા.	૧-૮-૦૦
તુરકી સામે છટાકીયત કાવલકું.	૧-૪-૦૦
ડિટેક્ટીવ હારમાળા. નં. ૧ થી ૧૨ વાળો.	૨-૦-૦૦
જૂની બેગમ.	૧-૮-૦૦
દરીયાની ટાકણ. પાકું રોમન્ટી. પુસ્તક કાળા	
છતાં કામત આવ	૨-૩-૦૦
ડિટેક્ટીવ કુતરા.	૦-૧-૦૦

નવી બહાર પડેલી મુકો.

કહોર કચ્છા કે ઉછળતું મુદ્દું ભાગ ૧ લો.	૨-૮-૦૦
” ” ભાગ ૨ જો.	૩-૦-૦૦
સુધારાનો સાર કે કીસ્મતનો પ્રહાર ?	૧-૮-૦૦

મળવાનું ઠેકાણું:—

મેસર્સ લલ્લુભાઈ નારણદાસ એન્ડ મીન્સ.

લીનકાચોક-સુરત

